

Natura 2000-gebied Kop van Schouwen

De Staatssecretaris van Economische Zaken

Gelet op artikel 3, eerste lid, en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op het Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/26/EU van 16 november 2012 op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, tot vaststelling van een zesde bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 24/379);

Gelet op artikel 10a van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

- Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Kop van Schouwen**.
- De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire habitattypen zijn met een sterretje (*) aangeduid:
  - H2110 Embryonale wandelende duinen
  - H2120 Wandelende duinen op de strandwal met *Ammophila arenaria* ("witte duinen")
  - H2130 *Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie ("grijze duinen")
  - H2150 *Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen (*Calluno-Ulicetea*)
  - H2160 Duinen met *Hippophaë rhamnoides*
  - H2170 Duinen met *Salix repens ssp. argentea* (*Salicion arenariae*)
  - H2180 Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied
  - H2190 Vochtige duinvalleien
  - H6410 Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*)
- De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire soorten zijn met een sterretje (*) aangeduid:
  - H1014 Nauwe korfslak (*Vertigo angustior*)
  - H1340 *Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus arenicola*)
  - H1903 Groenknolorchis (*Liparis loeselii*)

Artikel 2

- Dit besluit gaat vergezeld van een Nota van toelichting inclusief bijlagen en een kaart die integraal deel uitmaken van dit besluit.
- De in artikel 1 genoemde speciale beschermingszone vormt het Natura 2000-gebied **Kop van Schouwen**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 is opgenomen in de Nota van toelichting.

Artikel 3

Als onderdeel van het beschermd natuurmonument Kop van Schouwen, zoals aangewezen bij de besluiten van 7 december 1978 (NLB-N33278, Stcr. 1979, nr. 11), 6 december 1979 (NLB-N38607, Stcrt 1980, nr. 42) en 10 juni 1988 (NMF/N88-5080, Stcrt. 1988, nr. 113) komen te vervallen: de in paragraaf 3.5 van de Nota van toelichting van dit besluit bedoelde terreindelen, welke zijn aangegeven op de kaart opgenomen in bijlage A bij deze Nota van toelichting.

Artikel 4

1. De bekendmaking van dit besluit geschiedt in de Staatscourant.
2. Dit besluit treedt in werking op de dag na bekendmaking in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
w.g. Sharon A.M. Dijksma
d.d. 4 juli 2013

Dit aanwijzingsbesluit en de daarbij behorende Nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd. De exacte periode en locatie worden vermeld in de bekendmaking die wordt gepubliceerd in de Staatscourant en in de advertentie die wordt gepubliceerd in gedrukte media en op internet.

Het aanwijzingsbesluit kan digitaal worden ingezien via de website www.rijksoverheid.nl/natura2000.

Belanghebbenden die hun zienswijze als bedoeld in artikel 3:15 van de Algemene wet bestuursrecht naar voren hebben gebracht of die het redelijkerwijs niet verweten kan worden geen zienswijze naar voren te hebben gebracht, kunnen gedurende zes weken ná de bekendmaking beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Postbus 20019, 2500 EA te Den Haag.

Nota van toelichting van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen inhoudende de aanwijzing als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn

1 INLEIDING

Met dit besluit wordt het gebied Kop van Schouwen aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Het gebied wordt ook aangewezen als het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen, waarbij instandhoudingsdoelstellingen worden toegevoegd.

In artikel 1 van het besluit staat de naam van het gebied en worden de habitattypen en habitatsoorten opgesomd, waarvoor het gebied is aangewezen.

In artikel 2 van het besluit wordt de term Natura 2000-gebied geïntroduceerd en wordt bepaald dat er voor het gebied een instandhoudingsdoelstelling verwezenlijkt dient te worden. Deze doelstelling heeft betrekking op de in artikel 1 opgesomde habitattypen en habitatsoorten. In dit deel van het besluit is het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen gevormd uit het Habitatrichtlijngebied, waarbij instandhoudingsdoelstellingen zijn toegevoegd. De instandhoudingsdoelstellingen staan in de Nota van toelichting.

Artikel 3 regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van dit besluit.

In hoofdstuk 2 van deze Nota van toelichting wordt de aanwijzing op grond van de Habitatrichtlijn kort toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een gebiedsbeschrijving gegeven en wordt ingegaan op eventuele grenswijzigingen die zijn doorgevoerd nadat het gebied bij de Europese Commissie is aangemeld. Tevens wordt in hoofdstuk 3 de bij dit besluit behorende kaart toegelicht.

In hoofdstuk 4 wordt een opsomming gegeven van habitattypen en soorten waaraan het gebied zijn betekenis ontleent. Eventueel doorgevoerde wijzigingen worden in bijlage B van een toelichting voorzien.

Een belangrijk onderdeel van de Nota van toelichting is de opsomming van de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 5. Allereerst worden de algemene doelstellingen geformuleerd en vervolgens staan de instandhoudingsdoelstellingen van de in het gebied aanwezige habitattypen en soorten vermeld. Er wordt aangegeven in welke richting de instandhoudingsdoelstelling zich zal moeten ontwikkelen. Daarvoor worden de termen "behoud", "uitbreiding" en "verbetering" gebruikt. Voor een habitatype wordt de verdeling gemaakt in oppervlakte en kwaliteit, zodat de aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een habitatype altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de oppervlakte en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit wordt gegeven. Voor soorten is het leefgebied medebepalend en geldt een verdeling in omvang en kwaliteit van het leefgebied. De aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een soort is altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de omvang van het leefgebied en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van "behoud" of "uitbreiding" van de populatie.

Daarnaast zijn aan de Nota van toelichting drie bijlagen toegevoegd. Ook de bijlagen maken integraal onderdeel uit van het besluit. Bijlage A (voor zover van toepassing) laat zien welke terreindelen zijn vervallen of zijn toegevoegd als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van de Vogelrichtlijn. Bijlage B is toegevoegd naar aanleiding van zienswijzen en omvat een nadere onderbouwing van de wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen. In bijlage C wordt naar aanleiding van de ontvangen zienswijzen een nadere onderbouwing van het besluit gegeven. De gebiedsspecifieke behandeling van zienswijzen in deze bijlage beperkt zich tot de punten die direct van invloed zijn op dit aanwijzingsbesluit.

2 AANWIJZING HABITATRICHTLIJN

Door middel van dit besluit wordt het gebied Kop van Schouwen aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrictlijn (verder aangeduid als "Habitatrictlijngebied"). Het gebied is in mei 2003 aangemeld volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze Richtlijn, waarna het gebied in december 2004 door de Europese Commissie onder de naam "Kop van Schouwen" en onder nummer NL1000017 is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio¹. Het gebied is onder meer aangewezen voor twee prioritaire habitattypen en één prioritaire habitatsoort in de zin van artikel 1 van de Habitatrictlijn.

Dit Habitatrictlijngebied wordt voortaan aangeduid als Natura 2000-gebied Kop van Schouwen (landelijk gebiedsnummer 116).

Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden aangewezen onder de Habitatrictlijn en onder de Vogelrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en de leefgebieden van vogels in een gunstige staat van instandhouding behouden of, in voorkomend geval, herstellen. De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 doelendocument (2006)². Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen van habitattypen en (vogel)soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 profielendocument (2008)³.

Het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen ligt in de provincie Zeeland en behoort tot het grondgebied van de gemeente Schouwen-Duiveland.

2.1 Beschermd natuurmonumenten

Ingevolge artikel 15a, tweede en derde lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt van rechtswege de status van de hieronder opgesomde natuurmonumenten⁴, voor zover gelegen in het Natura 2000-gebied. Een of meerdere terreindelen van het beschermd natuurmonument vallen buiten het Natura 2000-gebied. Van deze terreindelen vervalt de status van beschermd natuurmonument op grond van artikel 4 van dit besluit. In paragraaf 3.5 van deze Nota van toelichting is hierop een toelichting gegeven.

Het beschermd natuurmonument Kop van Schouwen I is aangewezen op 7 december 1978 (NLB-N33278; Stcrt. 1979, nr. 11).

Het beschermd natuurmonument Kop van Schouwen II is aangewezen op 6 december 1979 (NLB-N38607; Stcrt. 1980, nr. 42).

Het staatsnatuurmonument Kop van Schouwen I is aangewezen op 10 juni 1988 (NMF/N88-5080; Stcrt. 1988, nr. 113).

Op grond van de wet heeft de instandhoudingsdoelstelling voor de gedeelten van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzingen als natuurmonument van toepassing waren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals deze waren vastgelegd in de vervallen besluiten (zie verder hoofdstuk 5). De gebieden, die in het verleden als natuurmonument zijn aangewezen, zijn op de bijgevoegde kaarten ook als zodanig te herkennen.

¹ Beschikking van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (2004/813/EG). PB EU 2004, L 387/1. Laatstelijk vervangen door Uitvoeringsbesluit van de Commissie 2013/26/EU van 16 november 2012 tot vaststelling van een zesde bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2013, L 24/ 379).

² Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

³ Ministerie van LNV (2008): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁴ De oude wet kende zowel staatsnatuurmonumenten als beschermde natuurmonumenten. Dit verschil is in de huidige wet komen te vervallen.

3 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

Natura 2000-gebied Kop van Schouwen is een duingebied op het westelijke uiteinde van Schouwen-Duiveland. Het gebied omvat een aantal deelgebieden met een verschillende ontstaansgeschiedenis, waardoor kalkrijke jonge duinen, kalkarme oude duinen, klifduinen en stuifduinen aanwezig zijn. Aan de zeezijde van het gebied zijn de duinen sterk geaccidenteerd, met natuurlijke begroeiing, verstuivingsprocessen en natte valleien; de open binnenduinen zijn licht golvend. Daardoor komt een brede variatie aan duinhabitattypen voor.

In de aangroeiende noordwestpunt (Verklikkerduinen) zijn jonge duinvalleien aanwezig. De iets zuidelijker gelegen Meeuwenduinen vormen een naar verhouding grootschalig actief stuivend duin waarin in de laatste 50 jaar geen maatregelen zijn getroffen voor vastlegging van het duin. Er komen evenwel geen duinvalleien in voor. In de Zeepe ten oosten daarvan zijn in het kader van natuurontwikkeling valleien opnieuw uitgegraven en zijn nieuwe uitblazingsvalleien ontstaan. In het zuidwesten van het gebied worden jonge duinen met struweel en bos aangetroffen. In de oostelijke binnenduinen liggen ontkalkte vroongronden met soortenrijke graslanden, afgewisseld met de zogenaamde elzenmeten (hakhout), duinheide en landgoedbossen. Tussen Burgh-Haamstede en Renesse zijn de meeste natte duinvalleivegetaties te vinden.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Kop van Schouwen behoort tot het Natura 2000-landschap "Duinen".

De ligging van de habitattypen en van de leefgebieden van de soorten (paragraaf 4.4) waarvoor het gebied is aangewezen, vormt het uitgangspunt voor de begrenzing van de Habitatrictlijngebieden. Dit is inclusief terreindelen die van mindere kwaliteit zijn. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren, alsmede terreindelen die noodzakelijk worden geacht om de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten in stand te houden en te herstellen⁵.

Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna⁶.

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart (kaartproductie: 23-05-2013). Op hoofdlijnen bestaat het Natura 2000-gebied uit het duinencomplex gelegen op de westpunt van het eiland Schouwen-Duiveland. De bebouwde kommen van Renesse, Haamstede, Burgh en Nieuw-Haamstede vallen buiten de begrenzing. De westgrens loopt langs de duinvoet van het buitenduin. Deelgebieden binnen de begrenzing zijn: Oosterenban van Schouwen, Vroongronden, Verklikker duinen, Westerenban van Schouwen en Het Zeepe.

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 2.240 ha. De voormalige beschermde natuurmonumenten met een gezamenlijke omvang van ongeveer 2.180 ha vallen geheel binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen. Voor de exacte oppervlakten wordt verwezen naar de legenda van de bij dit besluit behorende kaart. Deze cijfers betreffen bruto-oppervlakten omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart, tekstueel uitgesloten delen (zie paragraaf 3.4).

In afwijking van de algemene exclaveringsformule opgenomen in paragraaf 3.4 geldt het volgende:

- De exclaveringsformule is niet van toepassing op de bermen van (verharde) wegen door het duingebied. Gebruik en beheer als wegberm staan hier het voorkomen van duinhabitattypen niet in de weg. Ook in de beschermd natuurmonumenten aangewezen in 1978 en 1979 waren alleen de wegverhardingen uitgezonderd omdat zich in de bermen "in natuurwetenschappelijk opzicht belangrijke verschijnselen kunnen voordoen".

⁵ De begrenzungsmethodiek is verder uitgewerkt in het Gebiedendocument (2004).

⁶ Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 16 en 25.

- De exclaveringsformule is niet van toepassing op de recreatie-eenheden in de Duinpolder (omgeving Strandweg, Badweg, Vliegveld nabij Nieuw-Haamstede en Duinpad/ Kampweg Burgh-Haamstede), onderdeel van het voormalige staats- of beschermd natuurmonument Kop van Schouwen I en II. Dit omdat deze gronden natuurwaarden herbergen die kwalificeren als habitatype of onlosmakelijk onderdeel uitmaken van het leefgebied voor beschermde soorten.

De begrenzing van het gebied is op de kaart op enkele technische punten aangepast⁷:

- Bestaande bebouwing (inclusief erven en tuinen; reeds tekstueel geëxclaveerd) waar geen Natura 2000-waarden voorkomen, is waar mogelijk op grond van kadastrale of topografische lijnen ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht. (°)
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, wateren, perceelscheidingen en bosranden.
- Overlap van 5 meter of minder met kadastrale percelen die grotendeels buiten het gebied zijn gelegen, is gelet op de kadastrale inschrijving⁸, waar mogelijk beperkt. Dit betekent dat aldaar de kadastrale lijn is aangehouden. Deze werkwijze is alleen gevolgd op plekken waar geen Natura 2000-waarden aanwezig zijn. (°)
- Verharde wegen, die ook reeds tekstueel zijn geëxclaveerd, zijn aan de rand van het gebied zoveel mogelijk ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht.
- De zeewaartse begrenzing van het gebied valt grotendeels samen met de duinvoet van het buitenduin (zie ook volgende paragraaf), zoals ook van toepassing was op het natuurmonument. Uitzondering hierop is de primaire duinvorming van de Verklikkerduinen die, evenals in geval van het natuurmonument, onderdeel uitmaakt van het Habitatrictlijngebied/ Natura 2000-gebied Kop van Schouwen.
- De begrenzing is afgestemd op die van het (voormalige) natuurmonument opdat deze geheel binnen het Habitatrictlijngebied vallen (zie paragraaf 3.5 voor afwijking op deze beleidsregel).

Overige wijzigingen van meer dan 1 ha worden in de volgende alinea toegelicht.

De volgende gebiedsdelen zijn aan het gebied toegevoegd ten behoeve ontwikkeling van het habitatype vochtige duinvalleien (H2190) en/ of leefgebied voor de noordse woelmuis (H1340):

- Twee percelen nieuwe natuur nabij Slot Moermond (3,9 ha).
- Sanering camping Berkenhof (2,1 ha).
- Westerenban langs de Kloosterweg (7 ha).

De volgende gebiedsdelen zijn aan het gebied toegevoegd wegens aldaar voorkomende habitatwaarden in aansluiting op reeds begrensde gebied:

Duingebied nabij het zuidelijk uiteinde van de Brouwersdam (4 ha) vanwege het voorkomen van de habitattypen witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130) en duindoornstruwelen (H2160). (°)

3.4 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen de begrenzingen van Habitatrictlijngebied, Vogelrichtlijngebied en (voormalige) natuurmonumenten. Daar waar de kaart en de Nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaarttechnische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura 2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

Voor de begrenzing van Natura 2000-gebieden geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen

⁷ Wijzigingen aangeduid met (°) betreffen aanpassingen ten opzichte van het ontwerpbesluit; (°°) in ontwerp opgenomen maar daarin niet toegelicht.

⁸ Conform artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Stb. 2004, 31) is dit besluit, wat betreft de kadastrale percelen die geheel of gedeeltelijk binnen het aangewezen gebied zijn gelegen, in de kadastrale registratie als beperking ingeschreven.

gebied, tenzij daarvan in paragraaf 3.3 wordt afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

- Bebouwing betreft één of meer gebouwen of bouwwerken geen gebouwen zijnde. Gebouw: elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, of hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- Erven zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- Tuinen zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen, beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin, die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind middels een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- Verhardingen kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooiingen. Wegen betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermten of zijkanten.
- Hoofdspoorwegen betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722). Langs hoofdspoorwegen geldt artikel 20 van de Spoorwegwet.

Met betrekking tot het grensverloop langs de duinvoet geldt het volgende voor zover van toepassing in dit gebied: De zeewaartse grens van duingebieden loopt langs de duinvoet van het buitenduin. Bij duinaangroei verplaatst de grens zich zeewaarts, bij duinafslag landinwaarts met de duinvoet mee.

3.5 Intrekking deel beschermd natuurmonumenten

Een of meerdere terreindelen van het beschermd natuurmonument Kop van Schouwen zijn gelegen buiten het Natura 2000-gebied (zie ook paragraaf 2.1). Dit betreft bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en wegbermen zoals aangeduid op de detailkaart die is opgenomen in bijlage A van deze Nota van toelichting. De totale omvang van het bedoelde terrein bedraagt 4,2 ha. Deze terreinen herbergen geen waarden die natuurwetenschappelijke betekenis hebben zoals bedoeld in de genoemde aanwijzingen tot beschermd natuurmonument. Om deze reden is de aanwijzing tot beschermd natuurmonument van de in bijlage A aangeduide terreindelen op grond van artikel 15 van de Natuurbeschermingswet 1998 ingetrokken.

4 NATURA 2000-WAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een opsomming gegeven van de waarden waaraan het gebied zijn betekenis ontleent als Habitatrictlijngebied. Wat betreft de aanwijzing als Habitatrictlijngebied wordt in paragrafen 4.2.1 en 4.2.2 een lijst gegeven van de habitattypen (met vermelding van de aanwezige subtypen) en soorten waarvoor het gebied is aangewezen⁹. Op alle vermelde Natura 2000-waarden is een instandhoudingsdoelstelling van toepassing (zie hoofdstuk 5).

Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 vermeld welke selectiecriteria op het Habitatrictlijngebied van toepassing zijn en wordt onderbouwd waarom het gebied als Habitatrictlijngebied is geselecteerd. Van elke Natura 2000-waarde waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet, wordt in bijlage B.2 in tekst en/of tabelvorm de betekenis (relatieve bijdrage) van het gebied afgezet tegen de betekenis van de andere Habitatrictlijngebieden die aan de selectiecriteria voldoen. Ten slotte beschrijft paragraaf 4.4 de verspreiding van habitattypen en soorten binnen het gebied, ter onderbouwing van de gevolgde gebiedsbegrenzing van het Habitatrictlijngebied.

4.2 Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen

4.2.1 Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I¹⁰)

Het gebied is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitats opgenomen in bijlage I van de Habitatrictlijn, waarvoor het gebied een bijdrage levert aan de instandhouding op landelijk niveau. Ten behoeve van de nationale uitwerking van de Habitatrictlijn is een deel van de habitattypen verdeeld in subtypen, vanwege de zeer ruime variatie in fysieke omstandigheden en soortensamenstelling. De namen van de habitattypen en daarvan afgeleide subtypen zullen verder met hun verkorte namen worden aangeduid. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting⁷.

H2110	Embryonale wandelende duinen <i>Verkorte naam</i> Embryonale duinen
H2120	Wandelende duinen op de strandwal met <i>Ammophila arenaria</i> ("witte duinen") <i>Verkorte naam</i> Witte duinen
H2130	*Vastgelegde kustduinen met kruidvegetatie ("grijze duinen") <i>Verkorte naam</i> Grijze duinen
betreft de subtypen:	
H2130A	*Grijze duinen (<i>kalkrijk</i>)
H2130B	*Grijze duinen (<i>kalkarm</i>)
H2130C	*Grijze duinen (<i>heischraal</i>)
H2150	*Atlantische vastgelegde ontkalkte duinen (<i>Calluno-Ulicetea</i>) <i>Verkorte naam</i> Duinheiden met struikhei
H2160	Duinen met <i>Hippophaë rhamnoides</i> <i>Verkorte naam</i> Duindoornstruwelen
H2170	Duinen met <i>Salix repens</i> ssp. <i>argentea</i> (<i>Salicion arenariae</i>) <i>Verkorte naam</i> Kruiptwilgstruwelen

⁹ Prioritaire habitattypen en habitatoorten zijn in bijlagen I en II van de Habitatrictlijn en in dit besluit aangeduid met een sterretje *.

¹⁰ Bijlagen I en II laatstelijk aangepast op 20 november 2006, Richtlijn 2006/105/EG, PbEG L 363, 20.12.2006, p. 368-405 (zie ook rectificatie PbEG L 80, 21.3.2007, p. 15).

H2180 Beboste duinen van het Atlantische, continentale en boreale gebied
Verkorte naam Duinbossen

betreft de subtypen:

H2180A Duinbossen (*droog*)
H2180B Duinbossen (*vochtig*)
H2180C Duinbossen (*binnenduintrand*)

H2190 Vochtige duinvalleien
Verkorte naam Vochtige duinvalleien

betreft de subtypen:

H2190A Vochtige duinvalleien (*open water*)
H2190B Vochtige duinvalleien (*kalkrijk*)
H2190C Vochtige duinvalleien (*ontkalkt*)
H2190D Vochtige duinvalleien (*hoge moerasplanten*) (°)

H6410 Grasland met *Molinia* op kalkhoudende, venige, of lemige kleibodem (*Molinion caeruleae*)
Verkorte naam Blauwgraslanden

4.2.2 *Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II¹⁰)*

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarvoor het gebied een wezenlijke functie in de levenscyclus vervult. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de instandhouding op landelijk niveau. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en/of het ontwerpbesluit (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze Nota van toelichting⁷.

H1014 Nauwe korfslak (*Vertigo angustior*)

H1340 *Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus arenicola*)

H1903 Groenknolorchis (*Liparis loeselii*)

4.3 **Habitatrichtlijn: waarden waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet**

4.3.1 *Habitattypen (bijlage I)*

Voor niet-prioritaire habitattypen opgenomen in bijlage I van de Habitatrichtlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor habitattypen welke verdeeld zijn in subtypen, geldt een aantal van "drie belangrijkste gebieden" per subtype. Voor prioritaire habitattypen⁹ geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden" en voor subtypen van prioritaire habitattypen een aantal van "vijf belangrijkste gebieden" per subtype. Verdeling in subtypen ten behoeve van de selectie is alleen toegepast indien de subtypen een verschillende verspreiding hebben en de beschikbare gegevens verdeling in subtypen toelaten. Voor één habitatype, dat in voldoende mate in gebieden is vertegenwoordigd die voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd (slijkgrasvelden (H1320)). De betekenis van het gebied is afgemeten aan de aanwezige oppervlakte en zo nodig ook de representativiteit van het habitatype. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹¹. In de onderstaande tabel zijn de habitattypen vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitattypen waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.2).

¹¹ De selectiecriteria zijn verder uitgewerkt in het Verantwoordingsdocument (2003).

Habitattype	X ^a	Y ^b	Landelijke oppervlakte ^c	Oppervlakte in Kop van Schouwen ^d	Oppervlakte in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
*H2130B	5	5	ca. 5.000	B2 (6-15%)	B2 (6-15%)	ja
*H2130C	5	5	Zie bijlage B.2			ja
*H2150	10	10	ca. 200	B1 (2-6%)	C (<2%)	ja
H2160	5	5	ca. 4.500	B2 (6-15%)	B2 (6-15%)	ja
H2180B	3	3	ca. 600	A1 (15-30%)	A1 (15-30%)	nee
H2190A	3	3	ca. 400	-	B2 (6-15%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor dit habitattype kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor het betreffende habitattype.
- (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriterium ($Y < X$ indien er minder dan X gebieden zijn waarin het habitattype is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
- (c) Geschatte landelijke oppervlakte van het (subtype van het) habitattype in hectaren.
- (d) Oppervlakte in het onderhavige gebied, uitgedrukt als percentage van de landelijke oppervlakte. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Oppervlakte van het habitattype in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied. (Niet ingevuld indien niet van belang voor de bepaling van de relatieve betekenis van het gebied, wanneer representativiteit in plaats van oppervlakte doorslaggevend was).

4.3.2 Soorten (bijlage II)

Voor niet-prioritaire soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor prioritaire soorten⁹ geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden". Voor enkele verspreid over het land voorkomende soorten, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹². De betekenis van het gebied is afgemeten aan de omvang van de aanwezige populatie. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹¹. Er zijn geen habitaatsoorten waarvoor de Kop van Schouwen aan de selectiecriteria voldoet.

4.4 Verspreiding habitattypen en soorten in het Habitatrichtlijngebied

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied Kop van Schouwen is in het bijzonder bepaald aan de hand van de ligging van habitattypen en leefgebieden van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen (zie verder paragraaf 3.2). De verspreiding van de betreffende habitattypen en soorten binnen het gebied wordt in deze paragraaf globaal beschreven ter onderbouwing van de gevolgde begrenzing. Het is niet bedoeld als een uitputtende beschrijving.

Embryonale wandelende duinen (H2110) komen lokaal in het noordwestelijk deel van het gebied voor onder andere op het Verklikkerstrand. Witte duinen (H2120) zijn aanwezig in een strook langs de kust, behalve aan de noordoostzijde. Het habitattype grijze duinen, *kalkrijk* (H2130A) komt voor in het westen van het gebied. Grijze duinen, *kalkarm* (H2130B) komen verspreid voor in het hele gebied. Het habitattype grijze duinen, *heischraal* (H2130C) komt verspreid en goed ontwikkeld in kleine oppervlakten voor in het zuidwesten en noordwesten van het gebied, vooral op de vroongronden en het Zeepe in smalle zones van droog-nat gradiënten. Het habitattype vochtige duinvalleien, *open water* (H2190A) komt op enkele locaties voor, vooral op de vroongronden (zwakgebufferd) en de Buitenverklikker (basenrijk), maar ook op verschillende plaatsen in het noorden en westen van het Zeepe. Vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B) komen verspreid in het gebied voor, vooral in het middenduin. Vochtige duinvalleien, *ontkalkt* (H2190C) komen vooral in het Zeepeduin voor en in mindere mate op de vroongronden. Het habitattype vochtige duinvalleien, *hoge moerasplanten* (H2190D) wordt onder meer aangetroffen in de Verklikkerduinen en in laagten op de vroongronden. Het habitattype blauwgraslanden (H6410) komt voor in mozaïek met de typen grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190). Het type komt met name voor op de grens van de vroongronden en het duinmassief, op de randen van de vochtige valleien bij Renesse. Het habitattype duinheiden met

¹² Soorten waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: zeeprrik (H1095), elft (H1102), zalm (H1106), bittervoorn (H1134) en kleine modderkruiper (H1149). Voor de platte schijfhoren (H4056) zijn geen gebieden geselecteerd omdat de soort bij de uitbreiding van de EU in 2004 is toegevoegd aan bijlage II.

struikhei (H2150) komt lokaal voor in het gebied, grenzend aan de Vroonweg nabij Biesterveld. Duindoornstruwelen (H2160) komen verspreid voor in het gehele gebied. Kruidwilgstruwelen (H2170) komen lokaal voor in het gebied, vooral in het centrale deel ten westen van Haamstede en verspreid met kleine oppervlakte in het Zeepe. Het habitatype duinbossen, *droog* (H2180A) komt verspreid in het gehele gebied voor. Het habitatype duinbossen, *vochtig* (H2180B) komt meer in de oostelijke delen van het gebied voor. Het habitatype duinbossen, *binnenduinrand* (H2180C) komt met kleine oppervlakten in het gebied voor, zoals bij Haamstede in het binnenduin in de noordoostelijke uitloper van het gebied. De nauwe korfslak (H1014) is zowel in het noordoosten als het zuidwesten van het gebied op enkele locaties aangetroffen. De noordse woelmuis (H1340) komt in het gebied voor gebonden aan het type vochtige duinvalleien (H2190). De groenknolorchis (H1903) komt voor op één locatie in het deelgebied Buitenverklikker in het habitatype vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B).

5 INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

5.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip "instandhouding" wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrichtlijn worden bij aanwijzing als Habitatrichtlijngebied "tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...] of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging".

Deze bepaling is in artikel 10a, tweede lid, van de Natuurbeschermingswet 1998 nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties van de in het wild levende dier- en plantensoorten op te nemen. Om die reden zijn voor elk Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitatype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Voor zover van toepassing is daarbij aangegeven welke habitatypes en/of (vogel)soorten ten koste mogen gaan van andere habitatypes en (vogel)soorten. Bij broedvogelsoorten met een regionale doelstelling is in de toelichting aangegeven wat in een bepaalde periode de minimale en maximale bijdrage van het betreffende gebied aan het regionale doelniveau is geweest.

In bijlage B van deze Nota van toelichting is een overzicht opgenomen van alle gebiedsdoelstellingen per Natura 2000-waarde.

Voor de Natura 2000-gebieden zullen in beheerplannen instandhoudingsmaatregelen worden uitgewerkt die beantwoorden aan de gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betrokken natuurlijke habitats en (vogel)soorten.

Als verdere invulling van het stellen van prioriteiten zijn voor de acht onderscheiden Natura 2000-landschappen kernopgaven geformuleerd op grond van de daar voorkomende habitatypes en soorten, de landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap, de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden. Per landschap omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven stellen prioriteiten ("richting geven") en geven overeenkomsten en verschillen tussen en binnen de gebieden aan. Zij hebben in het bijzonder betrekking op habitatypes en (vogel)soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De kernopgaven worden per Natura 2000-landschap behandeld en opgesomd in hoofdstuk 5 van het Natura 2000 doelendocument (2006).

5.2 Algemene doelen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitatypes en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitatypes en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitatypes en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

5.3 Habitatrichtlijn: habitattypen (bijlage I)

H2110 Embryonale duinen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting De begrenzing van het natuurgebied omvat in dit geval een oppervlakte strand tot aan de zeelijn inclusief de aanwezige embryonale duinen.

H2120 Witte duinen

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting De kwaliteit van het habitatype witte duinen is de laatste decennia, als gevolg van het vastleggen van de duinen met stuifschermen en zandsuppleties, teruggelopen. Het zoveel mogelijk toestaan van verstuiving in de gehele zeereep, voor zover niet strijdig met veiligheid, is van belang voor verbetering van de kwaliteit van achtergelegen habitattypen grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190).

H2130 *Grijze duinen

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.

Toelichting Het habitatype grijze duinen verkeert landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. Door verdroging in het verleden en het grotendeels wegvallen van konijnenbegrazing zijn grote delen van het open duin dicht gegroeid met struweel. Speciale aandacht verdient herstel van de verruigde vroongronden met grijze duinen, *heischraal* (subtype C) en grijze duinen, *kalkarm* (subtype B). Het gebied levert een zeer grote bijdrage aan het landelijke doel voor grijze duinen, *heischraal* (subtype C). De doelstelling geldt voor alle subtypen van dit habitatype.

H2150 *Duinheiden met struikhei

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Duinheiden met struikhei is een zeldzaam habitatype dat in dit gebied het meest grote zuidelijk voorkomen betreft. Omdat de landelijke staat van instandhouding gunstig is wordt behoud van oppervlakte en kwaliteit nagestreefd.

H2160 Duindoornstruwelen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit. Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype grijze duinen (H2130) of vochtige duinvalleien (H2190) is toegestaan.

Toelichting De oppervlakte duindoornstruwelen is de laatste decennia sterk toegenomen, ten koste van andere habitattypen, te weten de habitattypen witte duinen (H2120), grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190). Het gebied levert wat betreft de oppervlakte een zeer grote bijdrage aan het landelijke doel voor het habitatype. Het type komt lokaal in goede kwaliteit (met veel struweelsoorten) voor op locaties die niet conflicteren met de doelstellingen voor de habitattypen grijze duinen (H2130) of vochtige duinvalleien (H2190). Behoud van deze laatste typen impliceert de aanwezigheid in het gebied van alle relevante successiestadia.

H2170 Kruiwilgstruwelen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit. Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype vochtige duinvalleien (H2190) is toegestaan.

Toelichting Het habitatype kruiwilgstruwelen verkeert momenteel in gunstige staat van instandhouding. Het vormt een ouder successiestadium van habitatype vochtige duinvalleien (H2190) en komt samen met dit habitatype voor in duinvalleien.

H2180 Duinbossen

Doel Behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit duinbossen, *vochtig* (subtype B) en behoud oppervlakte en kwaliteit duinbossen, *droog* (subtype A) en duinbossen, *binnenduintrand* (subtype C). Enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van habitatype grijze duinen (H2130) of vochtige duinvalleien (H2190) is toegestaan.

Toelichting Het habitatype duinbossen, *droog* (subtype A) komt in het gebied met een groot areaal voor waarvan een kwart goede en de rest matige tot slechte kwaliteit heeft. Bij de keuze voor behoud areaal en behoud kwaliteit van subtype A is aangesloten bij de landelijke doelstellingen. In het gebied zijn mogelijkheden om de kwaliteit van duinbossen, *vochtig* (subtype B) te verbeteren. Duinbossen, *binnenduinrand* (subtype C) betreft onder meer de stinzenbossen in de binnenduinrand.

H2190 Vochtige duinvalleien

Doel Uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit vochtige duinvalleien, *open water* (subtype A), vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (subtype B) en vochtige duinvalleien, *ontkalkt* (subtype C) en behoud oppervlakte en behoud kwaliteit vochtige duinvalleien, *hoge moerasplanten* (subtype D).

Toelichting Door verdroging in het verleden en door voortschrijdende successie zijn veel potentiële locaties momenteel bezet door duindoornstruweel of soortenarme duinrietbegroeiingen. Goed ontwikkelde voorbeelden van alle subtypen van vochtige duinvalleien zijn op verschillende plaatsen in het gebied aanwezig. Het gebied omvat een van de twee belangrijkste Nederlandse bolwerken van de sterk bedreigde harlekijnorchis.

H6410 Blauwgraslanden

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype blauwgraslanden is in matig ontwikkelde vorm aanwezig op de vroongronden. De blauwgraslanden komen voor in mozaïek met grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190).

5.4 Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II)

H1014 Nauwe korfslak

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting De nauwe korfslak is waargenomen op enkele plaatsen in de duinen van Schouwen. Het betreft hier vermoedelijk kleine populaties.

H1340 *Noordse woelmuis

Doel Behoud omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

Toelichting De noordse woelmuis is een endemische ondersoort die in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeert. In duinvalleien komt de soort meestal in wat ruigere vegetaties voor en doorgaans in relatief lage aantallen, zodat de bijdrage van de Kop van Schouwen niet als heel groot voor de soort is ingeschat. Om de soort hier te behouden is vernatting van duinvalleien wenselijk, evenals het behouden van sommige valleien in een relatief ruige begroeiing. Er dienen zodoende keuzes gemaakt te worden in relatie met het doel voor habitatype vochtige duinvalleien (H2190).

H1903 Groenknolorchis

Doel Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit biotoop voor uitbreiding populatie.

Toelichting De groenknolorchis wordt aangetroffen in het habitatype vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B). De aantallen van de soort kunnen jaarlijks sterk fluctueren, afhankelijk van de waterstanden (in natte jaren worden de laagste aantallen geteld). Herstel van de biotoop van de groenknolorchis hangt samen met herstel van habitatype vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B).

5.5 Beschermde natuurmonumenten

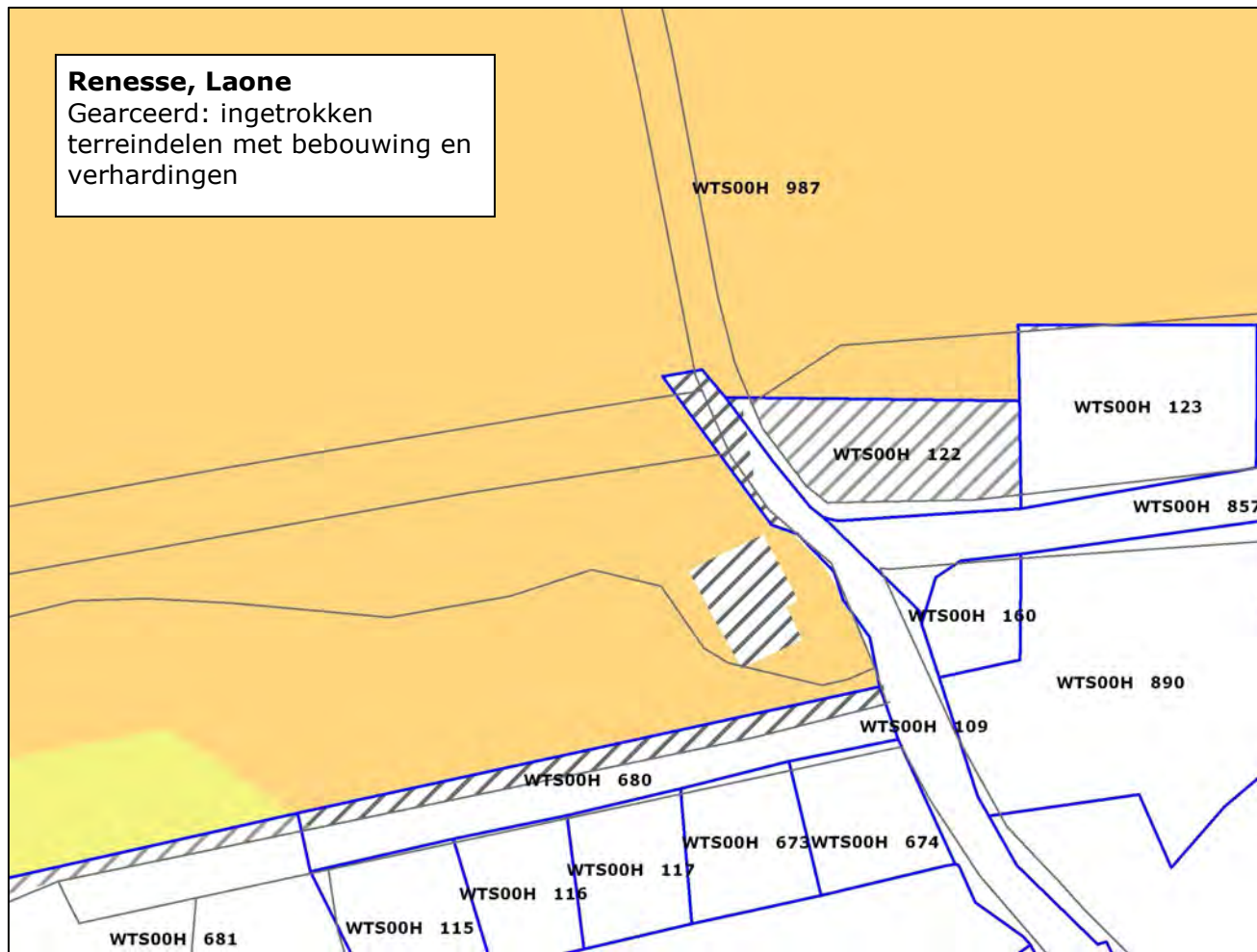
Het Natura 2000-gebied omvat één of meer voormalige beschermde natuurmonumenten (zie paragrafen 2.1 en 3.3 van deze Nota van toelichting). Ingevolge artikel 15a, derde lid, Natuurbeschermingswet 1998, heeft de bescherming van dat deel van het gebied, dat zijn status als beschermd natuurmonument heeft verloren, mede betrekking op de doelstellingen ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied zoals bepaald in het van rechtswege vervallen besluit. Voor zover deze doelstellingen Natura 2000-waarden betreffen (zoals opgenomen in paragraaf 4.2 van deze Nota van toelichting), maken deze deel uit van de in voorgaande paragrafen opgenomen instandhoudingsdoelstellingen. Indien de doelstellingen geen Natura 2000-waarden betreffen, houden deze doelstellingen, zoals de bescherming van het natuurschoon, hun zelfstandige betekenis. In een aantal gevallen is het niet mogelijk om zowel de doelen die voortkomen uit de aanwijzing als beschermd natuurmonument als de Natura 2000-doelstellingen te bereiken (bijvoorbeeld omdat dat om tegenstrijdig beheer vraagt). In deze gevallen hebben de Natura 2000-doelen voorrang om de Europeesrechtelijke verplichtingen na te komen.

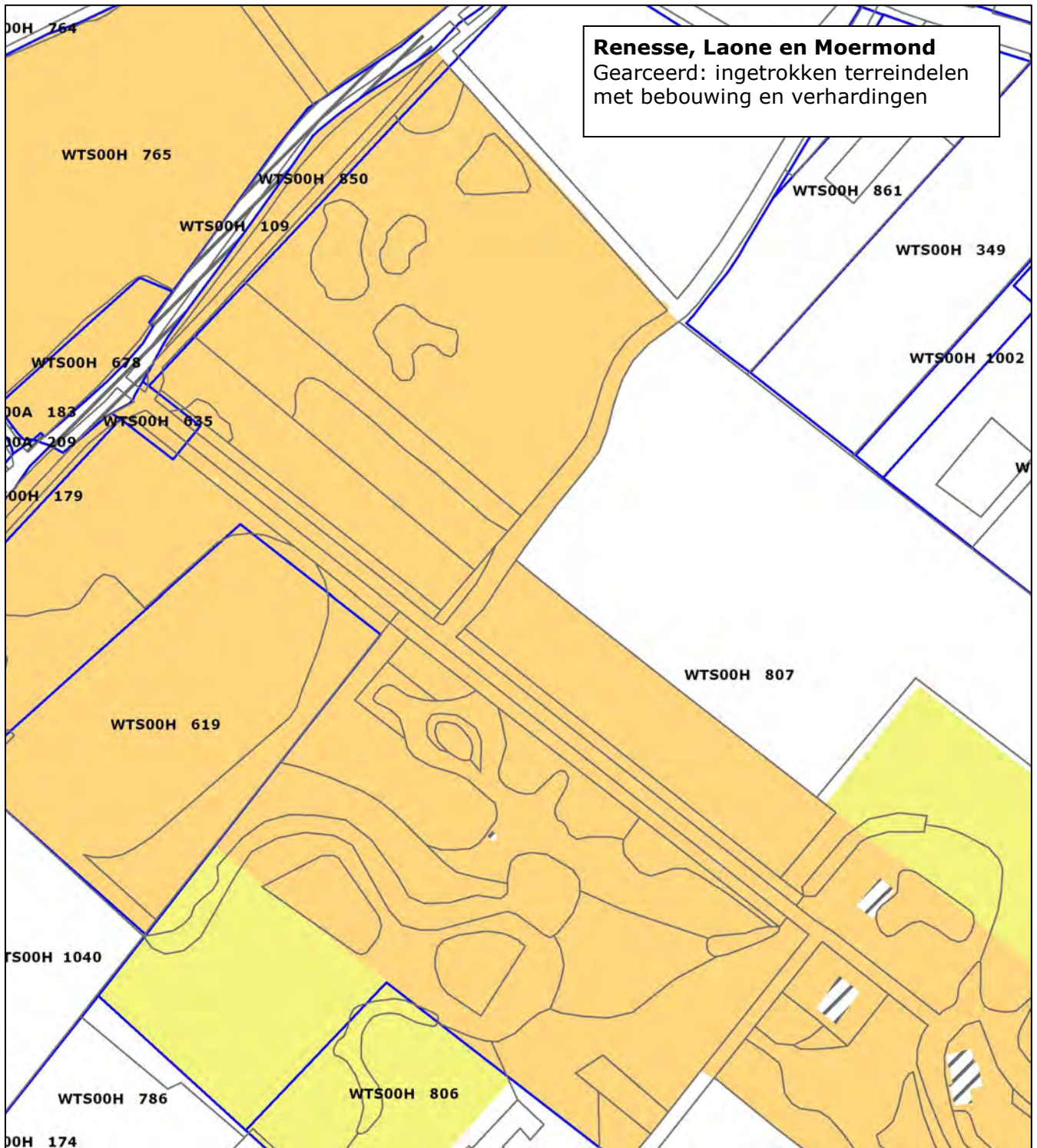
Met de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 op 18 maart 2010 (Stb. 2010, 135) is de uitwerking van de doelen van voormalige beschermde natuurmonumenten in het beheerplan facultatief geworden, in plaats van dat daartoe een verplichting geldt. De van rechtswege vervallen besluiten zijn ter informatie aan het einde van dit besluit toegevoegd.

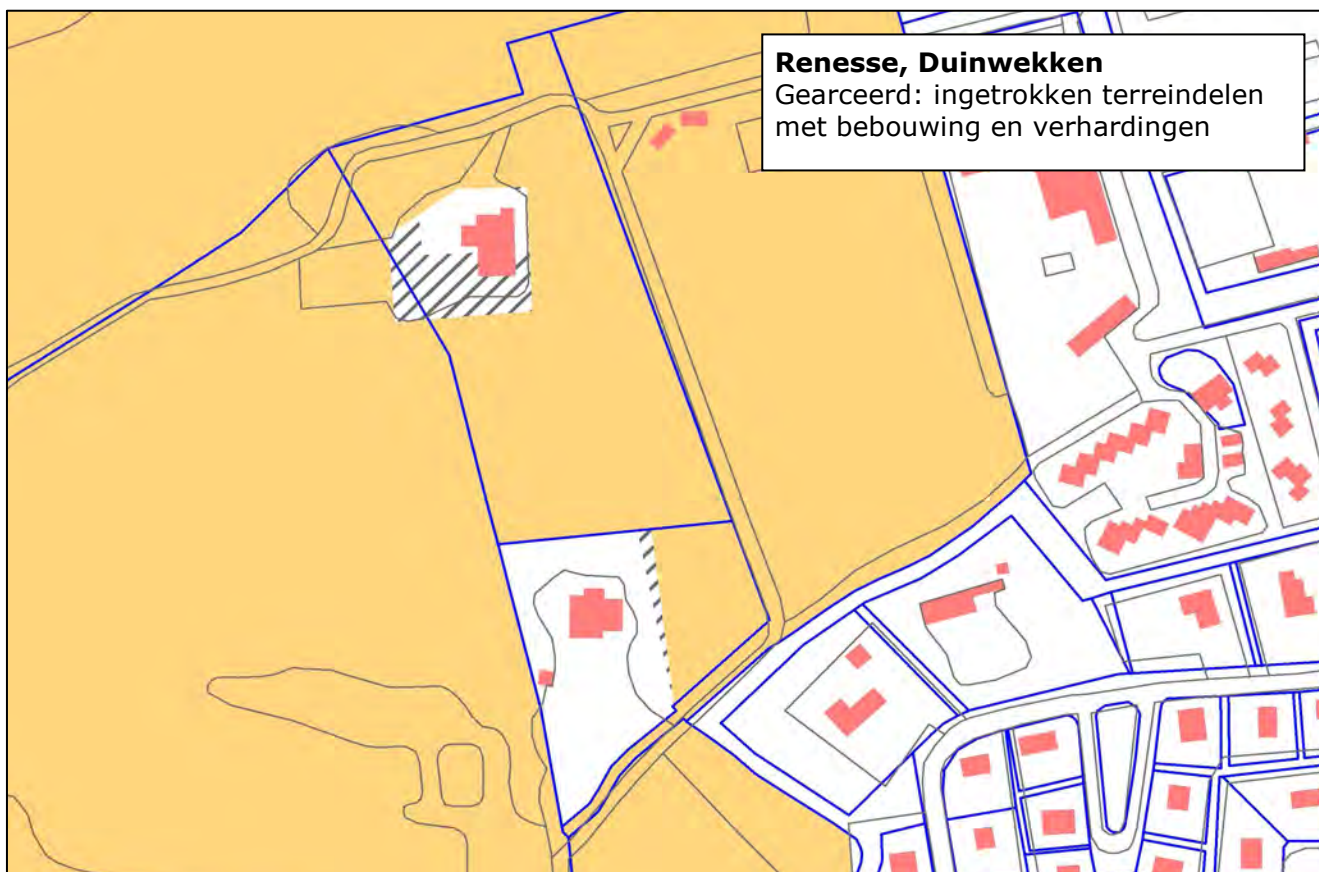
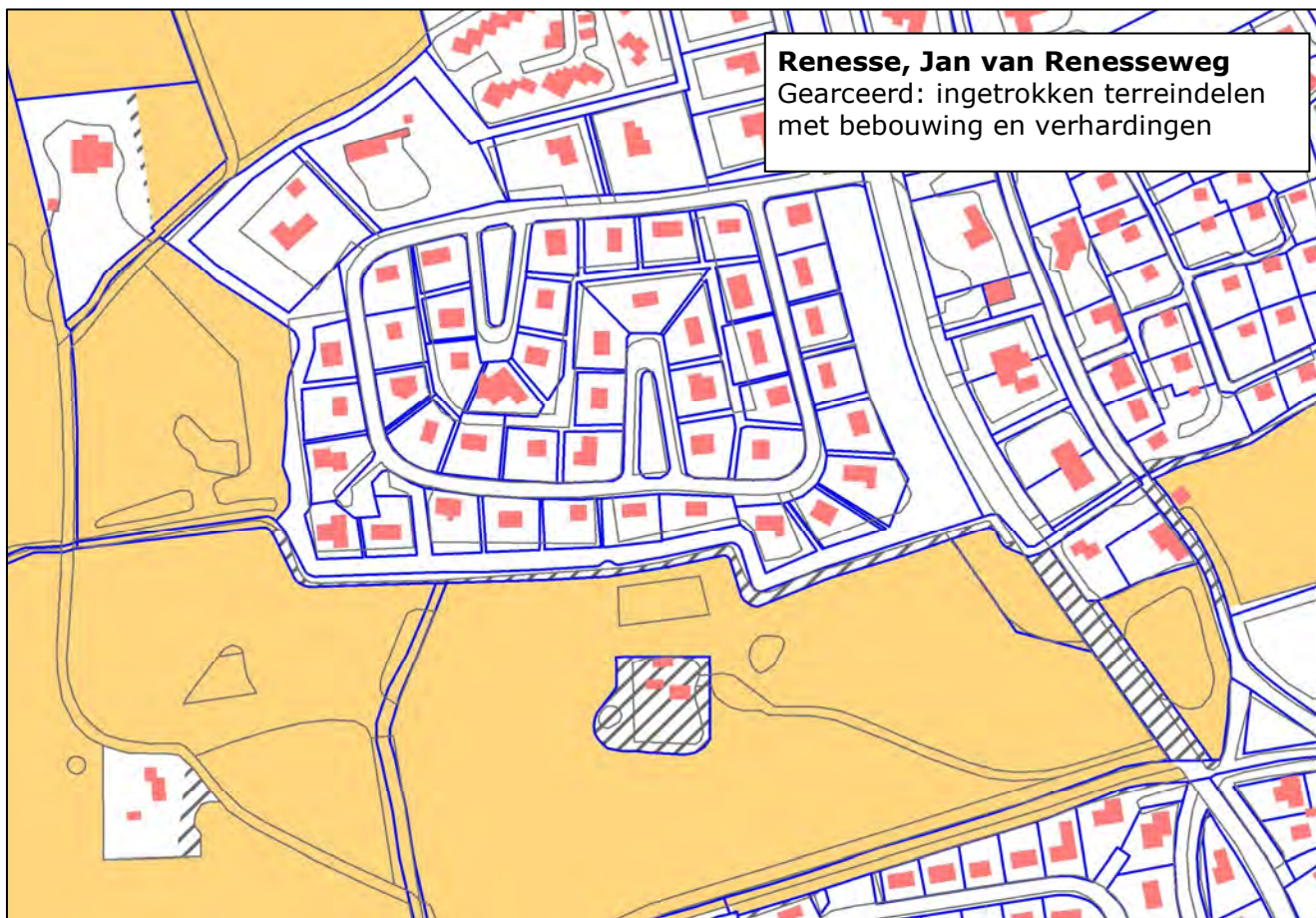
Intrekking terreindelen beschermd natuurmonument

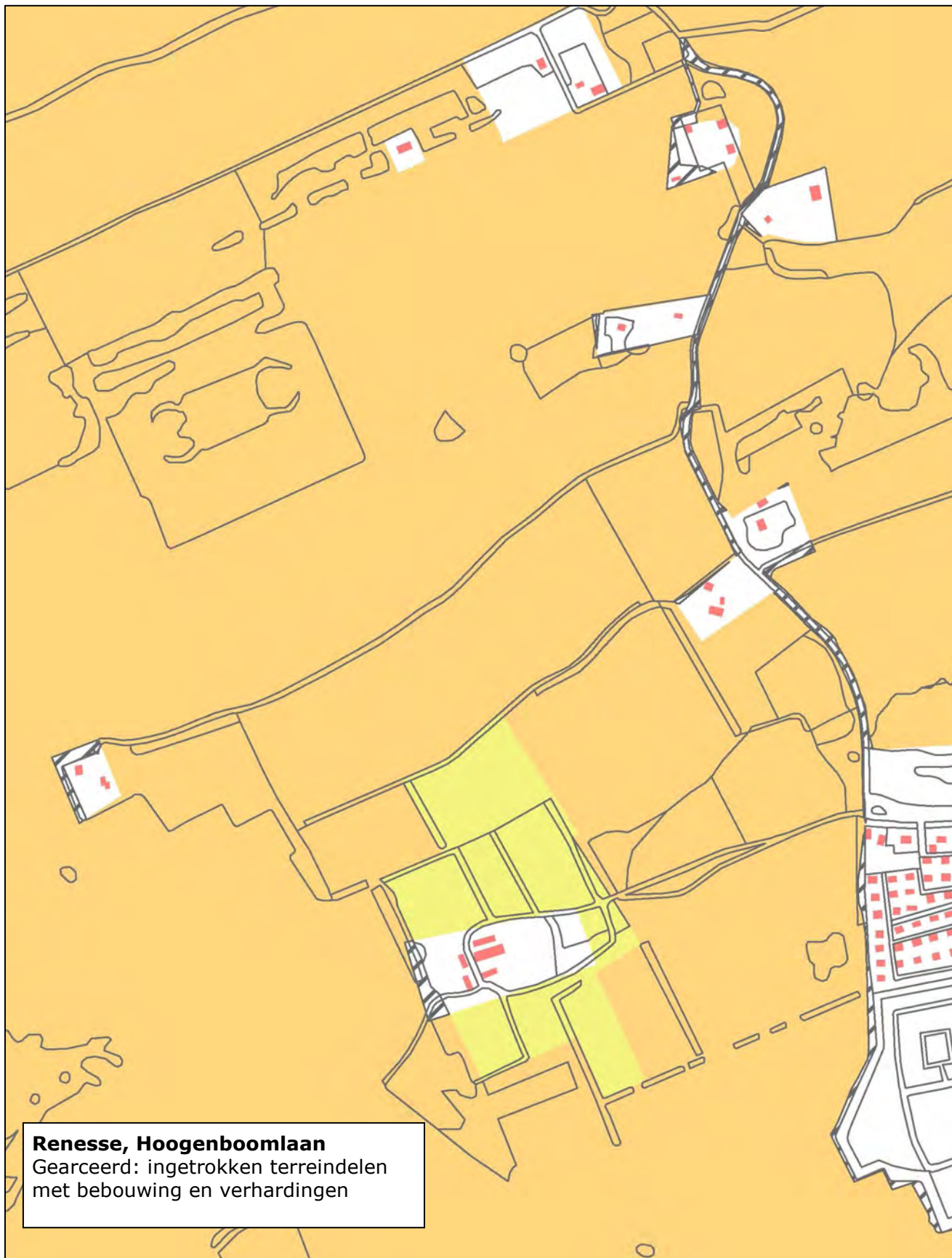
Aanduiding plekken waar terreindelen die volgens de kaart deel uitmaken van het beschermd natuurmonument Kop van Schouwen, zijn ingetrokken als onderdeel van het betreffende beschermd natuurmonument

Blaue lijnen zijn kadastrale lijnen, codes betreffen kadastrale perceelnummers

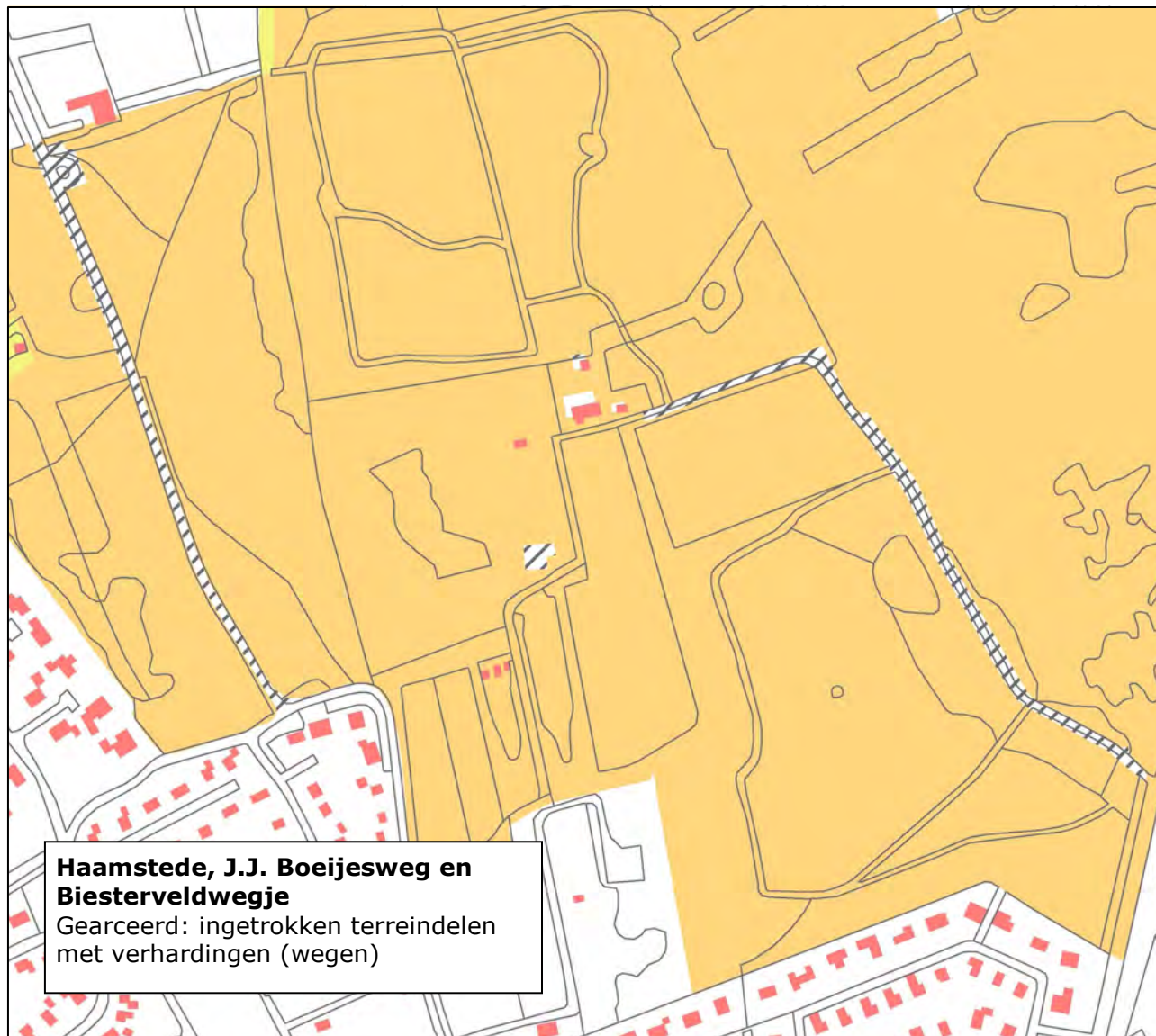

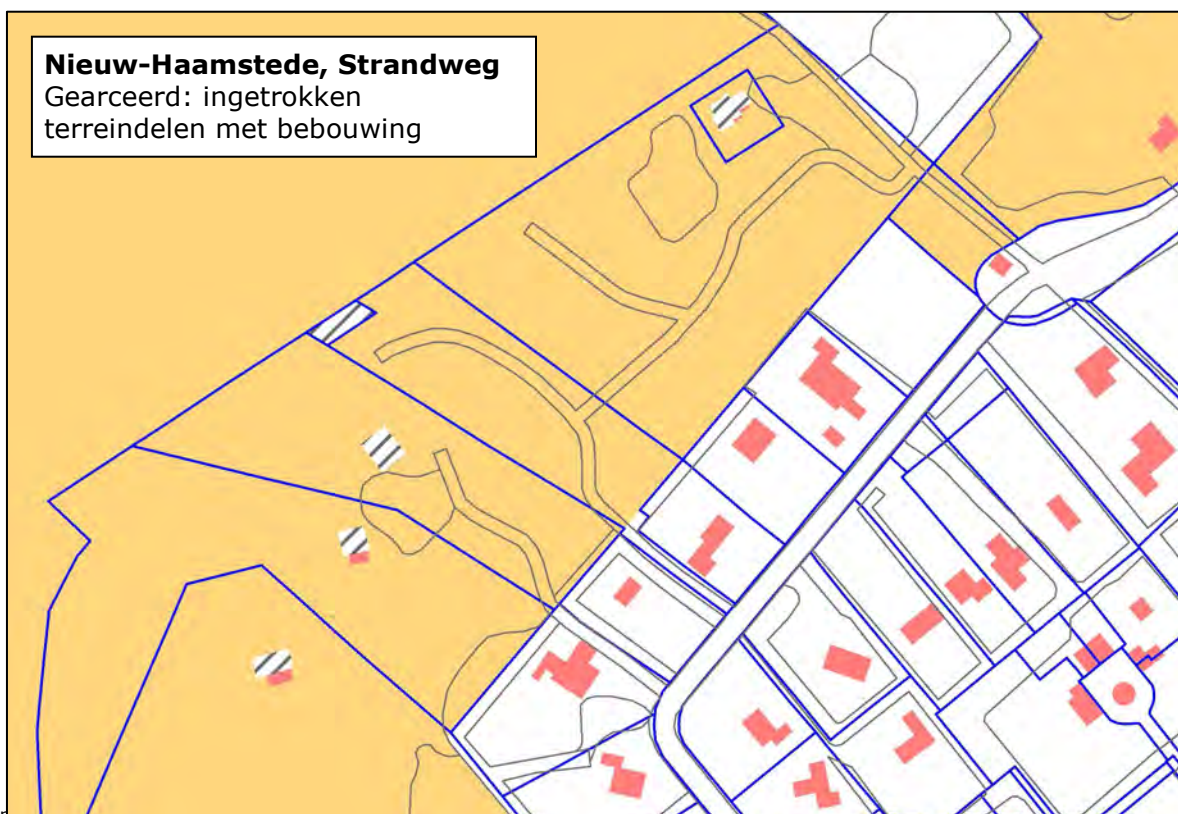
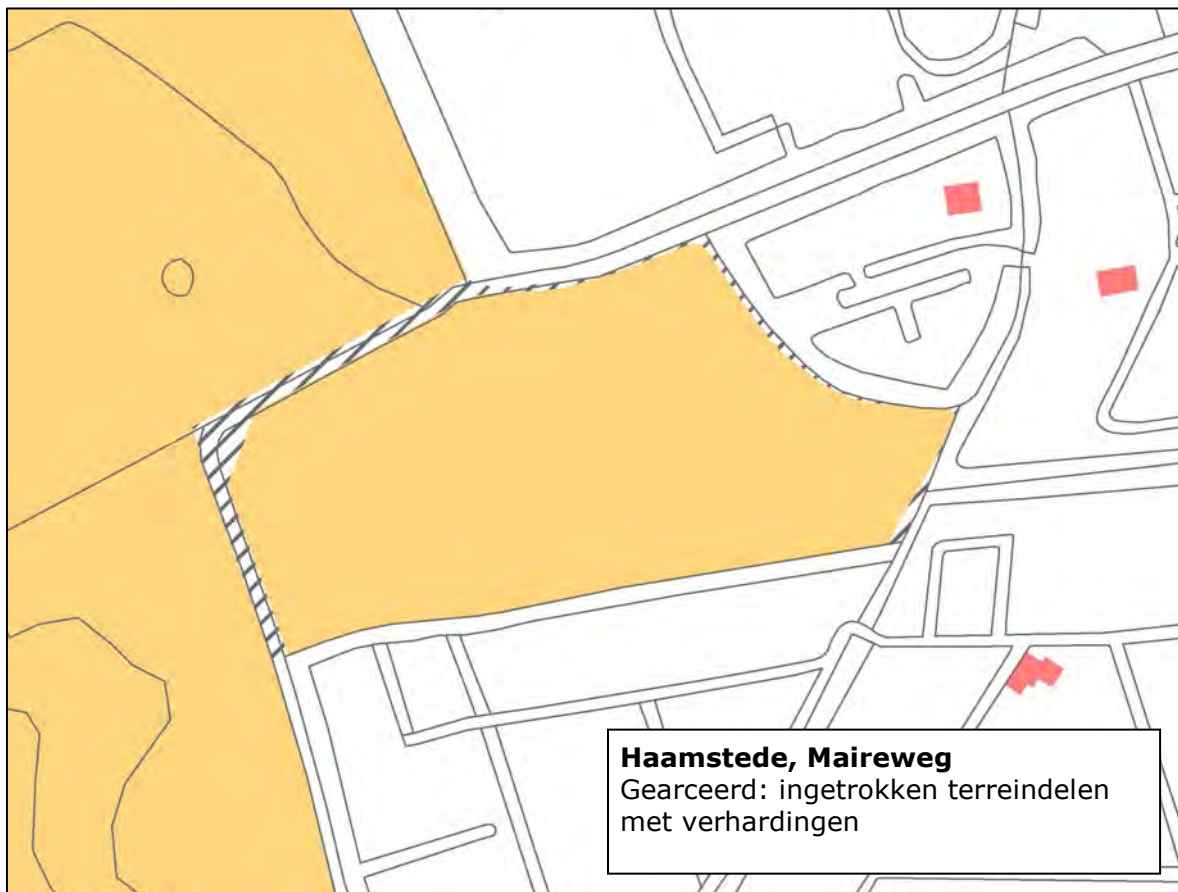

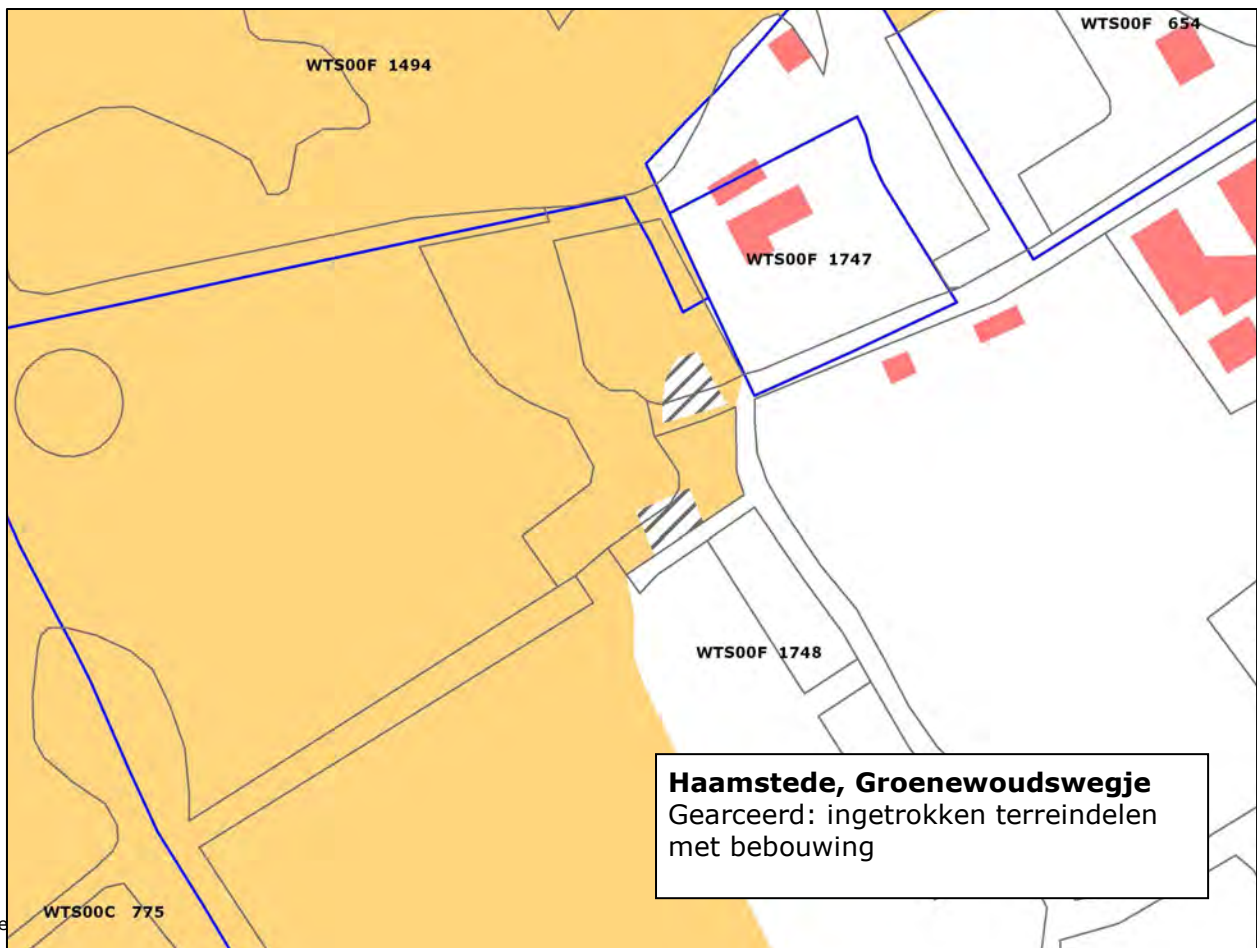
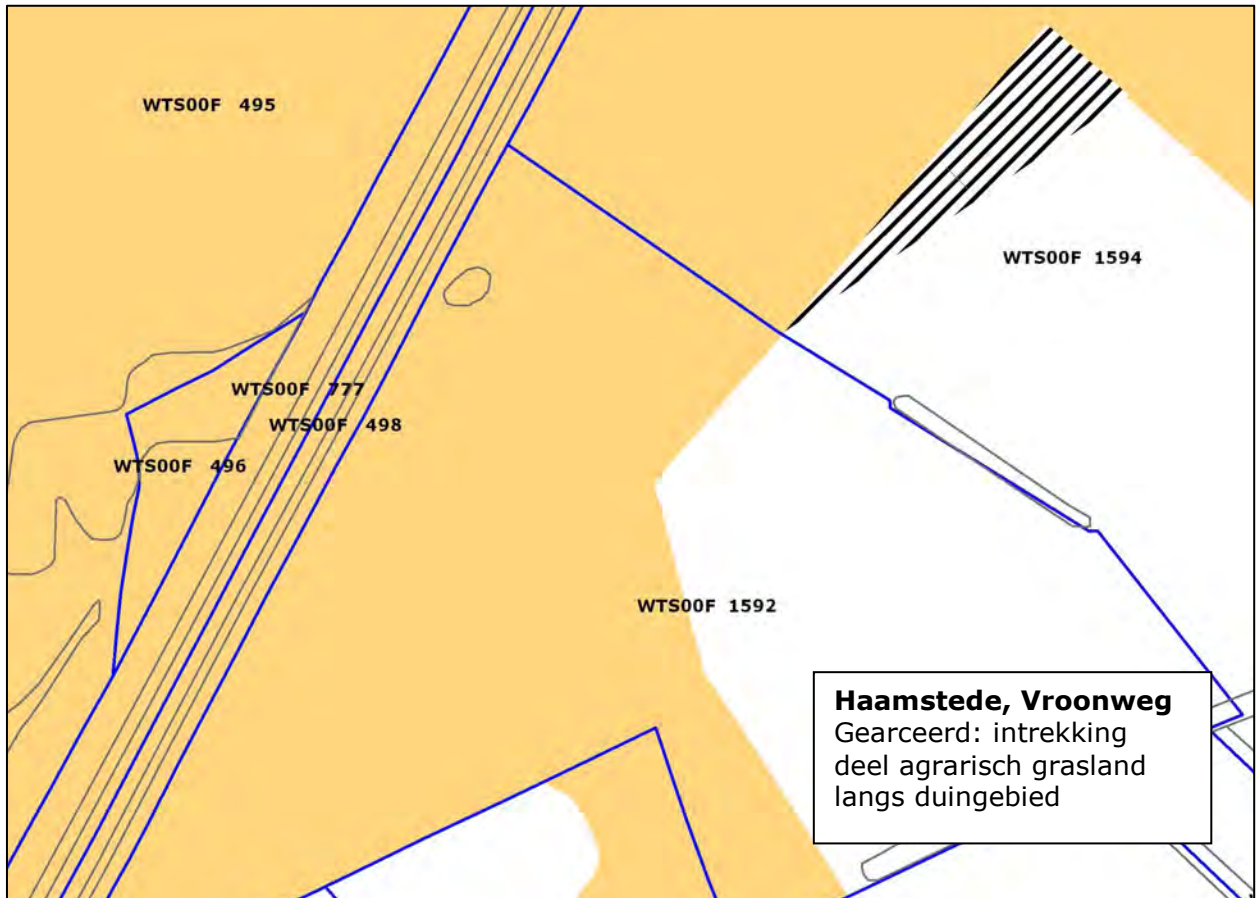

Renesse, Hoogenboomlaan
Gearceerd: ingetrokken terreindelen
met bebouwing en verhardingen

Nadere onderbouwing van wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrictlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen

- B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrictlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)
- B.2 Toepassing selectiecriteria Habitatrictlijngebieden (paragraaf 4.3)
- B.3 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrictlijngebied en/of het ontwerpbesluit (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)

- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003), maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor het habitatype embryonale duinen (H2110). De aanwijzing betreft het Verklikkerstrand.
- In aanvulling op het ontwerpbesluit (2007) is ook een doelstelling opgenomen voor het subtype vochtige duinvalleien, *hoge moerasplanten* (H2190D). Dit subtype blijkt, naast de overige subtypen waar in het gebied reeds doelstellingen voor zijn opgenomen, in het gebied voor te komen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003), maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor het habitatype blauwgraslanden (H6410). Het habitatype komt voor langs de vroongronden, in mozaïek met de habitattypen grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190).
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003), maar conform het ontwerpbesluit (2007), is het gebied ook aangewezen voor de habitatsoort nauwe korfslak (H1014). De soort is binnen de begrenzing op enkele plaatsen waargenomen.

B.2 Toepassing selectiecriteria Habitatrictlijngebieden (paragraaf 4.3)

In dit onderdeel wordt voor elke Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied aan de selectiecriteria voldoet (zie paragraaf 4.3), een overzicht gegeven van alle daarvoor kwalificerende gebieden. Dit gebeurt zoveel mogelijk in de vorm van een tabel met de gebieden die aan de selectiecriteria voldoen, onder vermelding van de relatieve bijdrage. In het geval van habitattypen betreft dit het actuele aandeel van de landelijke oppervlakte dat in het gebied aanwezig is. Indien kwaliteit een rol heeft gespeeld in de bepaling van de gebiedenselectie voor habitattypen is dit tekstueel toegelicht. In het geval van soorten betreft de relatieve bijdrage het aandeel van de landelijke populatie dat (geregeld) in het gebied aanwezig is. Afhankelijk van de soort wordt dit afgemeten aan getelde aantallen, aantal bezette plekken of kilometerhokken.

Er is gebruik gemaakt van de volgende klasse-indeling:

A1 = 15-30%, A2 = 30-50%, A3 = 50-75% en A4 = >75%

B1 = 2-6% en B2 = 6-15%

C = <2%

In de kolom "Bronvermelding" zijn de terreinbeherende organisaties en andere instanties en bronnen vermeld, waaraan de oppervlaktecijfers en aantallen zijn ontleend, met vermelding van de jaren waarin deze zijn verzameld of gepubliceerd. Verklaring gebruikte afkortingen: DZH = Duinwaterbedrijf Zuid-Holland (beheerplan), SBB = Staatsbosbeheer.

- Het gebied is één van de belangrijkste gebieden voor de volgende habitattypen:

H2130B – *Grijze duinen, kalkarm			
Landelijke oppervlakte ca. 5.000 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bron
002	Duinen en Lage Land Texel	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2009
003	Duinen Vlieland	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2009
004	Duinen Terschelling	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2009
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
116	Kop van Schouwen	B2 (6-15%)	Provincie Zeeland 2009

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het prioritaire habitatype grijze duinen (H2130) de volgende tien gebieden geselecteerd: Duinen Schiermonnikoog (006), Duinen Terschelling (004), Duinen en Lage Land Texel (002)¹³, Noordhollands Duinreservaat (087), Kennemerland-Zuid (088), Coepelduynen (096), Meijendel & Berkheide (097), Voornes Duin (100), Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)¹⁴ en Kop van Schouwen (116). Toen niet behorend tot de tien belangrijkste gebieden, maar reeds eerder (1996) aangemeld voor dit habitatype: Duinen Den Helder – Callantsoog (084) (Lijstdocument 2004). In het Natura 2000 doelendocument (2006) is dit habitatype in drie subtypen verdeeld (*kalkrijk*, *kalkarm* en *heischraal*) om recht te doen aan de ecologische variatie en gelet op het aanzienlijke verschil in ecologische vereisten.

Voor het subtype *kalkarm* (H2130B) zijn in de tabel op grond van de huidige kennis de vijf belangrijkste gebieden vermeld (in numerieke volgorde). Elk van deze gebieden bevat 6-15% van de landelijke oppervlakte (klasse B2) van dit subtype. Duinen Terschelling herbergt de grootste oppervlakte van dit subtype (ruim 10%). Ook Schoorlse Duinen (086) en Noordhollands Duinreservaat hebben een behoorlijke oppervlakte (klasse B2) maar net iets minder dan de gebieden op de tweede tot en met vijfde plaats.

H2130C – *Grijze duinen, heischraal

Voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) zijn voor het habitatype grijze duinen (H2130) de volgende tien gebieden geselecteerd: Duinen Schiermonnikoog (006), Duinen Terschelling (004), Duinen en Lage Land Texel (002)¹³, Noordhollands Duinreservaat (087), Kennemerland-Zuid (088), Coepelduynen (096), Meijendel & Berkheide (097), Voornes Duin (100), Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)¹⁴ en Kop van Schouwen (116). Toen niet behorend tot de tien belangrijkste gebieden, maar reeds eerder (1996) aangemeld voor dit habitatype: Duinen Den Helder – Callantsoog (084) (Lijstdocument 2004). In het Natura 2000 doelendocument (2006) is dit habitatype inmiddels in drie subtypen verdeeld (*kalkrijk*, *kalkarm* en *heischraal*) om recht te doen aan de ecologische variatie en gelet op het aanzienlijke verschil in ecologische vereisten.

Het subtype *heischraal* van dit habitatype (H2130C) is de meest zeldzame van de drie onderscheiden subtypen. De betreffende vegetaties komen voor op vroongronden (begraasd duingrasland in de binnenduinrand) en in vochtige duinvalleien. Het zwaartepunt van dit subtype ligt in Duinen Goeree & Kwade Hoek met ongeveer een vijfde van de landelijke oppervlakte. Ook in kwalitatief opzicht is Duinen Goeree voor dit subtype het belangrijkste gebied met kenmerkende zeer zeldzame plantensoorten als veldgentiaan en herfstschroeforchis die buiten Goeree slechts op weinig andere groeiplaatsen in dit habitatype worden aangetroffen. De vroongronden van de Kop van Schouwen vormen het op één na belangrijkste gebied. Op de Waddeneilanden bevinden zich op Duinen en Lage Land Texel, Duinen Terschelling en Duinen Schiermonnikoog belangrijke voorkomens van dit subtype van meer dan 10% van het landelijke areaal (klasse B2).

¹³ Destijds bekend als Duinen Texel, Waal en Burg, Dijkmanshuizen en de Bol.

¹⁴ Destijds bekend als Duinen Goeree.

H2150 – *Duinheiden met struikhei			
Landelijke oppervlakte ca. 200 ha ¹⁵			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
002	Duinen en Lage Land Texel	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2009
004	Duinen Terschelling	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2009
086	Schoorlse Duinen	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2010
087	Noordhollands Duinreservaat	B2 (6-15%)	Landschap Noord-Holland 2010
003	Duinen Vlieland	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2009
005	Duinen Ameland	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2009
088	Kennemerland-Zuid	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
099	Solleveld & Kapittelduinen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2011
116	Kop van Schouwen	B1 (2-6%)	Provincie Zeeland 2009
098	Westduinpark & Wapendal	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2011

Voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor dit habitattype de volgende vier gebieden geselecteerd: Kennemerland-Zuid (088), Westduinpark & Wapendal (098), Solleveld & Kapittelduinen (099)¹⁶ en Kop van Schouwen (116). Ten gevolge van het beschikbaar komen van meer kwantitatieve gegevens is gebleken dat dit prioritair habitattype in totaal in tien duingebieden voorkomt. Met name Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Terschelling (004) en Schoorlse Duinen (086) herbergen een aanzienlijke oppervlakte duinheiden met struikhei. Deze drie gebieden zijn hiermee de belangrijkste gebieden voor dit habitattype. Verder blijkt dit habitattype ook voor te komen in Duinen Vlieland (003), Duinen Ameland (005) en Noordhollands Duinreservaat (087) die elk meer dan 2% van de landelijke oppervlakte bevatten.

H2160 – Duindoornstruwelen			
Landelijke oppervlakte ca. 4.500 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
088	Kennemerland-Zuid	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2013
097	Meijendel & Berkheide	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
087	Noordhollands Duinreservaat	B2 (6-15%)	Landschap Noord-Holland 2010
116	Kop van Schouwen	B2 (6-15%)	Provincie Zeeland 2009
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2008
002	Duinen en Lage Land Texel	B1 (R, 2-6%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2009

(a) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd teneinde een voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het habitattype.

Voor de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) zijn voor dit habitattype de volgende vijf gebieden geselecteerd: Duinen en Lage Land Texel (002)¹³, Kennemerland-Zuid (088), Meijendel & Berkheide (097), Voornes Duin (100) en Kop van Schouwen (116). Door het beschikbaar komen van meer kwantitatieve gegevens is gebleken dat de oppervlakte van dit habitattype in de gebieden Noordhollands Duinreservaat (087) en Duinen Goeree & Kwade Hoek (101) groter is dan aanvankelijk gedacht. Deze gebieden voldoen hiermee aan het criterium "belangrijkste gebieden". Het gebied Duinen en Lage Land Texel (002) is vooral van belang vanuit het oogpunt van voldoende geografische spreiding.

¹⁵ De geschatte landelijke oppervlakte is aangepast, zie voor een toelichting aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Schoorlse Duinen (Stcrt. 2010, 2212).

¹⁶ Dit gebied is uitgebreid met Kapittelduinen, de naam is veranderd in Solleveld & Kapittelduinen (099).

H2180B – Duinbossen, vochtig			
Landelijke oppervlakte ca. 600 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage ^a	Bronvermelding
100	Voornes Duin	A2 (30-50%)	Provincie Zuid-Holland 2010
006	Duinen Schiermonnikoog	A1 (15-30%)	Aanwijzingsbesluit 2009
116	Kop van Schouwen	A1 (15-30%)	Provincie Zeeland 2009

- (a) In eerdere aanwijzingsbesluiten was het niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden. Op basis van de huidige kennis wordt de relatieve bijdrage per subtype weergegeven. Dit betekent dat enkele relatieve bijdragen kunnen afwijken ten opzichte van eerdere aanwijzingsbesluiten.

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) werd dit habitattypen in twee subtypen onderscheiden: Zomereikverbond (*Quercion roboris*) en Verbond van Els en Vogelkers (*Alno-Padion*) die overeenkomen met de huidige subtypen "droog" (subtype A) en "binnenduintrand" (subtype C). Voor elk van beide subtypen zijn drie gebieden geselecteerd.

In het Natura 2000 doelendocument (2006) is een derde subtype onderscheiden: "vochtig" (subtype B) ten behoeve van het waarborgen van de ecologische variatie. Dit subtype is het meest aanwezig in Duinen Schiermonnikoog (006), Kop van Schouwen (116) en Voornes Duin (100).

H2190A – Vochtige duinvalleien, open water			
Landelijke oppervlakte ca. 400 ha			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
088	Kennemerland-Zuid	A1 (15-30%) ^a	Aanwijzingsbesluit 2013
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2013
002	Duinen en Lage Land Texel	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2009
100	Voornes Duin	R (B2, 6-15%) ^b	Aanwijzingsbesluit 2008

- (a) Exclusief infiltratiekanalen zonder voor dit subtype karakteristieke vegetatie.
 (b) De letter "R" in deze kolom geeft aan dat het gebied is geselecteerd teneinde een voldoende regionale spreiding te verkrijgen binnen het landelijke verspreidingsgebied van het subtype.

Ten tijde van de aanmelding van Habitatrictlijngebieden (2003) werd het open water in de duinen onderverdeeld in drie plantensociologische verbonden, waarbij toentertijd voor elk drie gebieden zijn geselecteerd. Dit betreft de volgende gebieden: Duinen en Lage Land Texel (002)¹³, Duinen Terschelling (004), Duinen Ameland (005), Kennemerland-Zuid (088), Voornes Duin (100) en Kop van Schouwen (116). In het Natura 2000 doelendocument (2006) vallen deze drie verbonden onder het subtype vochtige duinvalleien, *open water* (H2190A). Op grond van de huidige kennis kunnen de volgende gebieden als de drie belangrijkste voor dit subtype worden beschouwd: Duinen en Lage Land Texel, Zwanenwater & Pettemerduinen (085) en Kennemerland-Zuid afgemeten aan de in de gebieden aanwezige oppervlakten. Uit het oogpunt van geografische spreiding kan daaraan nog Voornes Duin worden toegevoegd.

B.3 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

Voor zover de hier vermelde gebiedsdoelen en relatieve bijdragen betrekking hebben op de Natura 2000-gebieden die buiten dit aanwijzingsbesluit vallen en waarvan de definitieve besluiten op het moment van vaststelling van het onderhavige besluit nog niet zijn vastgesteld, moeten deze worden beschouwd als "indicatieve" opgaven en kunnen ze nog aan verandering onderhevig zijn.

In dit onderdeel wordt voor iedere Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied is aangewezen, inzichtelijk gemaakt hoe de landelijke doelstelling¹⁷ is uitgewerkt in de Natura 2000-gebieden. De landelijke

¹⁷ De landelijke doelomschrijving in deze paragraaf beperkt zich in principe tot behoud/uitbreiding oppervlakte (of omvang leefgebied) en behoud/verbetering kwaliteit (leefgebied), in geval van soorten en vogels aangevuld met het doel voor behoud/uitbreiding populatie. Voor de volledige formulering van de landelijke doelen inclusief toelichting wordt verwezen naar het Natura 2000 doelendocument (2006).

doelstellingen vormen een kader voor de formulering van instandhoudingsdoelstellingen op gebiedsniveau. De gebiedsdoelen bij elkaar “opgeteld”, eventueel tezamen met een opgave buiten het Natura 2000-netwerk, hebben als som het landelijke doel. Onder iedere tabel wordt de landelijke staat van instandhouding van de betreffende Natura 2000-waarde vermeld. Indien de landelijke doelstelling van de betreffende waarde afwijkt van wat kan worden verwacht uit de landelijke staat van instandhouding, is dit hier gemotiveerd. Gebiedsdoelstellingen die afwijken van de landelijke doelstelling, worden ook zoveel mogelijk gemotiveerd. In gevallen waarin motivering ontbreekt, is aanpassing nog in overweging (met name naar aanleiding van zienswijzen) in het kader van het besluit voor het betreffende gebied. Doelstellingen die volgens de tabellen zijn aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit (zie kolom “Besluit”) staan eveneens onder de betreffende tabellen gemotiveerd. De instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-waarden die zijn toegevoegd ten opzichte van het ontwerpbesluit, zijn in principe op behoud gesteld, omdat de landelijke doelstelling al haalbaar werd geacht zonder deze toevoegingen. De instandhoudingsdoelstellingen die om deze reden op behoud zijn gesteld en daarmee afwijken van de landelijke doelstelling voor de betreffende Natura 2000-waarde, zijn in de tabellen gemarkeerd met een x. Regels in cursief betreffen complementaire doelen. Deze zijn in de tabellen opgenomen omdat ze nog in de vigerende besluiten staan vermeld. Deze doelen zullen niet langer in aanwijzingsbesluiten worden opgenomen (zie bijlage C, paragraaf 4.1). In een aparte kolom is van elk gebied de relatieve bijdrage vermeld. Voor een nadere toelichting en de klasse-indeling wordt verwezen naar de inleiding van onderdeel 2 van deze bijlage.

B.3.1 Habitatrictlijn: habitattypen

H2110 – Embryonale duinen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	A2	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	B1	conform ontwerp
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

Vrijwel alle dungebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitattype embryonale duinen is beoordeeld als “gunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Met één uitzondering zijn de gebiedsdoelen in overeenstemming met de landelijke doelstelling. Het gebiedsdoel voor Schoorlse Duinen (086) wijkt af van het landelijk doel op het aspect oppervlakte. Het habitattype is langs de Hollandse kust betrekkelijk zeldzaam en door recente inrichtingsmaatregelen is er een situatie ontstaan met uitbreidingsmogelijkheden voor het habitattype in dit gebied. Met een uitbreidingsdoelstelling wordt beoogd optimaal gebruik te maken van de ecologische potenties van het gebied.

H2120 – Witte duinen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit

002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
096	Coepelduynen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud ^b	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	verbetering	B1	conform ontwerp
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit

(a) Verbetering kwaliteit wordt vooral nagestreefd in de duinen van de vastelandskust en het Deltagebied.

(b) Achteruitgang van het oppervlakte ten gunste van het habitatype grijze duinen (H2130) is toegestaan.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype witte duinen is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstelling van verbetering kwaliteit wordt nagestreefd door het optimaliseren van verstuiving. In de gebieden waar deze ontwikkeling conflicteert met de veiligheid van het achterliggende land, is geen verbeterdoelstelling neergelegd (bijvoorbeeld Duinen Goeree & Kwade Hoek (101)). In het Waddengebied komt het habitatype reeds over een groot oppervlakte en in goede kwaliteit voor. Ook voor deze gebieden is een behoudopgave geformuleerd. In Westerschelde & Saeftinghe is een behoudopgave geformuleerd omdat daar weinig mogelijkheden zijn voor verbetering van de kwaliteit. Voor de gebieden langs de (Noord-)Hollandse kust (Schoorlse Duinen (086), Noordhollands Duinreservaat (087) en Kennemerland-Zuid (088)) is, in tegenstelling tot het landelijk doel, gekozen voor de doelstelling uitbreiding oppervlakte. Vanwege de grote breedte van het duingebied is uitbreiding van witte duinen in deze gebieden goed mogelijk. Dit is vooral van belang voor de uitbreidingsopgave van het prioritaire habitatype grijze duinen (H2130).

H2130A – *Grijze duinen, kalkrijk					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit ^x
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	A1	ontwerpbesluit

088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	A2	aanwijzingsbesluit
096	Coepelduynen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling voor Solleveld & Kapittelduinen is aangepast van behoud oppervlakte naar uitbreiding oppervlakte, omdat uitbreiding van de oppervlakte mogelijk is vanuit vergraste en verstruweelde duingraslanden.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). Het zwaartepunt van grijze duinen, *kalkrijk* (subtype A) ligt in de duinen tussen Bergen en Den Haag. De landelijke staat van instandhouding voor subtype A is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In afwijking van de landelijke doelstelling is voor gebieden met een relatief geringe bijdrage aan deze landelijke doelstelling (onder andere Duinen Ameland (005), Duinen Schiermonnikoog (006), Zwin & Kievittepolder (123)) gekozen voor een behoudsdoelstelling. Ook voor het gebied Coepelduynen (096) geldt een behoudopgave, omdat het habitatype daar nog in goed ontwikkelde vorm voorkomt en er geen mogelijkheden zijn voor uitbreiding van de oppervlakte.

H2130B – *Grijze duinen, kalkarm					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B2	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype grijze duinen, *kalkarm* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en

“zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstellingen voor de gebieden Duinen Goeree & Kwade Hoek (101) en Duinen Den Helder – Callantsoog (084) wijken af van de landelijke doelstelling, omdat het habitatype in deze gebieden reeds in goed ontwikkelde vorm aanwezig is en er geen mogelijkheden zijn voor uitbreiding van de oppervlakte. Ook de doelstelling van het gebied Grevelingen (115) wijkt af van de landelijke doelstelling. Door de ligging van het habitatype ten opzichte van de kustlijn treedt hier onvoldoende overstuiving door zand op, noodzakelijk voor het duurzaam voortbestaan van het habitatype, om kwaliteitsverbetering of uitbreiding van de oppervlakte te kunnen realiseren. Vanwege de dynamische omstandigheden in de Waddenzee (001) is uitbreiding van de oppervlakte in dit gebied niet mogelijk. Hier wordt dan ook alleen ingezet op verbetering van de kwaliteit. Ook in het gebied Kennemerland-Zuid (088) wordt alleen ingezet op verbetering van de kwaliteit, aangezien de overwegend kalkrijke bodem hier geen mogelijkheden biedt voor uitbreiding van de oppervlakte.

H2130C – *Grijze duinen, heischraal					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit ^x
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	A1	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype grijze duinen, *heischraal* (subtype C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstelling voor het gebied Duinen Den Helder – Callantsoog (084) wijkt af van de landelijke doelstelling, omdat het habitatype in dit gebied reeds in goed ontwikkelde vorm aanwezig is en er geen mogelijkheden zijn voor uitbreiding van het oppervlakte. In het gebied Duinen Goeree & Kwade hoek (101) is het habitatype reeds over voldoende oppervlakte aanwezig en zijn er geen potenties voor verdere uitbreiding. Er is wel een verbeteropgave voor de kwaliteit van het habitatype in dit gebied.

H2150 – *Duinheiden met struikhei					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit

098	Westduinpark & Wapendal	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	B1	conform ontwerp

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijng gebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattypen zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitattypen duinheiden met struikheide is beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In afwijking van de landelijke doelstelling is voor het gebied Solleveld & Kapittelduinen (099) gekozen voor verbetering van de kwaliteit, omdat de kwaliteit in dit gebied de laatste jaren enigszins achteruit is gegaan en er kansen voor verbetering zijn.

H2160 – Duindoornstruwelen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en kwaliteit... ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud ^a	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud ^a	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud ^a	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
096	Coepelduynen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud ^a	behoud	C	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud ^a	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^a	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^a	behoud	B2	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	behoud ^a	behoud	B2	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) ... van goed ontwikkelde vormen in de gebieden waar het type een belangrijke positie in het duinlandschap inneemt. Enige achteruitgang in oppervlakte is toegestaan ten gunste van uitbreiding oppervlakte van habitattypen grijze duinen (*H2130), duinbossen (H2180) of vochtige duinvalleien (H2190), mits de totale oppervlakte van goed ontwikkelde vormen [in het betreffende gebied] niet afneemt¹⁸.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijng gebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattypen zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitattypen duindoornstruwelen is beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen zijn in overeenstemming met de landelijke doelstelling. Aan een groot deel van de gebieden is een "ten gunste formulering" toegevoegd. Afhankelijk van het voorkomen in deze gebieden zullen één of meerdere van de begunstigde habitattypen in de "ten gunste formulering" van de betreffende gebieden zijn opgenomen.

¹⁸ Nadere toelichting over de "ten gunste formulering" wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

H2170 – Kruiwilgstruwelen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud ^b	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud ^b	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud ^b	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud ^b	behoud	B1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud ^b	behoud	C	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	behoud	C	aanwijzingsbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	behoud	B1	conform ontwerp

- (a) Lokaal uitbreiding oppervlakte van goed ontwikkelde vormen en lokaal verbetering kwaliteit.
- (b) De oppervlakte mag afnemen ten gunste van het habitattype vochtige duinvalleien (H2190)¹⁸.

Vrijwel alle dungebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype kruiwilgstruwelen is beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De gebiedsdoelen zijn in overeenstemming met de landelijke doelstelling. De lokale uitbreiding- en verbeteringdoelstelling ligt in het gebied Duinen Den Helder – Callantsoog (084). Het habitattype komt hier in geringe mate voor in matige tot goede kwaliteit en het gebied heeft goede potentie voor herstel.

H2180A – Duinbossen, droog					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en kwaliteit... ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage ^c	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder - Callantsoog	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	behoud	B1	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit

- (a) ... maar lokaal uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit.
- (b) Enige achteruitgang in oppervlakte is toegestaan ten gunste van uitbreiding oppervlakte van habitattypen grijze duinen (H2130) of vochtige duinvalleien (H2190)¹⁸.

- (c) In eerdere aanwijzingsbesluiten was het niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden. Op basis van de huidige kennis wordt de relatieve bijdrage per subtype weergegeven. Dit betekent dat enkele relatieve bijdragen kunnen afwijken ten opzichte van eerdere aanwijzingsbesluiten.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijng gebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattypen zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattypen duinbossen, *droog* (subtype A) is beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Het voorkomen van duineikenbos (subtype A) in Europa is vrijwel beperkt tot Nederland. Vanwege de zeer grote verantwoordelijkheid die Nederland heeft voor dit habitattypen wordt, in de gebieden waar goede mogelijkheden hiervoor zijn, uitbreiding van de oppervlakte en/of verbetering van de kwaliteit nagestreefd. De lokale opgave voor uitbreiding oppervlakte is voornamelijk op de Waddeneilanden neergelegd, omdat de oppervlakte van dit subtype daar klein is. Ook in het Natura 2000-gebied Schoorlse Duinen (086) wordt uitbreiding van de oppervlakte van dit subtype nagestreefd en realistisch geacht. In de gebieden Duinen en Lage Land Texel (002), Westduinpark & Wapendal (098) en Solleveld & Kapittelduinen (099) is het beheer reeds gericht op verbetering van de kwaliteit. Ook in de gebieden Duinen Vlieland (003), Duinen Terschelling (004), Schoorlse Duinen (086) en Voornes Duin (100) bestaan goede mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit.

H2180B – Duinbossen, vochtig					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit... ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage ^c	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	verbetering	B1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	behoud	A2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	verbetering	A1	conform ontwerp

- (a) ... maar lokaal uitbreiding oppervlakte.
 (b) Enige achteruitgang in oppervlakte is toegestaan ten gunste van uitbreiding oppervlakte van habitattypen grijze duinen (H2130) of vochtige duinvalleien (H2190)¹⁸.
 (c) In eerdere aanwijzingsbesluiten was het niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden. Op basis van de huidige kennis wordt de relatieve bijdrage per subtype weergegeven. Dit betekent dat enkele relatieve bijdragen kunnen afwijken ten opzichte van eerdere aanwijzingsbesluiten.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijng gebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattypen zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattypen duinbossen, *vochtig* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De lokale opgave voor uitbreiding oppervlakte is op de Waddeneilanden neergelegd, omdat de oppervlakte van dit subtype daar klein is. De kwaliteitsdoelstelling van Schoorlse Duinen (086) wijkt af van het landelijk doel, omdat hier weinig potentie voor kwaliteitsverbetering is. Ook in de gebieden Zwanenwater & Pettemerduinen (085) en Voornes Duin (100) wordt behoud van de kwaliteit nagestreefd in tegenstelling tot het landelijk doel, omdat hier reeds een goed ontwikkelde oppervlakte van het habitattypen duinbossen, *vochtig* (subtype B) aanwezig is.

H2180C – Duinbossen, binnenduinrand					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage^b	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	doel toegevoegd ^x
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	A1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud ^a	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit ^x
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^a	behoud	C	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit

- (a) Enige achteruitgang in oppervlakte is toegestaan ten gunste van uitbreiding oppervlakte van habitattypen grijze duinen (H2130) of vochtige duinvalleien (H2190)¹⁸.
- (b) In eerdere aanwijzingsbesluiten was het niet mogelijk om de actuele voorkomens van de afzonderlijke subtypen in kwantitatieve zin te duiden. Op basis van de huidige kennis wordt de relatieve bijdrage per subtype weergegeven. Dit betekent dat enkele relatieve bijdragen kunnen afwijken ten opzichte van eerdere aanwijzingsbesluiten.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrichtlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype duinbossen, *binnenduinrand* (subtype C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk “gunstig” en “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan¹⁹. Kwaliteitsverbetering wordt nagestreefd in de gebieden waar de beste mogelijkheden liggen voor kwaliteitsverbetering en/of die een belangrijke bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling. Vanwege de relatief kleine oppervlakte van dit habitattype op de Waddeneilanden is in het gebied Duinen Schiermonnikoog (006) een doel gesteld voor uitbreiding van de oppervlakte.

H2190A - Vochtige duinvalleien, open water					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit

¹⁹ Landelijk doel gewijzigd: Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Schoorlse Duinen (Stcrt. 2010, 2212).

100	Voornes Duin	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	C	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype vochtige duinvalleien, *open water* (H2190A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan voor het aspect kwaliteit. Echter op het aspect oppervlakte wijkt het landelijk doel af, omdat Nederland een relatief zeer groot belang heeft voor het habitattype. Er geldt een behoudsdoelstelling als er in het gebied geen herstelmogelijkheden zijn, zoals in Duinen Vlieland (003). Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (Waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Dit is niet mogelijk op plaatsen waar conflict zou ontstaan met de veiligheid van het achterliggende land en ook niet waar de duinen te smal zijn voor grootschalige verstuingen, zoals Manteling van Walcheren (117).

H2190B – Vochtige duinvalleien, kalkrijk					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
096	Coepelduynen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	uitbreiding	behoud	C	concept-ontwerp
115	Grevelingen	behoud	behoud	A2	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Wanneer er geen potentiële herstelmogelijkheden aanwezig zijn binnen de begrenzing van het gebied door bijvoorbeeld de mate van dynamiek, zoals in Waddenzee (001), Noordzeekustzone (007) en Grevelingen (115) is er een behoudsdoelstelling geformuleerd. Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (waddeneilanden en Hollandse kust)

en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Dit is niet mogelijk op plaatsen waar conflict zou ontstaan met de veiligheid van het achterliggende land en ook niet waar de duinen te smal zijn voor grootschalige verstuingen, zoals Manteling van Walcheren (117).

H2190C – Vochtige duinvalleien, ontkalkt					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B1	conform ontwerp

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattypen zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattypen vochtige duinvalleien, *ontkalkt* (H2190C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijk doelstelling sluit hierop aan. Er geldt een behoudsdoelstelling als in het gebied zeer beperkte of geen herstel mogelijkheden zijn, zoals in Duinen Schiermonnikoog (006). Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Een dergelijke ontwikkeling wordt nagestreefd op plaatsen waar dit niet in conflict is met de veiligheid van het achterliggend land.

H2190D – Vochtige duinvalleien, hoge moerasplanten					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
097	Meijendel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud ^b	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
100	Voornes Duin	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x

101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit ^x
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	B1	doel toegevoegd ^x

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitatype vochtige duinvalleien, *hoge moerasplanten* (H2190D) is voor de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan voor het aspect oppervlakte; voor het aspect kwaliteit wijkt de landelijke doelstelling echter af. Hiervoor is gekozen vanwege het zeer grote relatieve belang dat Nederland heeft voor het habitatype en bovendien om het hydrologische herstel, dat reeds is ingezet voor het habitatype, optimaal te benutten. Wanneer er geen potentiële herstel mogelijkheden aanwezig zijn binnen de begrenzing van het gebied, zoals in Duinen Terschelling (004), is er een behoudsdoelstelling neergelegd.

Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Dit is niet mogelijk op plaatsen waar conflict zou ontstaan met de veiligheid van het achterliggende land en ook niet waar de duinen te smal zijn voor grootschalige verstuingen, zoals Manteling van Walcheren (117).

H6410 – Blauwgraslanden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
016	Wijnjeterper Schar	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
021	Lieftingsbroek	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
028	Elperstroomgebied	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
041	Boetelerveld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
045	Springendal & Dal van de Mosbeek	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
046	Bergvennen & Brecklenkampse Veld	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
047	Achter de Voort, Agelerbroek & Voltherbroek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
048	Lemselermaten	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
049	Dinkelland	uitbreiding	verbetering	B1	ontwerpbesluit
051	Lonnekermeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
057	Veluwe	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
058	Landgoederen Brummen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
060	Stelkampsveld	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
061	Korenburgerveen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
062	Willinks Weust	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
065	Binnenveld	uitbreiding	behoud	B1	ontwerpbesluit
069	De Bruuk	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	verbetering	C	ontwerpbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	verbetering	C	ontwerpbesluit
094	Naardermeer	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	uitbreiding	verbetering	B2	ontwerpbesluit
105	Zouweboezem	uitbreiding	behoud	C	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	C	doel aangepast ^a
130	Langstraat	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
131	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
135	Kempensland-West	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) De doelstelling van Kop van Schouwen is aangepast van uitbreiding naar behoud van de oppervlakte. Er is beperkte potentie voor uitbreiding van de oppervlakte in dit gebied.

Het habitatype blauwgraslanden komt in verspreid liggende gebieden in kleine oppervlakten voor. Van de circa 180 ha blauwgrasland in Nederland is ongeveer twee derde opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het habitatype blauwgraslanden is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "zeer ongunstig"²⁰. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Voor het merendeel van de gebieden geldt dat de doelen aansluiten bij de landelijke doelstelling van uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit van het habitatype. In een aantal gevallen is hiervan afgeweken en is er gekozen voor een behoudsdoelstelling voor de oppervlakte of de kwaliteit. De belangrijkste reden met betrekking tot de oppervlakte is dat er buiten het huidig voorkomen in het betreffende gebied niet of nauwelijks uitbreidingsmogelijkheden aanwezig zijn. De landelijke doelstelling ter verbetering van de kwaliteit van dit habitatype kan ook niet in alle gebieden gerealiseerd worden. In het gebied Duinen Schiermonnikoog (006) bijvoorbeeld wordt gezien de geïsoleerde ligging van het gebied geen potentieel herstel van de kwaliteit verwacht. De meest kansrijke gebieden zijn aangewezen voor kwaliteitsverbetering van het habitatype.

B.3.2 Habitatrictlijn: soorten

H1014 – Nauwe korfslak						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	behoud	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	behoud	behoud	C	conform ontwerp
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
154	Geleenbeekdal	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit

²⁰ De beschreven staat van instandhouding wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Zie het Natura 2000 profielendocument (2008) voor een nadere uitleg.

De landelijke staat van instandhouding van de nauwe korfslak is op het aspect leefgebied beoordeeld als “matig ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hier niet op aan. De matig ongunstige staat van instandhouding wordt veroorzaakt door de toestand van de duinen, verreweg het belangrijkste leefgebied. De hoeveelheid geschikt habitat (met name populierenbos) vertoont hier een lichte afname. Dit heeft twee oorzaken. Ten eerste neemt door natuurlijke successie in de duinen de oppervlakte eikenbos toe. Ten tweede worden populierachtigen en daarmee vergelijkbare soorten op veel plaatsen gekapt omdat ze niet als inheems worden beschouwd. De landelijke behoudsdoelstelling wordt met deze ontwikkelingen een behoorlijke opgave. In de kalkrijke duinen moeten leefgebieden voor de soort (per saldo) behouden blijven voor behoud van de populatie. Alle gebiedsdoelen sluiten aan bij de landelijke doelstelling die gericht is op behoud. Op langere termijn is meer inzicht nodig in verspreiding, populatiedynamiek en ecologie van deze soort om adequate bescherming mogelijk te maken.

H1340 – *Noordse woelmuis						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
009	Groote Wielen	uitbreiding	verbetering	behoud	C	aanwijzingsbesluit
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	uitbreiding	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
089	Eilandspolder	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
091	Polder Westzaan	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
108	Oude Maas	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
111	Hollands Diep	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	ontwerpbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	behoud	B1	concept-ontwerp
115	Grevelingen	behoud	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	verbetering	behoud	C	conform ontwerp
118	Oosterschelde	uitbreiding	behoud	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de noordse woelmuis is op het aspect leefgebied beoordeeld als “zeer ongunstig”. De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Landelijke uitbreiding van de populatie wordt vooral beoogd in de Friese gebieden omdat het leefgebied vooral daar sterk versnipperd is geraakt. De doelstellingen uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en uitbreiding populatie zijn verder neergelegd in gebieden die daarvoor mogelijkheden bieden (bijvoorbeeld in het kader van natuurontwikkeling) of waar duidelijke aanwijzing is dat de soort recent is achteruitgegaan. In Duinen en Lage Land Texel (002) staat het doel voor omvang van het leefgebied op “behoud” omdat de soort al over het gehele eiland voorkomt. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied is vooral nodig om de populatie weerstand te kunnen laten bieden tegen concurrentie met andere diersoorten. In IJsselmeer (072) en Oosterschelde (118) is op het aspect kwaliteit van de landelijke opgave afgeweken. In de Oosterschelde is de kwaliteit al op orde; derhalve is behoud voldoende. In het IJsselmeer is afgeweken omdat hier de mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit beperkt zijn.

H1903 – Groenknolorchis						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit biotoop ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B2	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	behoud	B2	ontwerpbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	doel aangepast ^a
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

- (a) De doelstelling voor het gebied Kop van Schouwen is aangepast van "behoud omvang en kwaliteit biotoop voor behoud populatie" naar "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit biotoop voor uitbreiding populatie". Uitbreiding van de oppervlakte en kwaliteitsverbetering van het habitatype vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B) in het gebied biedt mogelijkheden voor herstel van de biotoop van de soort, waardoor de populatie naar verwachting zal toenemen. Daarmee is de doelstelling van het gebied in lijn gebracht met de landelijke doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de habitatoort groenknolorchis is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "matig ongunstig"²⁰. De landelijke opgave sluit hierop aan. De kansen voor uitbreiding van populaties zijn in de meeste gebieden echter beperkt; er is daarom veelal voor een behoudopgave gekozen. In de gebieden Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Vlieland (003), Duinen Terschelling (004), Duinen Schiermonnikoog (006) en Weerribben (034) is voor een behoudopgave gekozen, omdat de biotoop hier in voldoende mate en kwaliteit voorkomt. In de Deltagebieden (Grevelingen (115) en Westerschelde & Saeftinghe (122)), hangen de ontwikkelingen van de populatie samen met de fluctuerende waterstanden en natuurlijke successie. In het IJsselmeer (072) worden de mogelijkheden voor herstel of uitbreiding zeer laag ingeschat. In de gebieden Naardermeer (094), Oostelijke Vechtplassen (095) en Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (103) gaat het om kleine populaties, waarvoor momenteel geen tot weinig uitbreidingsmogelijkheden worden gezien.

Motivering van het besluit op basis van de binnengekomen zienswijzen

1 INLEIDING

Op 27 november 2006 zijn 111 ontwerp-aanwijzingsbesluiten gepubliceerd voor de eerste tranche Natura 2000-gebieden.

Deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten hebben in de periode van 9 januari 2007 tot en met 19 februari 2007 ter inzage gelegen. Dit heeft ertoe geleid dat er door bijna 7.800 personen of organisaties een zienswijze is ingediend over één of meer gebieden. Een belangrijk deel van de argumentatie in deze zienswijzen heeft betrekking op de gebruikte criteria, de voorgestelde begrenzing van de gebieden en de mogelijke gevolgen van Natura 2000 voor burgers en het bedrijfsleven. In veel zienswijzen werd dezelfde argumentatie gebruikt en werden gelijklopende zorgen geuit.

Er is destijds besloten om in één nota tot een algemene beantwoording van deze breed geuite kritiekpunten over te gaan. In deze Nota van Antwoord²¹ is op hoofdlijnen het gevoerde beleid uiteengezet. De Nota van Antwoord is op 21 november 2007 aan de Tweede Kamer aangeboden en op 13 februari en 6 maart 2008 heeft de Tweede Kamer de nota besproken. Iedereen die een zienswijze heeft ingediend, heeft in een persoonlijke brief een antwoord ontvangen, waarin op de algemene opmerkingen uit de zienswijze is ingegaan.

Gelet op het grote aantal zienswijzen dat voor elk gebied is ingediend en het grote aantal onderwerpen dat daarbij aan de orde is gekomen, is besloten om bij elk besluit de individuele zienswijzen per thema te behandelen. Dit gebeurt in deze bijlage C. Verder wordt in deze bijlage C vermeld welke specifiek op het aanwijzingsbesluit van dit gebied betrekking hebbende inspraakreacties zijn binnengekomen en hoe hiermee is omgegaan bij het opstellen van het aanwijzingsbesluit.

Bij de beantwoording van de zienswijzen zijn ook de provinciale beschouwingen op de zienswijzen betrokken.

Voor het gebied Kop van Schouwen zijn 139 zienswijzen ingediend. De reacties worden hieronder thematisch besproken.

---

²¹ Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

2 REACTIES OVER DE PROCEDURE

2.1 ALGEMEEN

In een aantal zienswijzen zijn vragen gesteld en opmerkingen gemaakt over de gebruikte aanmeldingsgegevens en de onderbouwing van de vermelde gegevens in het standaardgegevensformulier, waaronder "beschermingsstatus". Verder wordt opgemerkt dat er voor de soorten en habitattypen met de kwalificatie "aanwezig maar verwaarloosbaar" geen instandhoudingsdoelstellingen in de besluiten hoeven te worden opgenomen. Daarnaast wordt opgemerkt dat op het standaardgegevensformulier de bedrijfsactiviteiten, die in en om het gebied plaatsvinden, niet zijn vermeld. Men vraagt zich af of de Europese Commissie bij de beoordeling van de selectie van de gebieden daarmee rekening heeft kunnen houden.

Men vraagt zich ook af of de aanmeldingsprocedure wel zorgvuldig genoeg is doorlopen en wijst in dit kader mede op de verschillen tussen de huidige besluiten en de eerdere concepten die eind 2005 zijn opgesteld. Zo wordt er gesteld dat de vertaling van de aanmeldingsgegevens naar de doelstellingen disproportioneel is. Daarnaast zijn de doelstellingen volgens deze insprekers uitgebreider dan de Richtlijn voorschrijft. Door doelstellingen op te nemen in het ontwerp-aanwijzingsbesluit voor alle soorten en habitattypen en dus ook voor die soorten en habitattypen waarvoor het gebied niet is geselecteerd, wordt er naar de mening van een aantal insprekers ten onrechte de suggestie gewekt dat de maatregelen die hieruit voortvloeien het gevolg zijn van de verplichtingen van de Habitatrichtlijn. In een aantal zienswijzen wordt erop aangedrongen om in een gebied alleen die habitattypen en soorten te beschermen, waarvoor het gebied tot de categorie van belangrijkste gebieden behoort.

In een ander verband wordt gewezen op grote aantallen ganzen die reeds zonder speciale beschermingsgebieden al een gunstige ontwikkeling doormaken. Insprekers wijzen verder op documenten die in een eerdere fase van het proces ter beoordeling zijn aangeboden, waarop men wijzigingen heeft voorgesteld en ten aanzien waarvan wijzigingen zijn doorgevoerd in de ontwerpbesluiten. Het betreft onder andere de profielendocumenten 2006²² en gebiedendocumenten uit 2005. Verder wordt er door diverse insprekers op gewezen dat de aanwijzing van een Natura 2000-gebied een nieuwe wettelijke status tot gevolg heeft. Dat zou moeten betekenen dat in de besluitvorming de belangen van alle betrokkenen zorgvuldig dienen te worden meegewogen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde reacties worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Stappen in het selectieproces van Habitatrichtlijngebieden

Zoals in het Verantwoordingsdocument (2003)²³ beschreven staat, heeft de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden in twee stappen plaatsgevonden:

Eerste stap van de selectie:

Bij de eerste stap zijn voor elk prioritair habitatype en voor elke prioritaire soort in principe de tien belangrijkste gebieden geselecteerd. Dit zijn de gebieden waar het type of de soort het best ontwikkeld is en met de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien bij een bepaald prioritair habitatype de variatie in soortensamenstelling zodanig groot is dat er meerdere subtypen (plantensociologische eenheden op verbondsniveau) zijn te onderscheiden, zijn per subtype de vijf belangrijkste gebieden geselecteerd. Een onderverdeling in subtypen is niet toegepast indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Voor elk niet-prioritair habitatype of elke niet-prioritaire soort is in principe dezelfde methodiek toegepast, met dien verstande dat voor die typen of soorten de vijf belangrijkste gebieden zijn geselecteerd. Ook hier geldt dat alleen die gebieden zijn geselecteerd waar het habitatype of de soort het best ontwikkeld is en

²² Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

²³ Ministerie van LNV (2003): "Verantwoordingsdocument". Selectiemethodiek voor aangemelde Habitatrichtlijngebieden. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Den Haag.

waar de grootste oppervlakte of populatie aanwezig is. Indien de variatie in soortensamenstelling van een niet-prioritair habitatype zodanig groot is dat het type meerdere subtypen omvat, zijn per subtype de drie belangrijkste gebieden geselecteerd. Ook hier is deze onderverdeling in subtypen niet gemaakt indien de verschillende subtypen in dezelfde gebieden voorkomen.

Tweede stap van de selectie:

Bij de tweede stap van het selectieproces is onderzocht in hoeverre de landelijke dekking en de geografische spreiding van de gebieden als voldoende kunnen worden aangemerkt.

De landelijke dekking van habitattypen of soorten betreft de totale oppervlakte van een habitatype of de totale populatie van een soort binnen de aangemelde gebieden als percentage van de landelijke oppervlakte van dat habitatype of als percentage van de landelijke populatie van de soort. Als op basis van de selectie in de eerste stap het aantal geselecteerde "belangrijkste" gebieden onvoldoende dekking oplevert, moet onderzocht worden welke gebieden aanvullend geselecteerd dan wel aangemeld moeten worden om voldoende landelijke dekking te halen. Daarnaast is bekeken of gebieden die één ecologische eenheid vormen met gebieden in België of Duitsland aan de lijst van aangemelde gebieden toegevoegd moeten worden. Voor ieder niet-prioritair habitatype en iedere niet-prioritaire soort wordt voldoende landelijke dekking nagestreefd. De indicaties van het European Topic Centre (ETC) en de conclusies van de biogeografische seminars zijn hiervoor als leidraad gebruikt:

- < 20% wordt in de meeste gevallen als onvoldoende dekkingsgraad beschouwd;
- 20-60% is een bespreekbaar dekkingspercentage;
- > 60% is over het algemeen voldoende dekking.

Hierbij is uitdrukkelijk rekening gehouden met de specifieke kenmerken en eisen die de afzonderlijke habitattypen en soorten stellen. Een relatief laag dekkingspercentage is aanvaardbaar als er sprake is van weinig bedreigde habitattypen of soorten en deze verspreid voorkomen. Hier geldt het proportionaliteitsbeginsel: voor habitattypen en soorten die sterker onder druk staan, wordt relatief meer bijgedragen binnen het Natura 2000-netwerk dan voor meer algemeen voorkomende habitattypen en soorten. Voor prioritaire habitattypen en prioritaire soorten hebben de lidstaten een bijzondere verantwoordelijkheid en verwacht de Europese Commissie dat een hoger dekkingspercentage wordt bereikt.

Beoordeling aanmeldingen door de Europese Commissie

In 2003 is de Nederlandse bijdrage aan de communautaire lijst van Habitatrictlijngebieden²⁴ door de Europese Commissie goedgekeurd. Daaraan voorafgaand zijn in respectievelijk 1996 en 1998 voorlopige aanmeldingen bij de Europese Commissie ingediend. In het Lijstdocument (2004)²⁵ is het Nederlandse deel van de communautaire lijst voor de Atlantische biogeografische regio opgenomen. Hoofdstuk 3 van het Lijstdocument geeft per habitatype en per soort een toelichting op de selectie van gebieden. Hierbij staat steeds expliciet aangegeven hoe de Europese Commissie de aanmelding van 1998 heeft beoordeeld. Daaruit blijkt dat de Europese Commissie voor diverse habitattypen en soorten in 2002 heeft gemeld dat er een onvoldoende dekking was. Om die reden is de aanmelding van 2003 nog met een aantal gebieden uitgebreid. Het Reactiedocument (2004)²⁶ bevat een Nota van Antwoord met betrekking tot de openbare voorbereidingsprocedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden, die begin 2003 heeft plaatsgevonden.

Misverstanden over de aanmelding

Een veel gehoord argument is dat de bedrijfsactiviteiten die in en om het gebied plaatsvinden bij de aanmelding gemeld hadden moeten worden, zodat de Europese Commissie rekening had kunnen houden met

²⁴ Beschikking van de Commissie van de Europese Gemeenschappen van 7 december 2004 tot vaststelling, op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad, van de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (2004/813/EG). Publicatieblad van de Europese Unie L 387/1 (29 december 2004): p. 1-96.

²⁵ Ministerie van LNV (2004): "Lijstdocument". Overzicht van gebiedsselectie voor de Habitatrictlijn. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

²⁶ Ministerie van LNV (2004): Reactiedocument aanmelding Habitatrictlijngebieden. Resultaten van de ontvangen reacties bij de openbare procedure voor de aanmelding van Habitatrictlijngebieden in het kader van Natura 2000. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

bestaand gebruik. Dit berust op een misverstand. Zoals in paragraaf 2.1.1 van de Nota van Antwoord uitvoerig uiteen is gezet, is het standaardgegevensformulier bedoeld om de potentiële Habitatrictlijngebieden met de natuurwaarden bij de Europese Commissie aan te melden. Op het formulier staat per rubriek nauwkeurig aangegeven welke gegevens vóór de aanmelding verstrekt dienen te worden en welke gegevens in een later stadium verstrekt kunnen worden. Eén van de rubrieken die pas ingevuld hoeft te worden nadat het gebied deel uitmaakt van het Natura 2000-netwerk is de rubriek "Activiteiten en invloeden in en buiten het betrokken gebied". Die gegevens dienen vooral als basisinformatie voor de Europese Commissie om de uitvoering van de Richtlijn te kunnen volgen en haar rol als toezichthouder te kunnen vervullen. De aanmelding vindt uitsluitend op ecologische gronden plaats. Het is dan ook een misvatting te veronderstellen dat de Europese Commissie bij de besluitvorming van onjuiste of onvolledige gegevens zou zijn uitgegaan.

Zoals in paragraaf 3.3 van de Nota van Antwoord staat beschreven, dienen ook voor de soorten en habitattypen die niet direct tot de selectie van dat betreffende Habitatrictlijngebied hebben geleid, maar die wel in dat gebied voorkomen, instandhoudingsdoelstellingen te worden opgesteld. Dat zijn namelijk ook soorten en habitattypen waarvoor het gebied is aangemeld. Het berust op een misverstand te veronderstellen dat uit de Richtlijn uitsluitend een verplichting zou voortvloeien met betrekking tot habitattypen en soorten waarvoor het gebied is geselecteerd en dat er met betrekking tot de overige habitattypen en soorten van bijlage II geen verplichtingen zouden bestaan. Er worden daarom niet alleen instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen of de soorten waarvoor het gebied is geselecteerd geformuleerd, maar voor alle habitattypen of soorten, waarvoor een gebied is aangemeld. Op het standaardgegevensformulier dat naar de Europese Commissie gaat moeten alle relevante Natura 2000-waarden worden vermeld en de daarop verstrekte gegevens moeten geregeld worden geactualiseerd. Voor één bepaalde categorie kan het formuleren van instandhoudingsdoelstellingen echter achterwege blijven. Het betreft de categorie "aanwezig maar verwaarloosbaar". Een habitatype of soort kan in een bepaald gebied in zodanige minieme oppervlakte of slechts incidenteel aanwezig zijn, dat mag worden aangenomen dat het habitatype of de soort zich in dit gebied niet blijvend kan handhaven. Het ontstaan van deze categorie (aanwezig maar verwaarloosbaar) is het gevolg van de voorgeschreven aanmeldingssystematiek, waarbij de lidstaat voor elk gebied alle aanwezige habitattypen en soorten – ongeachte de mate waarin ze voorkomen – dient te melden. Voor deze categorie zijn dan ook geen instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd.

Motivering

Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen is de selectie van de gebieden inzichtelijker gemaakt. Er is per gebied uiteengezet waarom het gebied is aangemeld en op grond van welke criteria dit is gebeurd. Naast de reeds uitgebreide toelichting in de Nota van Antwoord is in de Nota van toelichting van dit besluit op een overzichtelijke wijze aangegeven voor welke soorten en habitattypen het gebied is aangemeld.

Betrokkenheid bij de voorbereiding van de aanwijzing

Voor de nationale procedure voor de aanwijzing van Natura 2000-gebieden wordt verwezen naar de paragrafen 1.1.4 en 1.3.5 van de Nota van Antwoord. In deze paragrafen wordt uitvoerig ingegaan op de gevolgde procedure, die uiteindelijk tot de terinzagelegging van het ontwerp-aanwijzingsbesluit van dit gebied heeft geleid. Daaruit blijkt dat dit deel van de procedure meerdere jaren in beslag heeft genomen. Zo hebben de betrokken ministeries, provincies, kamers van koophandel, (regionale) land- en tuinbouworganisaties, gemeenten, waterschappen, drinkwaterwinners, visserijorganisaties, recreatieorganisaties, natuurbeschermingsorganisaties en gegevensbeheerders eind 2005 het concept Natura 2000 doelendocument (2005) en de concept Natura 2000-gebiedendocumenten (2005) voor de 162 gebieden ontvangen, met het verzoek om commentaar te geven. Naar aanleiding van de reacties zijn waar nodig nog aanvullende gesprekken gevoerd. Deze consultatie maakte deel uit van de voorbereiding van de besluitvorming en heeft nog tot wijzigingen geleid. Het resultaat van deze voorbereiding heeft ter inzage gelegen en ten aanzien van deze ontwerp-aanwijzingsbesluiten heeft een ieder een zienswijze kunnen indienen.

Zorgvuldigheid van de procedure en afweging van belangen

In de paragrafen 2.1.1 en 1.1.8 van de Nota van Antwoord is de selectieprocedure uitvoerig beschreven en is uiteengezet hoe de verschillende belangen tegen elkaar zijn afgewogen. De keuze van een Natura 2000-gebied heeft uitsluitend plaatsgevonden op basis van de aanwezigheid van de in bijlage I en II van de Habitatrichtlijn genoemde habitattypen en soorten. Deze werkwijze vloeit voort uit de in de Habitatrichtlijn genoemde criteria en de hierop gebaseerde Europese jurisprudentie. Het is niet mogelijk om hiervan af te wijken. Pas in een later stadium – bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen en bij het vaststellen van het beheerplan – kunnen naast de ecologische belangen ook andere belangen aan de orde komen. Dit is in de paragrafen 3.4 en 3.5 van de Nota van Antwoord verder uiteengezet. Gesteld mag worden dat de procedure die bij de aanwijzing van de gebieden is gevolgd zorgvuldig is geweest en geheel overeenkomstig de wet- en regelgeving heeft plaatsgevonden.

2.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE PROCEDURE

Meerdere insprekers merken op dat er enorme kosten gemoeid zijn met de financiering van maatregelen met een lange looptijd, zoals onder andere de bewaking van de aangewezen gebieden. De insprekers vragen zich af op welke wijze de overheid deze bewaking voor ogen heeft nu een deel van de gronden privé-eigendom is. De insprekers vinden een aanwijzing op dit moment bestuurlijk onverantwoord omdat er nog geen duidelijkheid is over de financiering van maatregelen.

Aan het verzoek wordt niet tegemoet gekomen, omdat alle genoemde zaken geregeld behoren te worden in een handavingsparagraaf in het beheerplan. Verder kan nog worden opgemerkt dat een grondeigenaar niet aansprakelijk gehouden kan worden voor de kosten, die verbonden zijn aan handhaving en controle van de noodzakelijke beheermaatregelen.

3 REACTIES OVER DE BEGRENZING

3.1 ALGEMEEN

Bij de begrenzing van het gebied heeft een aantal insprekers aangegeven dat geen rekening wordt gehouden met andere dan ecologische eisen. Insprekers hebben aangegeven dat ze bezwaar hebben tegen de opname van nieuwe natuur: delen van de Ecologische Hoofdstructuur die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Insprekers wijzen op de gedane toezeggingen in het kader van nieuwe natuur en de Ecologische Hoofdstructuur. Tevens wordt in zienswijzen gemeld dat bepaalde habitattypen en soorten niet of in beperkte mate aanwezig zijn in delen van het gebied. Insprekers verwachten dat in ieder geval die gronden waar deze waarden niet aanwezig zijn buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied worden gelaten.

Er wordt voor gepleit om de Natura 2000-gebieden op eenduidige wijze ook in het verticale vlak te begrenzen op 500 voet, zijnde de bestaande minimumvlieghoogte. Verder wordt aangegeven dat bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden destijds voor een bufferzone van 100 meter rond jachthavens gekozen is. In die geest wordt er bepleit om een bufferzone van 300 tot 500 meter rond agrarische- en recreatiebedrijven in te stellen. Tevens wordt er aangegeven dat de aanmelding onvoldoende wetenschappelijk onderbouwd is, zodat de onderzoekspllicht bij de belanghebbende wordt gelegd wanneer deze de begrenzing gewijzigd wil zien. Ook wordt gesteld dat de stranden niet binnen de begrenzing van een Natura 2000-gebied behoren te vallen. Zij herbergen geen habitattypen of soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Uitgangspunten begrenzing Habitatrichtlijngebieden

Zoals in paragraaf 2.2 van de Nota van Antwoord en in bijlage 9.1 van het Natura 2000 doelendocument (2006)²⁷ uitvoerig uiteen is gezet, is ook bij het begrenzen van een gebied geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de aanwezigheid en de instandhouding van de natuurlijke habitats en soorten. Daarbij zijn de volgende algemene uitgangspunten gebruikt:

- Habitattypen en soorten van de bijlagen: de habitattypen van bijlage I en de leefgebieden van de soorten van bijlage II van de Habitatrichtlijn (en dus niet de soorten van bijlage IV) vormen het uitgangspunt voor de begrenzing. Dit is inclusief in kwaliteit achteruitgegangene en gedegenerende terreindelen, indien herstel haalbaar is en voor zover nodig voor de instandhouding van de aanwezige habitattypen en/of soorten.
- Herkenbare eenheden en identiteit: er is gestreefd naar de begrenzing van herkenbare en beheerbare eenheden: ecologische eenheden (bijvoorbeeld op basis van vegetatiestructuur, hydrologie of geomorfologie) of beheereenheden. Door eenheden op deze manier te begrenzen krijgt het gebied een duidelijke identiteit.
- “Cement tussen de bakstenen”: de begrenzing van ecologische eenheden impliceert dat het Habitatrichtlijngebied bestaat uit de habitattypen van bijlage I en het leefgebied van de soorten van bijlage II én een stelsel van natuurwaarden waarvoor het gebied niet is geselecteerd en/of niet is aangemeld. Die natuurwaarden, gekenmerkt als het “cement tussen de bakstenen”, maken integraal onderdeel uit van de ecosystemen en zijn nodig voor herstel en/of instandhouding van de betreffende in de Richtlijn opgenomen habitattypen en/of soorten.
- Deelgebieden: bij zeer sterke versnippering in meerdere deelgebieden worden alleen deze deelgebieden begrensd. De verschillende deelgebieden bevatten dan elk afzonderlijk de habitattypen en/of soorten waarvoor het gebied geselecteerd is.
- Enclaves: binnen grote eenheden zijn enclaves van grootschalige landbouw en/of bebouwing uitgesloten, voor zover ze geen wezenlijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de betreffende habitattypen en/of soorten.
- Aansluiting bij administratieve grenzen: er is zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande administratieve grenzen (bijvoorbeeld begrenzing van onder de Natuurbeschermingswet aangewezen gebieden, Nationale Parken, Vogelrichtlijngebieden en/of eigendoms grenzen).

²⁷ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

- Herkenbare topografische lijnen: de gebiedsgrenzen vallen bij voorkeur samen met duidelijk in het landschap herkenbare topografische lijnen, zoals wegen, sloten, heggen, oevers, bosranden en markante verschillen in landgebruik.

Hoofdlijnen aanpassing begrenzing Natura 2000-gebieden

De herbegrenzing is doorgevoerd op basis van technische en/of inhoudelijke argumenten.

Technische aanpassingen:

Dit zijn vaak minieme kaarttechnische verbeteringen teneinde de grenzen af te stemmen en gelijk te trekken. Het zijn ook pragmatische aanpassingen. Hierdoor blijven het beheer en de bescherming hanteerbaar en wordt de burger een zo duidelijk en eenvoudig mogelijke begrenzing geboden. Dit kan betekenen dat Vogel- en Habitatrichtlijngebieden die voor een belangrijk deel overlap vertonen met (voormalige) beschermd en staatsnatuurmonumenten op deze begrenzing afgestemd worden. Hierdoor worden onlogische verschillen vermeden.

Verder betreft dit ook het zoveel mogelijk op kaart uitzonderen van bestaande bebouwing, tuinen en erven die alleen tekstueel waren geëxclaveerd. Tot deze categorie behoren ook aanpassingen aan de hand van kadastrale perceelsgrenzen in verband met de kadastrale registratie van bij de aanwijzing "betrokken" percelen (zie Nota van toelichting, paragraaf 3.3). Hiermee wordt voorkomen dat kadastrale percelen die slechts voor een onbetekenend deel met het gebied overlappen, kadastraal worden ingeschreven als deel uitmakend van het gebied.

Inhoudelijke aanpassingen:

Gebleden is dat in een beperkt aantal gevallen bij de begrenzing van Habitatrichtlijngebieden onvoldoende rekening is gehouden met de verspreiding van relevante habitattypen of leefgebieden van soorten, waardoor aanpassingen (zowel uitbreiding als verkleining) noodzakelijk waren. Dit is meestal het gevolg van verbeterde en toegenomen kennis. Ook uitbreidingen die noodzakelijk zijn voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied, vallen in deze categorie van inhoudelijke aanpassingen.

Meebegrenzen van nieuwe natuur

Met nieuwe natuur worden delen van de Ecologische Hoofdstructuur bedoeld die een natuurfunctie krijgen en die in landbouwkundig gebruik zijn of waren. Een groot deel van deze nieuwe natuur is inmiddels al verworven en als natuurgebied ingericht. Nieuwe natuur is meebegrensd indien (in geval van een Habitatrichtlijngebied) één van de volgende situaties van toepassing is:

1. wanneer het natuurdoel van de nieuwe natuur overeenkomt met dat van het aangrenzende aangemelde Natura 2000-gebied (de natuurwaarden zijn al aanwezig of zullen conform vastgestelde plannen worden ontwikkeld). Het betreffende natuurdoel dient uiteraard invulling te geven aan de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied.
2. wanneer de nieuwe natuur aantoonbaar noodzakelijk is om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren.

Voor nieuwe natuur die nodig is voor de realisatie van Natura 2000 blijft het principe van vrijwilligheid gelden bij verwerving van de gronden en bij omzetting van cultuurgrond naar natuur (zie verder paragraaf 2.2.2 van de Nota van Antwoord). De nieuwe natuur die is toegevoegd na de aanmelding in 2003 is naar aanleiding van ingediende zienswijzen op de ontwerp-aanwijzingsbesluiten nogmaals kritisch getoetst aan de hiervoor genoemde criteria. Het resultaat staat beschreven in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting.

Het beleid om nieuwe natuur van ná 1 mei 1988 niet als verzuringsgevoelig aan te merken, is nooit van toepassing geweest op de oude Natuurbeschermingswet. Ook voor de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998 was het voor de beoordeling alleen van belang of een bepaalde activiteit schade aan een aangewezen beschermd natuurmonument toebracht. De vraag of een deel van een bepaald beschermd natuurmonument als zogenoemde nieuwe natuur moest worden aangemerkt, heeft in deze besluitvorming geen rol gespeeld. Als een bepaald gebied als beschermd natuurmonument was aangewezen, genoot zo'n natuurmonument de volledige bescherming van de Natuurbeschermingswet.

Bufferzones en exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven

Een bufferzone van 300 tot 500 meter rond recreatieondernemingen en agrarische bedrijven, waar door vele ondernemers om is verzocht, behoort niet tot de mogelijkheden. De reden hiervoor is dat menselijk gebruik

of de door de mens toegekende bestemming niet bepalend is voor de vraag of een gebied of terrein als Natura 2000-gebied aangewezen dient te worden. Ecologische redenen zijn daarbij bepalend. Een Natura 2000-gebied is in zijn geheel van belang.

Ook in de uitspraak van de Raad van State over de aanwijzing van één van de eerste Natura 2000-gebieden is de vraag over een bufferzone aan de orde gekomen. De Raad van State was toen van oordeel dat "het aanhouden van een minimale afstand tot bedrijfsbebouwing niet mogelijk is, omdat niet in algemene zin ten behoeve van de in het gebied gelegen agrarische bedrijfsbebouwing kan worden vastgesteld in hoeverre de binnen die afstand gelegen gronden naar ecologische maatstaven al dan niet tot het aan te wijzen gebied moeten worden gerekend"²⁸.

Bij Vogelrichtlijngebieden wordt het hele gebied door de vogels gebruikt voor broeden, foerageren en/of rusten, hoewel niet elk deel even intensief wordt benut. Voor Habitatrichtlijngebieden geldt een vergelijkbare aanpak hoewel habitattypen meestal geen grote, aaneengesloten oppervlakten beslaan. Daar staat tegenover dat de instandhouding van habitattypen meestal een ruimere begrenzing vereist omdat ook rekening moet worden gehouden met een mogelijke verschuiving van de habitatwaarden door het gebied (successie). Daarentegen maken bestaande bebouwing, erven, tuinen, steigers, verhardingen en hoofdspoorwegen geen deel uit van een Natura 2000-gebied. Zij zijn door hun fysieke aard meestal ongeschikt. Eventuele uitzonderingen op deze algemene regel zijn opgenomen in paragraaf 3.3 van de Nota van toelichting van het besluit. Ook mijnbouwinrichtingen en -installaties vallen onder de definitie van een bouwwerk en daarmee onder de exclaveringsformule (zie paragraaf 3.4 van de Nota van toelichting). Dat geldt niet voor ondergronds of onderwater voorkomende structuren zoals gas- en waterleidingen. De aanwezigheid hiervan betekent niet per definitie dat deze gebieden ongeschikt zijn voor planten of dieren en ze zijn daarom niet geëxclaveerd.

Zie ook paragraaf 2.2.6 van de Nota van Antwoord.

Verticale begrenzing

In paragraaf 2.2.9 van de Nota van Antwoord wordt vermeld dat er geen verticale grens in de Natura 2000-gebieden is opgenomen. Wel moet gewaarborgd zijn dat vliegbewegingen in de omgeving van Natura 2000-gebieden niet tot aantasting van natuurlijke kenmerken leiden. Dat geldt voor de gehele burgerluchtvaart (inclusief parasailen, parachutespringen en luchtballonvaren), het militaire luchtverkeer en alle andere activiteiten die in samenhang met deze vliegbewegingen in het luchtruim of op de grond plaatsvinden, zoals schietoefeningen en parachutespringen. De effectbeoordeling van dit soort activiteiten kan daarom het best per gebied plaatsvinden, beoordeeld bij het opstellen van het beheerplan. Voorwaarde blijft ook hier dat het bestaande gebruik de instandhoudingsdoelstellingen niet in gevaar mag brengen.

3.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE BEGRENZING

Een inspreker meent dat in analogie met het buiten de begrenzing laten van jachthavens een exclavering van diens recreatiebedrijf inclusief een zone van 300-500 meter rondom de locatie op zijn plaats is.

Andere sprekers verzoeken om de begrenzing van Plan Tureluur 300 meter naar binnen te verschuiven, dit om externe werking te beperken, zodat niet het landbouwgebied maar de nieuwe natuur de buffer vormt tussen het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen en de aangrenzende landbouwgrond.

De zienswijzen hebben niet geleid tot wijziging van het besluit. Zie paragraaf 3.1 van deze bijlage C: Bufferzones en exclavering van recreatieondernemingen en agrarische bedrijven.

Een inspreker stelt dat het gebruik van grond gelegen in het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen in overeenstemming is met de planomschrijving 'recreatie' in het bestemmingsplan van het gebied. Daarnaast maakt diens bedrijf geen wezenlijk onderdeel uit van de soorten die opgenomen zijn in het ontwerp-aanwijzingsbesluit.

De zienswijze heeft niet geleid tot wijziging van het besluit. De betreffende percelen zijn reeds sinds 1978 onderdeel van het beschermd natuurmonument Kop van Schouwen 1. Het recreatief gebruik van deze percelen is in de toenmalige aanwijzing toegestaan mits hiervoor een vergunning werd aangevraagd bij het

²⁸ Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State, 5 november 2008, nr. 200802546/1.

bevoegd gezag. De huidige natuurwaarden van het noordelijk deel van het noordelijke perceel sluiten aan op direct aangrenzende duingebied en kwalificeren als habitatype 2130B Grijze duinen, *kalkarm*. Voor toekomstige ontwikkelingen is de vergunningprocedure de aangewezen weg, zoals nu ook al het geval was.

Een inspreker beweert dat voor een extra vergunningplicht voor diens gronden in de Burgh- en Westlandpolder geen enkele aanleiding is, daar de inspreker al meerdere jaren over deze gronden beschikt. Bovendien maken de gronden geen wezenlijk deel uit van het leefgebied van de soorten die opgenomen zijn in het ontwerp-aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Kop van Walcheren.

De zienswijze is deels overgenomen. Grote delen van het huidige landgoed Prinsenhoeve zijn al in 1978 aangewezen als beschermd natuurmonument op basis van aanwezige natuurwaarden. Deze gebieden herbergen in tegenstelling tot wat de inspreker aangeeft momenteel wel degelijk de habitatypen vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B), duinbossen, *vochtig* (H2180B) en grijze duinen, *kalkarm* (H2130B). Het kadastrale perceel WTS H 980 zal buiten de begrenzing worden gebracht omdat dit perceel ten tijde van aanwijzing tot beschermd natuurmonument niet is meebegrensd. Ook het huidige grondgebruik geeft aanleiding om er vanuit te gaan dat het actueel voorkomen van habitatypen zeer beperkt is.

Meerdere insprekers voeren aan dat een strandopgang in het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen geëxclaveerd dient te worden.

Meerdere insprekers wijzen erop dat het bouwvlak van hun paviljoen op de kaart behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit niet buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied is gelaten. De insprekers menen dat het bouwvlak evenals de strandopgang voldoen aan de exclaveringsbegrippen.

De zienswijzen zijn deels overgenomen. De bestaande bouwvlakken voor zover kadastraal bekend en ingetekend worden op kaart geëxclaveerd. Daarnaast is voor bebouwing de tekstuele exclavering uit paragraaf 3.3 van dit aanwijzingsbesluit onverkort van toepassing.

De strandopgangen zijn voor het overgrote deel in het bestemmingsplan vastgelegd als openbare weg en kennen een breed gebruik. In het geval dat de strandopgang is verhard is dit verharde deel reeds tekstueel uitgesloten van de begrenzing. Waar deze opgangen niet verhard zijn, maken zij integraal onderdeel uit van het habitatype grijze duinen (H2130). In dit type is het open, deels stuivende zand van groot belang voor het voortbestaan van dit habitatype, en het gebruik van deze overgang kan bijdragen aan het open blijven van delen van het duin.

Een inspreker verzoekt om het gedeelte dat tegen de Brouwersdam is gelegen en uit de begrenzing van de Voordelta (Natura 2000-gebied 113) is gehaald toe te voegen aan het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen. De inspreker oppert dat het vernoemde gedeelte integraal onderdeel uit maakt van het duingebied Kop van Schouwen.

Een andere inspreker verzoekt om een stukje duingebied nabij Zoete en Zoute Haarden aan de Brouwersdam mee te begrenzen in het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen.

De zienswijzen zijn deels overgenomen. Aangrenzend aan het gebied Kop van Schouwen is een stuk bestaand natuur toegevoegd. Voor een deel maakte dit voorheen, onterecht, deel uit van het Vogelrichtlijngebied Voordelta. Het gebied vormt één geheel met de rest van het duingebied en hier komen witte duinen (H2120) voor.

Een inspreker wijst erop dat het ontwerp-aanwijzingsbesluit, de toelichting en de kaart onvoldoende duidelijk zijn over de exclaveringen rondom het Biesterveld. Volgens de inspreker moeten de bebouwing, gebouwen en bouwwerken inclusief erven, tuinen en verhardingen van het Biesterveld buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen vallen. Dit geldt ook voor parkeervoorzieningen.

Volgens een andere inspreker dienen de toegangswegen tot, en de oprit naar, het Biesterveld buiten het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen te blijven. Dit geldt tevens ook voor de geamoveerde Vroonweg die voor de bewoners en gebruikers de toegang tot het Biesterveld vormt.

De zienswijzen zijn deels overgenomen. De bestaande bebouwing en erven voor zover kadastraal bekend worden buiten de Natura 2000 grens gebracht. Daarnaast wordt bestaande verharding en bebouwing die niet

zichtbaar gemaakt kan worden op de kaart tekstueel van de begrenzing uitgesloten. De geamoveerde Vroonweg is net zoals overige openbare of enkel voor bestemmingsverkeer opengestelde wegen tekstueel van de begrenzing uitgesloten.

Een inspreker maakt bezwaar dat een perceel binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen valt als de aanwijzing tot verdere inperking van het bestaand gebruik leidt.

Een andere inspreker wil weten of diens perceel valt onder de bestaande bebouwing, erven en tuinen waarvan sprake is in artikel 3.4 van de Nota van toelichting en bijgevolg geen deel uitmaakt van het aangewezen Natura 2000-gebied Kop van Schouwen.

Een andere inspreker maakt bezwaar tegen de opname van diens perceel in het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen. De inspreker merkt op dat bij het besluit van 7 december 1987 het perceel niet gemarkeerd is als natuurmonument. De inspreker maakt daarom bezwaar tegen de voorgenomen wijziging en verzoekt het huidige recht te handhaven en het perceel uit de begrenzing te laten.

Een andere inspreker heeft bezwaar tegen het opnemen van zijn perceel in de begrenzing van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen. De inspreker geeft aan dat bij een eerder besluit de begrenzing niet van toepassing was op zijn perceel. De inspreker heeft bezwaar tegen de voorgenomen wijziging en verzoekt het huidige recht te handhaven en het perceel uit de begrenzing te laten.

De zienswijzen zijn overgenomen. De betreffende percelen zijn in de aanwijzing tot beschermd natuurmonument buiten de aanwijzing gebleven. Op deze percelen zijn geen waarden aanwezig, daarom worden deze oude gebiedsgrenzen in het kader van Natura 2000 gehandhaafd.

Een inspreker wijst erop dat diens percelen geen aanwijsbare natuurwetenschappelijke waarde hebben en daarom buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen dienen te vallen. De inspreker wijst er tevens op dat de vroongronden publiekelijk toegankelijk zijn sinds 2006, wat volgens de inspreker onrust veroorzaakt.

De zienswijze is niet overgenomen. De betreffende percelen zijn al in 1978 aangewezen als beschermd natuurmoment, vanuit deze aanwijzing heeft dit terrein sindsdien beperkte agrarische gebruiksmogelijkheden gehad. De aanwijzing tot Natura 2000-gebied verandert niets in de gebruiksmogelijkheden voor de inspreker. De eigendommen van de inspreker maken een onlosmakelijk onderdeel uit van de vroongronden met aangrenzende haaymeten (elzenwallen).

De toegankelijkheid van de vroongronden en de daarmee samenhangende onrust benoemd door de inspreker worden geregeld in het beheerplan.

4 REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

4.1 ALGEMEEN

In de zienswijzen zijn veel opmerkingen gemaakt over de instandhoudingsdoelstellingen en over de realisatie hiervan.

Er is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitattypen en soorten binnen de Europese Unie" te vervangen door de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn: "behoud van de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het instandhouden van habitattypen en soorten binnen de Europese Unie".

Verder is voorgesteld om de tekst van de algemene instandhoudingsdoelstelling "behoud en waar nodig herstel van de natuurlijke kenmerken en van de samenhang van de ecologische structuur en functie van het gehele gebied voor alle habitattypen en soorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn geformuleerd" te schrappen omdat met de formulering in het ontwerpbesluit onvoldoende rekening is gehouden met de wijze waarop in jurisprudentie rekening is gehouden met de termen "natuurlijke kenmerken" en "instandhoudingsdoelstellingen".

Er zijn vragen gesteld over de gestelde nationale doelen, de monitoring in Natura 2000-gebieden, de afstemming en de verantwoordelijkheden. In een aantal zienswijzen wordt de vraag gesteld of de besluiten in samenhang met elkaar en met de gebieden daarbuiten wel een voldoende bijdrage leveren om de soorten en habitattypen in een landelijk gunstige staat van instandhouding te brengen of te houden. De vrees wordt uitgesproken dat dit niet het geval is. Daarnaast wordt er verzocht om voor die soorten en habitattypen, waarvoor sprake is van een ongunstige staat van instandhouding, zowel landelijk als op gebiedsniveau een herstelopgave te formuleren tenzij er ecologische redenen zijn om hiervan af te zien. Het achterwege laten van adequate herstelopgaven wordt door insprekers als onacceptabel gezien en in strijd met de wettelijke verplichtingen.

In een zienswijze is gevraagd om alsnog, voor de soorten en habitattypen die zich in een zeer ongunstige staat van instandhouding bevinden, minimaal complementaire doelen op te nemen in de gebieden waar herstel mogelijkheden zijn of migratie kan plaatsvinden.

Het besluit zou moeten aangeven wat de gevolgen zijn wanneer een soort uit een gebied dreigt te verdwijnen. Daarnaast zou er een gegronde reden aanwezig moeten zijn wanneer er niet gestreefd wordt naar een gunstige staat van instandhouding.

Tevens zijn er vragen over weidevogels en waarom ze geen bescherming krijgen in de Natura 2000-gebieden.

Anderzijds wordt in zienswijzen aangeduid dat veel doelen te hoog gegrepen zijn en dat deze alleen met grote (financiële) inspanningen bereikt kunnen worden. Er wordt over de instandhoudingsdoelstellingen opgemerkt dat ze de status zouden moeten krijgen van een inspanningsverplichting en niet van een resultaatsverplichting. Enkele insprekers menen dat bij het vaststellen van de doelstellingen veel geleund wordt op informatie over het voorkomen van flora en fauna in vroegere jaren, die niet gebaseerd is op voldoende wetenschappelijke gegevens. Het is onduidelijk of deze waarden daadwerkelijk aanwezig zijn. Om die reden zouden de aanwezige habitattypen op een kaart aangeduid moeten worden.

Weer anderen menen dat de uitgangssituatie helder moet worden omschreven in het aanwijzingsbesluit. Tegelijkertijd zal er een termijn gegeven moeten worden waarbinnen de doelstellingen gerealiseerd moeten worden.

In de besluiten wordt er volgens insprekers niet ingegaan op de mogelijke gevolgen van klimaatverandering, terwijl deze veranderingen bepalend kunnen zijn voor de haalbaarheid van de natuurdoelen.

Er wordt bovendien gevraagd om de kernopgaven in de aanwijzingen op te nemen, dan wel het Natura 2000 doelendocument (2006) deel uit te laten maken van de aanwijzingsbesluiten. Uit het besluit zou duidelijk moeten blijken voor welke functie(s) en voor welke soort(en) het gebied wordt aangewezen, zodat duidelijk is of de soorten in al hun levensbehoeften worden beschermd. Daar waar niet alle levensbehoeften in een Natura 2000-gebied zijn beschermd dient te worden aangegeven waar de ontbrekende functies zijn gelegen en wat de beschermingsstatus is.

Er wordt gevraagd om rekening te houden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden. In dat verband wordt dan ook met nadruk gewezen op het belang van het gebied Kop van Schouwen voor de recreatie, waarbij met name een ongestoord toeristisch gebruik van de stranden van groot belang is voor de lokale economie.

Dat het concretiseren van maatregelen wordt doorgeschoven naar het beheerplan geeft voor veel insprekers onduidelijkheid; hierdoor kan het overleg over het beheerplan onder grote spanning komen te staan. Zij bepleiten duidelijke kaders voor het beheerplan, zodat er constructief aan de uitwerking kan worden gewerkt. Daarnaast wordt opgemerkt dat bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen alleen wordt uitgegaan van bestaande budgetten. Welke consequenties de instandhoudingsdoelstellingen hebben in financiële zin wordt pas duidelijk bij het tot stand komen van de beheerplannen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde zienswijzen worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Algemene instandhoudingsdoelstellingen

De algemene instandhoudingsdoelstellingen beogen de algemene hoofddoelstelling van de Vogel- en Habitatrichtlijn in de individuele aanwijzingsbesluiten te verankeren. Daarmee wordt de bijdrage van de Nederlandse Natura 2000-gebieden aan het behoud van de biodiversiteit in Europa vastgelegd. Per gebied zijn de specifieke doelstellingen voor de relevante habitattypen en soorten nader omschreven. Op basis van deze instandhoudingsdoelstellingen en de algemene doelstellingen wordt naar een landelijk gunstige staat van instandhouding van de voor Nederland relevante habitattypen en soorten gestreefd. Dit houdt in dat het natuurlijke verspreidingsgebied van de habitat of van de soort stabiel moet zijn of moet toenemen; dit moet in de toekomst ook zo blijven. Een duurzaam behoud van een habitatype kan alleen maar gerealiseerd worden wanneer de planten- en diersoorten die typisch zijn voor de habitat behouden kunnen worden. Dit geldt ook voor de bescherming van een bepaalde plantensoort of diersoort. De betreffende soort kan alleen effectief beschermd worden wanneer de beschermingsmaatregelen zich, naast op de soort zelf, ook richten op het leefgebied van de soort. Zodoende strekt in een Natura 2000-gebied de instandhoudingsdoelstelling van een soort zich mede uit tot het leefgebied van de betreffende soort.

De formulering van de algemene instandhoudingsdoelstellingen is aangepast in hoofdstuk 5 van de Nota van toelichting van dit besluit. In de aangepaste formulering van het tweede algemene doel is niet de letterlijke tekst van de Habitatrichtlijn (artikel 2) gevolgd, omdat het in de Richtlijn een algemene doelstelling van de Richtlijn betreft en in dit geval om de gebiedsspecifieke invulling daarvan gaat. Meer in het bijzonder: een Europese Richtlijn kan een bijdrage leveren aan het waarborgen van de biologische diversiteit, maar een gebied kan alleen bijdragen aan het behoud van de biologische diversiteit. Verder is de term "natuurlijke kenmerken" in de algemene doelen gehandhaafd, omdat dit een begrip is dat in de Richtlijn ook gebruikt wordt in verband met de bescherming van de gebieden (artikel 6).

Verder geldt ook dat invloeden van buitenaf op het Natura 2000-gebied van grote invloed kunnen zijn op de staat van instandhouding van een habitatype of soort: de externe werking. De instandhoudingsdoelstelling richt zich op het gehele biotische en abiotische complex van factoren, die het habitatype of de soort haar specifieke aanzien geven en die noodzakelijk zijn voor het behoud van de biologische diversiteit van het gebied.

Contour "haalbaar en betaalbaar"

In de paragrafen 3.4 en 4.1.7 van de Nota van Antwoord staat aangegeven dat zowel de selectie als de begrenzing uitsluitend gebaseerd is op ecologische criteria. Dit betekent echter niet dat andere dan ecologische belangen geen rol hebben gespeeld bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen. Hierbij heeft het uitgangspunt "haalbaar en betaalbaar", zowel landelijk als per gebied, nadrukkelijk een rol gespeeld. Er is daarbij rekening gehouden met de economische en sociale belangen van de directe omgeving. Dit betekent in de praktijk dat voor een bepaald habitatype of soort de relatief grootste ecologische bijdrage komt van het gebied waar de ecologische vereisten reeds op orde zijn of waar ze op relatief eenvoudige wijze op orde te brengen zijn, om zodoende bij het opstellen van beheerplannen een evenwichtige balans tussen economie en ecologie na te kunnen streven.

In paragraaf 3.4 van de Nota van Antwoord staat dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Er kan echter geen

onevenredige financiële inspanning verwacht worden om alle habitattypen en soorten te herstellen. Met oog hierop is voor een aantal soorten en habitattypen in het Natura 2000 doelendocument (2006, hoofdstuk 6) gekozen voor een lager niveau dan gunstige staat van instandhouding. In die gevallen wordt verbetering van de ecologische vereisten voorlopig niet realistisch geacht of staat de inspanning in geen verhouding tot de extra bijdrage die een gebied kan leveren aan de realisering van de Natura 2000-doelen op landelijk niveau. Anderzijds is het logisch dat een hogere inzet wordt nagestreefd voor habitattypen en soorten waar Nederland relatief belangrijk voor is en/of voor habitattypen en soorten die sterk onder druk staan. Dit geldt bijvoorbeeld voor het habitatype grijze duinen (H2130) en een habitaatsoort als de noordse woelmuis (H1340). Voor dit habitatype en deze soort zijn de ecologische omstandigheden nog niet op orde.

Contour "strategisch lokaliseren"

Bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelstellingen is ook geanticipeerd op bestaande plannen en projecten ter realisering van de Ecologische Hoofdstructuur en bestaand beleid met betrekking tot bijvoorbeeld mest en waterhuishouding. Dit is het gehanteerde principe van "strategisch lokaliseren": behoud of herstel nastreven daar waar de grootste potentie ligt en waar dit gemakkelijk kan zonder dat afbreuk wordt gedaan aan de ecologische uitgangspunten en ambities. Om daaraan invulling te geven zijn diverse consultatierondes met deskundigen en terreinbeheerders gehouden en zijn analyses uitgevoerd, waaronder de knelpunten- en kansanalyse van KIWA Water Research/EGG-consult²⁹. In de toekomst zullen inspanningen voor het waterbeheer meer gericht moeten worden op het natuurbelang. Waar nodig is de begrenzing van gebieden aangepast om een op termijn duurzamere situatie te verkrijgen. Voor een aantal habitattypen en soorten zijn gezien de urgentie ten aanzien van één of meerdere kernopgaven ("sense of urgency")³⁰, op de korte én lange termijn, aanvullende water- of beheermaatregelen nodig.

Trends, dynamiek en autonome ontwikkelingen

In het aanwijzingsbesluit staat het resultaat van de bovenstaande contouren uitgewerkt in de vorm van de instandhoudingsdoelstellingen. Op grond daarvan worden in het beheerplan de benodigde maatregelen uitgewerkt om de genoemde habitattypen en soorten in de gewenste staat van instandhouding te brengen of te behouden, zodat het gebied voldoende bijdrage kan leveren aan het realiseren van de gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Eén van de uitgangspunten in de Natura 2000 contourennotitie (2005)³¹ is dat doelstellingen in de tijd robuust geformuleerd moeten worden. Dit is gedaan om zo te kunnen anticiperen op bijvoorbeeld de natuurlijke dynamiek of mogelijke klimaatveranderingen. Als de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald lijken te worden, bijvoorbeeld omdat een populatie vogels of een bepaald habitatype ondanks de bescherming toch kleiner wordt, moet Nederland maatregelen nemen om deze ontwikkeling te keren. Artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn, verplicht de lidstaat namelijk om verslechtering van habitattypen en leefgebieden van (vogel)soorten te voorkomen. Soms zullen de genomen maatregelen niet werken, bijvoorbeeld bij klimaatverandering, een te grote externe beïnvloeding of als trekkende soorten in het buitenland negatief worden beïnvloed. Er zijn dan geen sancties. Gezien een aantal onzekerheden over te verwachten ontwikkelingen, die voortkomen uit natuurlijke dynamiek en klimaatveranderingen, is voor het jaar 2015 voorzien in een evaluatie van het Natura 2000 doelendocument (2006). Indien noodzakelijk worden dan ook de betreffende aanwijzingsbesluiten aangepast (zie Nota van Antwoord, paragraaf 3.19).

In bijlage B.3 van de Nota van toelichting van dit besluit wordt nader op de specifieke keuzes ingegaan.

Herijking instandhoudingsdoelstellingen

De lidstaten van de Europese Unie hebben de afspraak gemaakt om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om een gunstige staat van instandhouding van de aangewezen soorten en habitattypen waarvoor gebieden zijn aangewezen te realiseren. Pas wanneer daadwerkelijk is gebleken dat de doelen om wat voor reden dan

²⁹ KIWA & EGG (2007): Knelpunten- en kansanalyse Natura 2000 gebieden. Versie 2007. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

³⁰ Een "sense of urgency" is toegekend aan een gebied als binnen tien jaar (na 2005) mogelijk een onherstelbare situatie ontstaat. Zie verder bijlage 2 begrippen en definities uit de Nota van Antwoord (2007).

³¹ Ministerie van LNV (2005): Natura 2000 contourennotitie. Kaders voor Natura 2000-doelen, besluiten en beheersplannen. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

ook niet haalbaar zijn, bestaat er – zoals onder andere in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord staat vermeld – een aantal momenten waarop de doelen bijgesteld kunnen worden. De drie momenten waarop de instandhoudingsdoelstellingen kunnen worden geëvalueerd en zo nodig kunnen worden bijgesteld (zie ook Nota van Antwoord, paragrafen 3.4 en 3.14):

- bij de definitieve aanwijzing;
- bij het opstellen van het beheerplan;
- bij de geplande evaluatie in 2015.

Ecologische samenhang en belangenafweging

De afweging tussen economie en ecologie moet zodanig plaatsvinden dat de gunstige staat van instandhouding van de habitattypen en soorten waar het gebied voor is aangewezen niet in gevaar komt. De situatie kan zich voordoen dat in een bepaald gebied een aantal habitattypen of soorten voorkomt, waarvoor geen instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld. Er is dan de inschatting gemaakt dat het betreffende habitatype of de betreffende soort weliswaar marginaal in het gebied aanwezig is, maar dat het gebied op termijn geen bijdrage kan leveren aan de instandhouding van het habitatype of de soort. Ook bij de formulering van een doel voor vogels is bepalend of het gebied een relevante bijdrage aan het realiseren van het landelijke doel levert of kan gaan leveren (zie ook paragraaf 3.11 van de Nota van Antwoord). Voor elk specifiek gebied komt het erop neer dat de instandhoudingsdoelstelling van een bepaald habitatype of bepaalde soort alleen in samenhang kan worden gezien met de instandhoudingsdoelstelling op landelijk niveau en in andere Natura 2000-gebieden. Dat betekent dat er weliswaar landelijk per soort of per habitatype naar een gunstige staat van instandhouding moet worden gestreefd, maar dat deze situatie niet in elk gebied afzonderlijk hoeft te worden nagestreefd. Binnen dit kader kan ook rekening worden gehouden met vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en met regionale en lokale bijzonderheden.

Recreatie en toerisme

Beseft wordt dat Kop van Schouwen een belangrijk onderdeel uitmaakt van het Zeeuwse toeristische product. Het strand en de duinen zijn de belangrijkste trekpleisters voor toeristen. Het toeristische bedrijfsleven vindt dat de aard van het gebied zo moet blijven. In die zin is het belang van een adequaat natuurbeheer ook in het belang van een gezonde toeristische sector. In onder meer paragrafen 4.1.3 en 4.1.4 van de Nota van Antwoord is ingegaan op de ontwikkelingsmogelijkheden van bedrijven en de concurrentiepositie: afhankelijk van de bedrijfstak biedt de aanwezigheid van een Natura 2000-gebied dikwijls nieuwe mogelijkheden. Dit specifieke gebied is een natuurgebied waar, ondanks de toeristische druk, natuurwaarden zich hebben kunnen handhaven of kunnen ontwikkelen. Niettemin is het door de ongunstige staat van instandhouding van habitattypen of soorten noodzakelijk om een herstelopgave te formuleren, zoals bijvoorbeeld geldt voor witte duinen (H2120) en vochtige duinvalleien (H2190) en de woelmuis (H1340) in dit betreffende gebied. Wanneer er een herstelverplichting is, dient bij de te nemen maatregelen rekening te worden gehouden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied. Bij het formuleren van de instandhoudingsdoelstellingen is dat gedaan. Het afwegen van ecologie en economie gebeurt ook in het stelsel van vergunningverlening. Zie verder paragraaf 3.5 van de Nota van Antwoord. Dit gebied heeft een "sense of urgency" opgave voor watercondities. Dat betekent dat er op korte termijn maatregelen genomen zullen moeten worden, omdat herstel anders niet meer te realiseren zal zijn.

Weidevogels

Een aantal insprekers signaleert dat er in de gebieden geen ruimte is voor in ons land broedende weidevogels, in die zin dat er geen doelstellingen voor weidevogels geformuleerd zijn. Onder weidevogels worden vogelsoorten verstaan die in uitgestrekte graslanden broeden. Het is overigens geen uitsluitende classificatie.

Voor broedvogels worden alleen gebieden aangewezen indien:

- de betreffende soort voorkomt op bijlage I van de Vogelrichtlijn;
- het een andere (trekkende) watervogel betreft die nestelt in broedkolonies van minstens 1% van de biogeografische populatie (twee soorten: aalscholver en kleine mantelmeeuw);
- de soort kan worden beschouwd als andere geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn, die voorkomt op de Rode Lijst én waarvoor de beschermde gebieden een wezenlijke bijdrage (minstens 25% van de Nederlandse broedpopulatie) leveren aan de bescherming van de soort (zie ook Nota van Antwoord Vogelrichtlijn deel 1, bijlage 3A).

Weidevogelsoorten staan (met uitzondering van de kempfaan) niet op bijlage I maar worden wel beschouwd als geregeld voorkomende trekvogels zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Kunnen weidevogels dan als broedvogels worden opgenomen in de aanwijzingsbesluiten? Zowel de kempfaan (bijlage I-soort) als de watersnip (soort zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn) voldoen aan bovenstaande criteria. De grutto (soort zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn) bijvoorbeeld voldoet niet aan bovenstaande criteria, omdat slechts 18% broedt binnen de Natura 2000-gebieden, in plaats van minstens 25% van de Nederlandse broedpopulatie. De bescherming van broedende grutto's in Natura 2000-gebieden levert maar een kleine bijdrage aan de instandhouding van de soort op landelijke schaal. Dat neemt niet weg dat het ministerie van Economische Zaken (EZ) een groot belang hecht aan een rijk agrarisch cultuurlandschap buiten de Natura 2000-gebieden en tevens streeft naar een structurele oplossing voor het weidevogelbeheer. Zo worden de opstellers van de beheerplannen voor Natura 2000 er op gewezen dat in de beheerplannen rekening moet worden gehouden met gebiedsspecifieke natuurwaarden, zoals weidevogels³².

Complementaire doelen

De analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen dan ook niet langer in de aanwijzingsbesluiten worden opgenomen.

De "ten gunste formulering"

Binnen het juridische kader van de Habitatrichtlijn is verslechtering van aanwezige waarden niet toegestaan. In aanwijzingsbesluiten wordt met een "ten gunste formulering" een uitzondering gemaakt als er uitbreiding moet plaatsvinden van een in ongunstige staat verkerend habitatype of soort én die uitbreiding alleen kan plaatsvinden ter plekke van een reeds aanwezig ander habitatype of leefgebied van een soort en het geen uitstel duldt (Natura 2000 doelendocument).

Ook het onderhavige besluit kent bijvoorbeeld de bepaling dat de oppervlakte van duindoornstruwelen (H2160) mag afnemen ten behoeve van grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190). Er moeten maatregelen genomen worden om de oppervlakte van grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190) te vergroten en hierbij is het toegestaan dat dit deels ten koste gaat van duindoornstruwelen (H2160).

Onderbouwing besluiten

In diverse ecologische rapporten³³ en databanken zijn de natuurwaarden en vogelgegevens van Nederland beschreven. Het is voor de selectie of ecologische onderbouwing van een Natura 2000-gebied niet noodzakelijk dat de aanwezige natuurwaarden op kaart worden aangegeven. Wel wordt in paragraaf 4.4 van deze Nota van toelichting een globale, niet-uitputtende, omschrijving gegeven van de verspreiding van de habitattypen en soorten in dit gebied.

Het Natura 2000 doelendocument (2006) is één van de dragende beleidsdocumenten die aan de besluitvorming ten grondslag heeft gelegen. Het beleid zoals daar is uiteengezet, is bij de besluitvorming toegepast, maar het Natura 2000 doelendocument (2006) maakt géén onderdeel uit van het besluit. Met betrekking tot de vraag op welke wijze de gunstige staat van instandhouding voor een bepaald habitatype of een bepaalde soort kan worden bereikt, is er in de Nota van toelichting een uitgebreid overzicht opgenomen waarin alle gebieden staan vermeld waaraan voor het betreffende habitatype of de betreffende soort een doel is toegekend. Op deze wijze is na te gaan hoe de landelijke opgave over het Natura 2000-netwerk is verdeeld. Het is echter een indicatieve vermelding, want het is niet de bedoeling in deze aanwijzing een besluit te nemen over de instandhoudingsdoelstellingen van andere gebieden.

³² Uitvoering aangenomen motie Snijder-Hazelhoff, TK 2008-2009, 31 700 XIV, nr. 117.

³³ Zie voor een overzicht van de bronnen onder andere Ministerie van LNV (2007): Nota van Antwoord. Inspraakprocedure aanwijzing Natura 2000-gebieden, bijlage 3. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

Kernopgaven

In paragraaf 1.3.4 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat de kernopgaven een belangrijk hulpmiddel zijn bij de focus en eventuele prioritering binnen de Natura 2000-beheerplannen. Ze beschrijven de belangrijkste behoud- en herstelopgaven per Natura 2000-landschap en zijn in het Natura 2000 doelendocument (2006) toebedeeld aan gebieden. Het toevoegen van de kernopgaven aan de Nota's van toelichting bij de definitieve aanwijzingsbesluiten heeft geen meerwaarde, omdat die informatie is opgenomen in het Natura 2000 doelendocument (2006). De kernopgaven zijn in deze procedure dan ook niet aan inspraak onderhevig.

Ambitieniveau van de instandhoudingsdoelstellingen

Indien een soort of habitatype landelijk in een ongunstige staat van instandhouding verkeert, betekent dit niet automatisch dat in alle gebieden waar de betreffende waarde voorkomt hiervoor een hersteldoelstelling moet worden geformuleerd. In de Natura 2000 contourennotitie (2005) en het Natura 2000 doelendocument (2006) staan de hoofdlijnen voor het formuleren van de Natura 2000 doelen uitgewerkt. Daarmee is het Europese kader toegespitst op de Nederlandse situatie. Per gebied zijn er gebiedsdoelen opgesteld. Deze richten zich op de kwaliteit en oppervlakte van het habitatype of van het leefgebied van een soort. Voor soorten wordt daarnaast een doel gesteld voor de gewenste populatie. Voor sommige soorten en vrijwel alle vogels zijn hierbij richtinggevende aantallen genoemd. Deze dienen als (minimale) draagkracht voor het leefgebied binnen de begrenzing van het gebied. In het geval van herstel is de uitwerking van de landelijke doelen middels het principe van "strategisch lokaliseren" bepaald. Dat wil zeggen dat de herstelopgave is neergelegd in de gebieden waar de meeste potentie is om het habitatype of het leefgebied van de soort te verbeteren. Voor verspreid voorkomende habitatypes en soorten is het niet mogelijk om de landelijke doelstellingen alleen binnen het Natura 2000-netwerk te realiseren. Opgaven buiten het Natura 2000-netwerk worden via ander natuurbeleid gerealiseerd, zoals de Flora- en faunawet en de Ecologische Hoofdstructuur. Voor een aantal habitatypes is in het Natura 2000 doelendocument de expliciete keuze gemaakt om niet te streven naar een gunstige staat van instandhouding (Natura 2000 doelendocument (2006), pagina 138).

Bij de evaluatie in 2015 worden zowel de ambities van de gebiedsdoelen als de landelijke instandhoudingsdoelstellingen tegen het licht gehouden en wordt bekeken of bijstelling nodig is.

Monitoring

Het ministerie van Economische Zaken (EZ) is verantwoordelijk voor de periodieke algemene rapportages aan de Europese Commissie en voor de monitoring van de staat van instandhouding van soorten en habitatypes op landelijk niveau. Het ministerie van EZ zorgt voor een landelijk monitoringssysteem. De gebiedsgerichte monitoring zal plaatsvinden op basis van de monitoringsparagraaf in de beheerplannen waarin ook rollen en verantwoordelijkheden zijn uitgewerkt. Voor zowel de landelijke als de gebiedsgerichte monitoring wordt momenteel - in samenhang - een programma van eisen ontwikkeld in overleg met het betrokken bevoegd gezag (ministerie van EZ, ministerie van Infrastructuur en Milieu, ministerie van Defensie en de provincies (Interprovinciaal Overleg)). Zie ook paragraaf 1.5.1 van de Nota van Antwoord.

Nulsituatie of uitgangspunt

In paragraaf 3.18 van de Nota van Antwoord staat vermeld dat bij het vaststellen van de gebiedsdoelen niet is uitgegaan van een bepaald referentiejaar, zoals het moment van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied of aanmelding als Habitatrichtlijngebied. Als uitgangspunt geldt echter wel dat er geen verslechtering mag optreden ten opzichte van 2004, het moment waarop door Brussel de communautaire lijst met Habitatrichtlijngebieden is vastgesteld. Bij het vaststellen van de doelen is gekeken naar de staat van instandhouding van de betreffende soort of het habitatype op landelijk niveau. Ook is gekeken naar de (minimaal) benodigde oppervlakte leefgebied en/of habitatype om een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau te realiseren.

Die (landelijke) staat van instandhouding vormde mede de basis voor vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en/of habitatypes per gebied. In de Nota's van toelichting bij de besluiten is aangegeven of voor een soort of habitatype in een concreet gebied een behoud- of herstelopgave geldt. Zo is bijvoorbeeld een behoudopgave geformuleerd als er onevenredige maatregelen nodig zouden zijn om het gebied een grotere bijdrage te laten leveren.

Realisatietermijnen

Zoals in paragraaf 3.16 van de Nota van Antwoord wordt gesteld, zijn termijnen onmisbaar om de realisatie van doelen te plannen. Deze plannings zijn grotendeels afhankelijk van regionale en zelfs lokale omstandigheden. Daardoor zijn de op te stellen beheerplannen de aangewezen plaats voor het bepalen van de realisatietermijnen. Om die reden is ervan afgezien realisatietermijnen in de aanwijzingsbesluiten op te nemen.

Flankerend beleid

In paragraaf 5.8 van de Nota van Antwoord staat als uitgangspunt geformuleerd dat de instandhoudingsdoelstellingen met behulp van bestaande budgetten worden gerealiseerd. De "bestaande budgetten" waaruit realisatie van de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gefinancierd moet worden, zijn grotendeels opgenomen in het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en de financiële middelen voor de bestrijding van verdroging in de zogenoemde TOP-lijst gebieden³⁴. Daarnaast is ook het bestaande beheerbudget voor Staatsbosbeheer een financieringsbron voor de instandhoudingsdoelstellingen. Waar de Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen gekoppeld zijn aan waterkwaliteit kunnen de additionele kosten worden gefinancierd via het spoor van de Kaderrichtlijn Water. Veel subsidiemogelijkheden voor inrichting en (agrarisch) natuurbeheer zijn met het ILG onder verantwoordelijkheid van de provincies gekomen. Daartoe behoren de maatregelen die vallen onder het Subsidiestelsel Natuur- & Landschapsbeheer (vanaf 2010) en de provinciale subsidieregelingen zoals de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). Verder is er in het kader van het LIFE+-programma vanuit de Europese Commissie geld beschikbaar voor overheden en NGO's voor co-financiering van de ontwikkeling, implementatie, monitoring, evaluatie en communicatie van het Europees milieu- en natuurbeleid en van wetgeving op dit gebied, bijvoorbeeld voor projecten die gericht zijn op maatregelen voor behoud en herstel van Natura 2000-waarden.

4.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Een inspreker stelt vast dat in het ontwerp-aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen doelen zijn opgenomen die in de huidige situatie niet voorkomen. Volgens de inspreker worden waterhuishoudkundige maatregelen geformuleerd om doelen te bereiken die niet aanwezig zijn.

De zienswijze heeft niet geleid tot aanpassing van het besluit. Alle waarden waarvoor dit gebied is aangewezen zijn aanwezig in het gebied. In paragraaf 4.4 van de Nota van toelichting is de locatie van de genoemde habitattypen en soorten in het gebied globaal nader beschreven. Voor aanwezige habitattypen en soorten binnen de begrenzing van het gebied dienen in principe instandhoudingsdoelstellingen te worden geformuleerd, zie verder Nota van Antwoord paragraaf 3.3. In het (ontwerp-)aanwijzingsbesluit staan geen maatregelen geformuleerd zoals in de inspreker stelt. Deze zullen aan de orde komen in het beheerplan.

Een inspreker is van mening dat het habitatype witte duinen (H2120) een uitbreidingsdoelstelling zou moeten krijgen zodat op kleine schaal het habitatype duindoornstruwelen (H2160) kan worden omgevormd naar witte duinen. Bij duindoornstruwelen kan dan worden toegevoegd dat enige achteruitgang in oppervlakte ten gunste van witte duinen is toegestaan.

Een andere inspreker geeft aan dat verschillende maatregelen getroffen zijn in het kader van LIFE-programma voor de vergroting van de oppervlakte van het habitatype witte duinen. De inspreker stelt dat hiervoor een herstelopgave opgenomen dient te worden eventueel ten koste van duindoornstruwelen. Weer een inspreker merkt op dat bij het habitatype witte duinen het zoveel mogelijk toestaan van verstuiving essentieel is voor het bereiken van de kwaliteitsverbetering van het habitatype.

De zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassing van het besluit. De landelijke doelstelling van witte duinen op het aspect oppervlakte is "behoud oppervlakte", omdat de staat van instandhouding "gunstig" is. Dit betekent dat de oppervlakte van het habitatype minstens behouden moet blijven. In principe is uitbreiding toegestaan mits rekening wordt gehouden met de overige instandhoudingsdoelstellingen in het gebied. Dit kan in het beheerplan opgenomen worden, indien gewenst, maar de uitbreidingsdoelstelling zal niet in het aanwijzingsbesluit opgelegd worden. Toename van witte duinen is bovendien een natuurlijke successiefase in

³⁴ De door de provincies opgestelde lijsten met gebieden die in het kader van het verdrogingsbeleid met voorrang worden aangepakt.

het proces van uitbreiding van het areaal grijze duinen (H2130) of vochtige duinvalleien (H2190), die op basis van een ten gunste formulering beide mogen uitbreiden ten koste van duindoornstruwelen. De doelstellingen zullen in het beheerplan uitgewerkt worden in omvang, ruimte en tijd.

Een inspreker vraagt om geïnformeerd te worden over waar en in welke mate het habitatype duindoornstruwelen (H2160) gaat verdwijnen ten gunste van de habitattypen grijze duinen (H2130) en vochtige duinvalleien (H2190). De inspreker zou in het bijzonder geïnformeerd willen worden over in hoeverre de keuze voor grijze duinen en vochtige duinvalleien gevolgen heeft voor de nu aanwezige zoogdieren en (niet-)broedvogels.

De zienswijze heeft niet tot aanpassing van het besluit geleid. In het beheerplan zullen instandhoudingsdoelstellingen uitgewerkt worden in omvang, ruimte en tijd. Indien daartoe aanleiding is zal daarbij ook worden aangegeven op welke wijze beheermaatregelen rekening houden met bijzondere zoogdieren en vogels in het gebied. Zie voor verdere informatie Nota van Antwoord paragraaf 1.5.

Een inspreker stelt dat in het ontwerp-aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen een eventuele vermindering is opgenomen van het habitatype duinbossen (H2180) ten gunste van grijze duinen (H2130), echter de inspreker pleit voor een toename van de oppervlakte van duinbossen. De inspreker vermeldt dat het areaal binnenduinbossen momenteel onder druk staat door recreatieve ontwikkelingen. De inspreker merkt op dat in het kader van het landinrichtingsproject Schouwen-Oost uitbreiding en herstel van bossen in de binnenduinrand aan de orde is.

De zienswijze heeft niet tot aanpassing van het besluit geleid. Duinbossen verkeren op het aspect oppervlakte landelijk in een gunstige staat van instandhouding. Grijze duinen verkeren landelijk op het aspect oppervlakte in een ongunstige staat van instandhouding. De grote arealen van de subtypen kalkarm (H2130B) en heischraal (H2130C) maken dat Kop van Schouwen een zeer belangrijke bijdrage levert voor de landelijke doelstellingen van het habitatype grijze duinen. Gezien dit belang is het niet wenselijk om duinbossen uit te breiden ten koste van grijze duinen. Het landinrichtingsproject Schouwen-Oost ligt buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied en is derhalve niet relevant voor dit gebied.

Een inspreker verwijst naar de instandhoudingsdoelstellingen voor het habitatype blauwgraslanden (H6410). De inspreker acht de ambitie voor dit habitatype aan de hoge kant. De inspreker merkt op dat kalkarme, kalkhoudende en kalkrijke standplaatsen in mozaïekvorm voorkomen vooral op de vroongronden en onderling moeilijk aan te sturen zijn. Bijvoorbeeld maatregelen ter bevordering van verstuiving en plaggen, zo stelt de inspreker, hebben vaak een kalkverrijkend effect en kunnen dus nadelig uitpakken. De inspreker verzoekt mede om die reden om in te zetten op handhaving van de oppervlakte van blauwgraslanden in plaats van uitbreiding.

De zienswijze is overgenomen. De doelstelling van blauwgraslanden is aangepast naar "behoud oppervlakte", zie voor een nadere toelichting bijlage B.3.1.

Volgens een inspreker zijn maatregelen nodig om isolatie van de noordse woelmuis (H1340) ten opzichte van de aarmuis te waarborgen in Schouwen-Duivenland.

De zienswijze heeft niet tot aanpassing van het besluit geleid. Maatregelen worden niet opgenomen in het aanwijzingsbesluit, het beheerplan is hiervoor het aangewezen medium. In het beheerplan zullen instandhoudingsdoelstellingen uitgewerkt worden in omvang, ruimte en tijd.

Een inspreker geeft aan dat de gevlekte witsnuitlibel (H1042) voorkomt in het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen. De inspreker verzoekt om een instandhoudingsdoelstelling voor de gevlekte witsnuitlibel op te nemen in het aanwijzingsbesluit van het Natura 2000-gebied. Bovendien wenst de inspreker dat de gevlekte witsnuitlibel genoemd wordt bij de beschrijving van het habitatype duinvalleien (H2190), omdat de soort voorkomt nabij duinmeertjes in de Meeuwenduinen.

De zienswijze is niet overgenomen. Volgens recente informatie betreft het slechts een enkele zwerver, hetgeen geen basis vormt om een instandhoudingsdoelstelling voor de gevlekte witsnuitlibel voor dit gebied op te nemen.

Een inspreker verzoekt om voor het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen de tapuit (A277) aan de instandhoudingsdoelstellingen toe te voegen. Volgens de inspreker komt de tapuit voor in de vastelandsduingebieden langs de kust waar dit Natura 2000-gebied toe behoort.

De zienswijze is niet overgenomen. Het gebied voldoet niet aan het criterium dat het een wezenlijke bijdrage kan leveren aan de landelijke doelstelling door een (complementair) doel voor de soort toe te voegen aan dit Habitatrichtlijngebied. Daarbovengeldt, dat de analyse van de implementatie van Natura 2000 in Nederland (Kamerstuk 32670 nr. 24) laat zien dat de bescherming van complementaire doelen onder het Natura 2000-regime niet expliciet door de Vogel- en Habitatrichtlijn wordt voorgeschreven. Daarom zullen deze doelen dan ook niet langer in de aanwijzingsbesluiten worden opgenomen.

5 REACTIES OVER DE RECHTSGEVOLGEN

Er wordt door diverse insprekers gewezen op het feit dat de gevolgen van het huidig gevoerde natuurbeleid een onevenredige belasting vormen voor de bevolking van gemeente Schouwen-Duiveland. Men stelt dat het onmogelijk is om op basis van de stukken te bepalen wat de gevolgen van de aanwijzing zijn voor de individuele bedrijfsvoering. De scheiding in tijd tussen het aanwijzingsbesluit en het beheerplan wordt daarvoor verantwoordelijk gehouden. Daarnaast worden er veel opmerkingen gemaakt en vragen gesteld over de diverse facetten van bestaand gebruik, de externe werking, de relatie met het toetsingskader Ammoniak en Natura 2000, de relatie met de Kaderrichtlijn Water en de relatie met bestemmingsplannen en andere ruimtelijke plannen zoals de Integrale Visie Deltawateren. Enkele insprekers wijzen er op dat 1 oktober 2005 (de inwerkingtreding van de Natuurbeschermingswet 1998) niet als peildatum voor bestaand gebruik kan dienstdoen.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Externe werking

Het is moeilijk aan te geven wat de precieze omvang van de externe werking van een bepaalde activiteit is. In paragraaf 4.3 van de Nota van Antwoord staat dat dit afhangt van de aard van de activiteit zelf, de intensiteit ervan en de gevoeligheid van de aanwezige habitattypen en soorten. Het valt op voorhand dus niet te zeggen of er beïnvloeding plaatsvindt. Dat betekent dat wanneer niet uitgesloten kan worden dat een Natura 2000-gebied door een bepaalde activiteit wordt beïnvloed, er bekeken moet worden of er op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 een vergunningplicht voor een bepaalde activiteit aan de orde is. Het is dus evenmin aan te geven waar de externe werking van een bepaalde activiteit eindigt.

In het beheerplan zal duidelijkheid gegeven worden voor welke activiteiten een vergunningplicht aan de orde kan zijn. De afstand tussen de locatie van de activiteit en de te beschermen natuurwaarden is daarbij niet altijd doorslaggevend; het gaat er om of een bepaalde activiteit al dan niet de natuurlijke kenmerken van een Natura 2000-gebied, waar habitattypen en leefgebieden van soorten onderdeel van uitmaken, kan aantasten.

Rond de Natura 2000-gebieden wordt, volgens sommige insprekers, een beschermingszone ingesteld van 3.000 meter. Dat is echter niet van toepassing op de beoordeling van effecten op Natura 2000-gebieden. In het kader van de Interimwet ammoniak en veehouderij³⁵ werd in verband met de ammoniakdepositie een zone van 3.000 meter gehanteerd. Binnen die zone was de beïnvloeding door een veehouderijbedrijf van verzuringsgevoelig gebied nog meetbaar. Tot deze grens kon een vergunningplicht voor deze verzuringsgevoelige gebieden aan de orde zijn. Deze grens is inmiddels vervallen. Natura 2000 is gericht op de bescherming van de in het gebied voorkomende habitattypen en soorten. Een exacte grens waar de externe werking ophoudt, is in algemene zin niet aan te geven. Dit wordt van geval tot geval beoordeeld. Bepalend is dus niet de afstand, maar of er sprake kan zijn van verslechtering of significante verstoring van natuurwaarden in het betreffende gebied.

Beschermde natuurmonumenten

In de paragrafen 3.15, 4.6.4 en 4.6.9 van de Nota van Antwoord staat dat een belangrijk deel van de aan te wijzen Natura 2000-gebieden, zoals dit gebied, reeds onder de oude Natuurbeschermingswet als beschermd of als staatsnatuurmonument was aangewezen. Op grond van artikel 15a van de Natuurbeschermingswet 1998 vervalt een besluit tot aanwijzing van een beschermd natuurmonument zodra het gebied is aangewezen als Natura 2000-gebied en voor zover het beschermd natuurmonument binnen dat Natura 2000-gebied ligt. Dat betekent dat wanneer een deel van het beschermd natuurmonument buiten het Natura 2000-gebied ligt, de oude aanwijzing als natuurmonument voor dat gebiedsdeel van kracht blijft. Voor Vogelrichtlijngebieden was dit reeds aan de orde.

De instandhoudingsdoelstelling heeft, voor het deel van het Natura 2000-gebied waarop de aanwijzing als beschermd natuurmonument betrekking had, vanaf dat moment mede betrekking op de doelstellingen van dat beschermd natuurmonument ten aanzien van het behoud, herstel en de ontwikkeling van het

³⁵ Wet van 9 juni 1994, houdende tijdelijke regeling inzake de ammoniakdepositie veroorzaakt door veehouderijen (Interimwet ammoniak en veehouderij). Staatsblad 1994, nr. 634.

natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis. Bepalingen uit de aanwijzingen tot beschermd natuurmonument over natuurschoon, rust, stilte en over de natuurwetenschappelijke betekenis van het beschermde natuurmonument blijven gewoon van kracht en kunnen mede de inhoud van het beheerplan gaan bepalen. Zie voor verdere toelichting met betrekking tot beschermde natuurmonumenten paragraaf 5.5 Beschermde natuurmonumenten van de Nota van toelichting.

Bestaand gebruik: peildatum en vergunningplicht

Het aanwijzen van een Natura 2000-gebied leidt niet tot een verbod op het verrichten van bepaalde handelingen zoals fietsen, wandelen of het laten loslopen van de hond. In het aanwijzingsbesluit staat alleen voor welke waarden het gebied is aangewezen, welke instandhoudingsdoelstellingen gelden en wat de grens van het betreffende gebied is. In het besluit zelf is niet aangegeven of, en onder welke voorwaarden, een activiteit kan worden toegestaan.

Op grond van de huidige Natuurbeschermingswet 1998 geldt een vergunningplicht voor activiteiten in en om Natura 2000-gebieden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied kunnen verslechteren of een significant verstorend effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

In de wet is op deze vergunningplicht een uitzondering gemaakt voor bestaand gebruik. Bestaand gebruik is als gevolg van de wijziging van de Natuurbeschermingswet 1998 door de Crisis- en herstelwet altijd vergunningvrij, tenzij het gebruik een project is dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van een Natura 2000-gebied, maar dat afzonderlijk of in combinatie met andere projecten of plannen significante gevolgen kan hebben voor het desbetreffende Natura 2000-gebied. De Natuurbeschermingswet 1998 omschrijft bestaand gebruik als *"gebruik dat op 31 maart 2010 bekend is, of redelijkerwijs bekend had kunnen zijn bij het bevoegd gezag."*

Om te voorkomen dat het bestaand gebruik de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert en dat er door bestaand gebruik storende factoren optreden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, draagt het bevoegd gezag de verantwoordelijkheid dat er in het gebied passende maatregelen genomen worden. In het uiterste geval kan dit betekenen dat op last van het bevoegd gezag het bestaande gebruik wordt stilgelegd.

In het beheerplan zal het bestaand gebruik beschreven moeten worden en zal zo nodig aan voorwaarden worden gebonden.

Doorwerking aanwijzing in andere plannen

De verplichting om Natura 2000-gebieden aan te wijzen volgt direct uit de Habitatrichtlijn en uit de Vogelrichtlijn. Mede op basis van Europeesrechtelijke uitspraken kan er bij de selectie en bij de begrenzing van Natura 2000-gebieden uitsluitend van ecologische criteria worden uitgegaan. Dat betekent in de praktijk dat de grenzen van deze gebieden zijn bepaald door het gebruik dat de betreffende planten- en diersoorten van het gebied maken. Terreindelen die van mindere kwaliteit zijn, kunnen deel uitmaken van Natura 2000-gebieden als herstel van die terreinen haalbaar is en als ze nodig zijn voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen. Daardoor zal de begrenzing van zo'n gebied niet in alle gevallen overeenkomen met de bestemming die in een vastgesteld bestemmingsplan aan het gebied is toegekend. In het uiterste geval zou dat kunnen betekenen dat een bepaalde bestemming die in een bestemmingsplan aan zo'n gebied rechtsgeldig is toegekend, toch niet gerealiseerd kan worden, omdat daarvoor geen vergunning op basis van de Natuurbeschermingswet 1998 kan worden verleend. In paragrafen 4.2 en 6.1 van de Nota van Antwoord wordt hierop verder ingegaan. Ook voor reconstructieplannen³⁶, provinciale waterplannen en waterbeheerplannen van de waterschappen geldt een gelijksoortige situatie. Het kan zijn dat dit soort plannen nog onvoldoende concreet zijn om ze op de gevolgen voor Natura 2000-gebieden te toetsen, maar

³⁶ Plannen op grond van de Wet van 31 januari 2002, houdende regels inzake de reconstructie van concentratiegebieden (Reconstructiewet concentratiegebieden). Staatsblad 2002, nr. 115.

op een gegeven moment zullen al deze plannen, al dan niet bij hun nadere uitwerking, bij het opstellen van beheerplannen afgestemd worden (zie ook paragraaf 6.3.2 van de Nota van Antwoord).

Veiligheid waterkering en kustbeheer in relatie tot Natura 2000

De veiligheid van de gebieden geldt als een dwingende reden van groot openbaar belang die, bij afwezigheid van alternatieven, ingrepen met een significant effect in het Natura 2000-gebied rechtvaardigen. Dat betekent dat Natura 2000 het waarborgen van de (kust- en water)veiligheid niet in de weg zal staan. Zie ook paragraaf 6.3.3 van de Nota van Antwoord. Projecten, plannen en afspraken die verband houden met het kustbeheer komen aan de orde in de Natura 2000-beheerplannen (zie ook paragraaf 1.1.8 van de Nota van Antwoord).

Relatie met stikstof

Stikstof is een groot probleem bij de implementatie van Natura 2000 en daarmee het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen. Van de 166 aangewezen natuurgebieden in Nederland zijn er 133 stikstofgevoelig. In Nederland wordt het probleem van stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden zwaarder gevoeld dan in de ons omringende landen. Dat heeft te maken met het feit dat we in een dicht bevolkt land leven, waarin kwetsbare natuur en bijvoorbeeld (snel)wegen dicht bij elkaar liggen. Om de instandhoudingsdoelstellingen te kunnen realiseren moet de neerslag van stikstof uit vooral landbouw, verkeer en industrie minder worden.

Tegen die achtergrond is het steeds moeilijker vergunningen te verlenen voor nieuwe economische activiteiten die tot extra uitstoot van stikstof (kunnen) leiden in en rond de natuurgebieden. Projecten kunnen alleen doorgang vinden indien aangetoond kan worden dat er geen verslechtering van de kwaliteit van de habitats³⁷ optreden en de instandhoudingsdoelstellingen van een gebied niet in gevaar komen.

In het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen is het habitattypen grijze duinen (H2130) het meest gevoelig voor stikstof³⁸.

In 2007 is het toetsingskader ammoniak en Natura 2000 vastgesteld. Met behulp van dit toetsingskader konden provincies relatief eenvoudig beoordelen of er zich nieuwe bedrijven konden vestigen. In maart 2008 oordeelde de Raad van State dat dit toetsingskader onvoldoende zekerheid biedt over het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen. Naar aanleiding van deze uitspraak heeft de minister van het voormalig ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de Taskforce Trojan ingesteld. Deze Taskforce heeft vervolgens een handreiking opgeleverd waarmee het bevoegd gezag maatwerk kan leveren bij de beoordeling van (nieuwe) activiteiten. Deze maatwerkoplossing bleek echter niet altijd werkbaar in de praktijk. Vervolgens is de commissie Huys gevraagd om een advies. Samengevat luidde dit advies dat er ruimte is voor economische ontwikkeling in Natura 2000 gebieden mits wordt zeker gesteld dat ecologische en economische doelen gelijktijdig en in samenhang worden beschouwd. Om dat uitgangspunt in de praktijk toepasbaar te maken is er gestart met de programmatische aanpak stikstof (PAS).

Duidelijk is dat het stikstofprobleem te groot is voor één partij. Essentie is dat de PAS in beeld brengt wat de bijdrage op verschillende niveaus (generiek, provinciaal, gebiedsgericht) en van verschillende sectoren (landbouw, verkeer, industrie) is aan de oplossing van het probleem. Onder oplossing verstaan we het geleidelijk maar onvermijdelijk omlaag brengen van de stikstofdepositie, waardoor de instandhoudingsdoelstellingen gerealiseerd kunnen worden, maar waarbij economische ontwikkelingen mogelijk blijven. Dit wil niet zeggen dat iedere economische ontwikkeling mogelijk blijft. Het incalculeren van ruimte voor economische ontwikkelingen (ontwikkelingsruimte) maakt onderdeel uit van de aanpak.

Meer informatie over de stand van zaken rond de PAS is te vinden op de website: <http://pas.natura2000.nl/>

³⁷ Het betreft zowel stikstofgevoelige habitattypen als stikstofgevoelige leefgebieden van Natura 2000-soorten.

³⁸ H.F. van Dobben, R. Bobbink, D. Bal en A. van Hinsberg, 2012. Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Wageningen, Alterra. Alterra-rapport

Kaderrichtlijn Water

Kop van Schouwen maakt deel uit van het stroomgebiedbeheerplan voor de Schelde³⁹ dat in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) vastgesteld is. Natura 2000-gebieden zijn in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen als gebieden waar water een bijzondere bescherming behoeft. De in de stroomgebiedbeheerplannen opgenomen milieudoelstellingen en bijbehorende maatregelen moeten dan ook overeenstemmen met de doelen van Natura 2000. De afstemming van doelen en de weergave daarvan in het stroomgebiedbeheerplan beperkt zich tot die delen van de doelstellingen van Natura 2000 die een relatie hebben met de ecologische of chemische kwaliteit van het water.

Het stroomgebiedbeheerplan wordt uitgewerkt in de provinciale waterplannen en in waterbeheerplannen van waterschappen. Daar waar in de afstemming strijdigheid kan ontstaan wordt maatwerk toegepast en wordt afhankelijk van de situatie de KRW of de Vogel- en Habitatrichtlijnen als richtinggevend genomen. Tot gebiedsspecifiek maatwerk behoort bijvoorbeeld de door de waterschappen opgestelde Gewenst Grond en Oppervlakte Water Regimes (GGOR's)⁴⁰.

Waar nodig zullen de lokale watervereisten en de daarvoor benodigde maatregelen verder worden uitgewerkt en in de Natura 2000-beheerplannen worden opgenomen.

Zie ook Nota van Antwoord paragraaf 6.3.

Waterwinning

Zie Nota van Antwoord paragraaf 4.5.2.

---

³⁹ <http://www.kaderrichtlijnwater.nl/uitvoering/>

⁴⁰ De te nemen maatregelen voor grondwater worden gebiedsspecifiek vastgesteld via het GGOR in het stroomgebiedbeheerplan dat opgesteld wordt naar aanleiding van de Kaderrichtlijn Water (EU-richtlijn voor waterkwaliteit).

6 REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

6.1 ALGEMEEN

De wijze waarop de instandhoudingsdoelstellingen al dan niet verwezenlijkt moeten worden, wordt in vele zienswijzen aan de orde gesteld. Zo wordt in verschillende zienswijzen de wens uitgesproken om de plannen zo te ontwikkelen dat daardoor de aanwezige natuurwaarden zich kunnen verbeteren en voor de komende generaties behouden blijven. Er wordt gewezen op de diverse vormen van ongewenst gebruik van het gebied. In weer andere zienswijzen is men van mening dat bepaalde vormen van gebruik geen negatieve invloed op de natuurwaarden hebben en wordt bepleit dat het huidige landgebruik ongehinderd voortgang moet kunnen vinden. In een ander verband wordt er zorg uitgesproken over de bescherming van een habitatsoort als de noordse woelmuis (H1340) en een habitatype als witte duinen (H2120). Er wordt opgemerkt dat door de nationale procedure, waarbij eerst de gebieden worden aangewezen en doelstellingen worden geformuleerd en pas in een later stadium de beheerplannen worden opgesteld, aan sociaal-economische belangen voorbij wordt gegaan. Ook zou er in zijn algemeenheid onvoldoende duidelijkheid bestaan over het algehele ambitieniveau en de consequenties van de aanwijzing en het toekennen van instandhoudingsdoelstellingen. Tot slot geven verschillende insprekers aan betrokken te willen worden bij het opstellen van het beheerplan.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Volgorde aanwijzing en beheerplan

De Nota van Antwoord gaat in paragraaf 1.4 in op de relatie tussen de aanwijzingsbesluiten en de nog op te stellen beheerplannen. De onderbouwing van de keuze om niet gelijktijdig tot vaststelling van de instandhoudingsdoelstellingen en het beheerplan over te gaan wordt in paragraaf 1.4.1 van de Nota van Antwoord uiteengezet.

Een verbijzondering hierop vormen de gebieden waar de provincies het voortouw hebben voor het opstellen van de beheerplannen. Op verzoek van de provincies heeft de minister van LNV in het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer van 13 februari 2008 toegezegd te wachten met het definitief maken van de aanwijzingsbesluiten voor die gebieden waarvoor de provincie voortouwnemer is en die daarvoor door de provincie zijn aangemeld ("koppelingsafspraken"). De provincies zijn voor deze gebieden eerst in de gelegenheid gesteld met de betrokken partijen in de gebieden concept-beheerplannen op te stellen op basis van de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. Deze afspraak beoogde draagvlak te creëren voor de beheerplannen en de implementatie daarvan en meer inzicht te geven in de haalbaarheid en betaalbaarheid van de instandhoudingsdoelstellingen en de begrenzing. De besluitvorming over de definitieve aanwijzingsbesluiten van deze gebieden is daarom uitgesteld tot na 1 september 2009. In het kader van de "koppelingsafspraken" hebben de provincies tot 1 september 2009 de mogelijkheid gehad om gebiedsspecifieke wijzigingsvoorstellen in te dienen die voortkwamen uit de opgestelde concept-beheerplannen. De wijzigingsvoorstellen zijn in samenhang met de zienswijzen en op eenzelfde manier zorgvuldig in overweging genomen. Bij brief van 26 januari 2010 zijn de provincies op de hoogte gebracht van hoe de minister voornemens is met de voorstellen van de provincies in het definitieve besluit om te gaan. Binnen het reguliere proces van de aanwijzing zijn alle overige zienswijzen behandeld.

Voor de gebieden waarvoor op 1 september 2009 nog geen concept-beheerplan was opgesteld, geldt dat evident nieuwe inzichten uit het beheerplanproces eveneens in het reguliere aanwijzingstraject zijn meegenomen, ook hier met inachtneming van de ingediende zienswijzen.

Beheerplan en bestaand gebruik

Het aanwijzingsbesluit legt - naast de begrenzing - de instandhoudingsdoelstellingen vast waarvoor het gebied als Natura 2000-gebied is aangewezen. De instandhoudingsdoelstellingen geven op hoofdlijnen duidelijkheid over het ambitieniveau (zie ook paragraaf 4.1 van deze bijlage), in termen van "behoud" en "uitbreiding"/"verbetering" van de omvang en kwaliteit van betreffende aangewezen habitatype of leefgebied van een (vogel)soort. De uitwerking in omvang, ruimte en tijd van de instandhoudingsdoelstelling(en) uit het aanwijzingsbesluit, is een thema dat in een beheerplan thuishoort. Als er voor het realiseren van deze instandhoudingsdoelstellingen bepaalde specifieke maatregelen nodig zijn, dan behoort dit ook in het beheerplan geregeld te worden. Dat kan betekenen dat er ook maatregelen buiten de grenzen van het

Natura 2000-gebied genomen moeten worden.

Zoals in paragrafen 1.5 en 4.2 van de Nota van Antwoord staat vermeld, kan bestaand gebruik een plaats in het beheerplan krijgen. Hierbij wordt zoveel mogelijk ruimte gelaten voor het continueren van bestaand gebruik, echter wel binnen de voorwaarden die de instandhoudingsdoelstellingen daaraan stellen. Uiteindelijk heeft het beheerplan een centrale rol als het gaat om de regulering van bestaand gebruik. In een beheerplan wordt concreet gemaakt hoe en op welke termijn de instandhoudingsdoelstellingen van het gebied gerealiseerd kunnen worden. Het beheerplan zal duidelijkheid verschaffen over de vereiste ecologische randvoorwaarden ten behoeve van de instandhoudingsdoelstellingen en over de ruimtelijke samenhang met de omgeving. In het beheerplan zal dus ook aan de orde komen of bestaand gebruik (mogelijk onder voorwaarden) overeenkomstig het beheerplan kan worden uitgeoefend. Kan het bestaand gebruik niet overeenkomstig het beheerplan uitgeoefend worden en zorgt het bestaand gebruik ervoor dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in een Natura 2000-gebied verslechtert of dat er door het bestaand gebruik storende factoren optreden die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen een significant effect kunnen hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, dan moet het bevoegd gezag passende maatregelen treffen. Het bevoegd gezag kan dan de aanschrijvingsbevoegdheid gebruiken.

De opstellers van het beheerplan zullen onderling afstemmen hoe zij met bestaand gebruik om willen gaan en hoe zij dit in het beheerplan zullen opnemen. Mogelijk kan niet voor al het bestaand gebruik ten tijde van het vaststellen van het beheerplan worden bepaald wat het effect is op de instandhoudingsdoelstellingen. Voor deze gevallen zal dan een eventuele aanschrijving plaats moeten vinden indien blijkt dat er toch (significante) negatieve effecten zijn op de instandhoudingsdoelstellingen.

Jacht, wildbeheer en schadebestrijding worden gereguleerd door de bepalingen van de Flora- en faunawet. Dit betekent dat zienswijzen over dit onderwerp geen directe relatie hebben met de aanwijzing van Natura 2000-gebieden, maar met de bepalingen van de Flora- en faunawet. De huidige regels voor jacht en wildbeheer volgens de Flora- en faunawet zijn door de aanwijzing als Natura 2000-gebied niet gewijzigd. Over wildbeheer en schadebestrijding zijn afspraken gemaakt in het Faunabeheerplan. Zie verder paragraaf 6.4.2 van de Nota van Antwoord.

Betrokkenheid bij beheerplan

De wens om betrokken te worden bij het opstellen van het beheerplan en de diverse ideeën die daarover naar voren zijn gebracht, zijn een goed signaal. De integrale benadering die het beheerplan voorstaat, kan alleen succesvol zijn bij voldoende betrokkenheid. Per gebied is één bevoegd gezag de zogenaamde voortouwnemer voor het opstellen van het beheerplan. Voor dit gebied is dat Provincie Zeeland. Het is aan de voortouwnemer om grondeigenaren, gebruikers, andere overheden en belanghebbenden of vertegenwoordigers te betrekken bij het beheerplan. Belanghebbenden kunnen natuurlijk ook zelf het initiatief nemen de voortouwnemer of hun vertegenwoordigers te benaderen. Het is niet uitvoerbaar verzoeken om betrokkenheid bij het beheerplan, zoals verwoord in een aantal zienswijzen, door te zenden aan de voortouwnemer.

6.2 SPECIFIEKE REACTIES OVER DE RELATIE MET DE BEHEERPLANNEN

Een inspreker geeft aan dat diens strandpaviljoen gelegen is op de grens van twee Natura-2000 gebieden, de Voordelta (Natura 2000-gebied 113) en Kop van Schouwen. De inspreker merkt op dat het vooralsnog niet duidelijk is of de instandhoudingsdoelstellingen van beide gebieden complementair zijn dan wel tegengesteld zijn. De inspreker geeft aan dat de kans aanwezig is dat bij de ontwikkeling van de beheerplannen maatregelen worden voorzien welke in sterke mate divergeren. De inspreker acht dit reëel aangezien er verschillende instanties verantwoordelijk zijn voor de uitwerking van de beheerplannen, namelijk de Provincie Zeeland enerzijds en Rijkswaterstaat anderzijds. De inspreker stelt voor om beide gebieden in een aanwijzingsbesluit samen te voegen en een beheerplan te ontwikkelen.

Ook andere insprekers pleiten voor één integraal beheerplan voor de Deltawateren. De insprekers menen dat het formuleren van natuurdoelstellingen voor elk Natura 2000-gebied afzonderlijk voor Zeeland niet gewenst is. De insprekers argumenteren dat de grotere wateren in Zeeland met elkaar verbonden zijn en dat populaties (van bijvoorbeeld vogels of zeehonden) zich verplaatsen daar ze continue zoeken naar de voor hen meest optimale leef- en voortplantingsomstandigheden. De insprekers opteren dan ook voor één

integraal beheerplan voor de Deltawateren; een vergelijkbare aanpak als de benadering van de Waddenzee. Zo zullen volgens de insprekers de doelstellingen voor instandhouding van soorten sterk aan haalbaarheid winnen.

De zienswijzen zijn niet overgenomen. De gebieden in de Delta verschillen onderling teveel van elkaar om als één samenhangend gebied gezien te worden. Hierbij valt te denken aan verschillen tussen zoet en zout water, gebieden met een vast waterpeil of juist getijdenwerking en eventuele invloeden van rivieren. Dit laat onverlet dat het bevoegd gezag kan komen tot een overkoepelend plan. Dat afstemming tussen de plannen aan de orde kan zijn spreekt voor zich.

Een inspreker wenst in overleg met Provincie Zeeland beheermaatregelen te nemen teneinde de situatie van 2005 van het Natura 2000-gebied Kop van Schouwen te wijzigen naar een gebied dat weer zo open is als het rond 1980 was. Om de omvorming te bewerkstelligen vraagt de inspreker om een aantal zaken in de beleidsuitwerking van het Natura 2000-gebied mee te nemen. De inspreker wenst de mogelijkheid voor een integrale begrazing over de gehele lengte van de strandweg. Overigens wenst de inspreker de mogelijkheid van bestuursdwang om toestemming af te kunnen dwingen voor het gewenste beheer, dan wel de eigenaren te verplichten om hun percelen te beheren. Verder wil de inspreker het mogelijk maken van een tweede duinovergang voor ruiters buiten het graasgebied om. De inspreker acht daarnaast het mogelijk maken van een struipad tussen het Verklikkerpad en het Duinhoevepad, het jaarrond openstellen van het struipad dat door de Meeuwenduinen voert en het verbeteren van een rondwandeling in het gebied wezenlijk.

Het beheerplan is bij uitstek het instrument om invulling te geven aan deze aspecten. Daarin worden de instandhoudingsdoelen in tijd, ruimte en omvang uitgewerkt. Het is ook het instrument om duidelijkheid te verschaffen of bestaand gebruik en voorzienbare ontwikkelingen als infrastructurele voorzieningen, al dan niet onder voorwaarden en beperkingen, in overeenstemming zijn met de gebiedsdoelen.

7 REACTIES OVER SCHADE

In een groot aantal zienswijzen wordt erop gewezen dat er als gevolg van deze aanwijzing inkomens- en vermogensschade kan optreden. Men mist in het besluit een paragraaf over schade en het betalen van een schadevergoeding. Verder wordt aangevoerd dat bij het aannemen van de Habitatrictlijn de toezegging is gedaan dat de eigenaren en de gebruikers van de grond niet de financiële last van deze maatregelen hoeven te dragen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt volgens de insprekers geen afdoende mogelijkheid voor compensatie. Verder zou de aanwijzing als Natura 2000-gebied een schending van het eigendomsrecht opleveren en in strijd zijn met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. Ook de beperkingen van artikel 19d tot en met 19l en artikel 20 van de Natuurbeschermingswet 1998 zou een dermate zware verplichting opleveren dat het eigendom of het gebruikersrecht geen waarde van enige betekenis overhoudt. Er wordt in dit kader om een volledige schadeloosstelling gevraagd.

Met betrekking tot de hierboven genoemde argumenten worden de volgende opmerkingen gemaakt:

Schadevergoeding

Zoals in hoofdstuk 5 van de Nota van Antwoord over dit onderwerp staat vermeld, zijn in de aanwijzingsbesluiten geen aparte vergoedingsregelingen opgenomen. De huidige wettelijke regeling biedt namelijk voldoende mogelijkheden voor compensatie. Het gaat dan in het bijzonder om artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998.

De aanwijzingsbesluiten zullen naar verwachting niet snel een recht op schadevergoeding geven, omdat het aanwijzingsbesluit zelf over het algemeen geen beperkingen oplevert. Pas in het kader van het beheerplan of bij vergunningverlening kunnen beperkingen worden gesteld aan het bestaand gebruik, aan voorgenomen uitbreidingsmogelijkheden of aan de ontwikkeling van nieuwe activiteiten. Men komt in aanmerking voor schadevergoeding, indien aan de volgende voorwaarden is voldaan:

1. er is schade geleden door een aanwijzing van een Natura 2000-gebied, door het weigeren van een vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 (of door een daaraan verbonden voorwaarde) of door bepalingen in het Natura 2000-beheerplan;
2. de schade behoort redelijkerwijs niet (geheel) voor eigen rekening te blijven;
3. de vergoeding van de schade is niet (voldoende) verzekerd door aankoop, onteigening of door andere maatregelen, zoals beheersubsidies.

Rol van het beheerplan bij schade

In de nog op te stellen Natura 2000-beheerplannen zal uiteindelijk worden bepaald wanneer en hoe de doelen gerealiseerd worden en welke maatregelen daarvoor noodzakelijk zijn. Pas op dat moment kan er een nauwkeurige kosteninschatting worden gemaakt. Er wordt grote waarde gehecht aan goede financiële dekking van de realisering van de doelen in de beheerplannen. Het bovenstaande houdt niet alleen in dat Nederland zich inspant om zoveel mogelijk habitattypen en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. Het betekent ook dat de compensatie van mogelijke inkomens- en vermogensschade van de betrokken eigenaren en gebruikers aan de orde dient te komen. Artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 is juist voor dit doel door de wetgever in de wet opgenomen en deze heeft gemeend daarmee een voldoende mogelijkheid voor nadeelcompensatie te bieden. Resolutie 2004/2164(INI) van het Europese Parlement over de financiering van Natura 2000, waarnaar verschillende keren in zienswijzen is verwezen, biedt dan ook geen grond voor de stelling dat artikel 31 van de Natuurbeschermingswet 1998 onvoldoende compensatiemogelijkheden zou bieden.

Eigendomsrecht

Van schending van het eigendomsrecht en van strijdigheid met artikel 1 van het Eerste Protocol van het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) is geen sprake. Artikel 1, eerste lid, van het Eerste Protocol van het EVRM bepaalt dat alle natuurlijke rechtspersonen recht hebben op het ongestoord genot van hun eigendom en dat niemand van zijn eigendom zal worden beroofd, behalve indien sprake is van algemeen belang en met inachtneming van de voorwaarden neergelegd in de wet en in de algemene beginselen van het internationaal recht. De voorwaarden die worden gesteld aan het beheer van grond, die nodig is voor het realiseren van het Natura 2000-netwerk, leveren geen aantasting op van het recht van eigendom. De

bepaling uit het EVRM laat onverlet dat de Staat het recht heeft om die wetten toe te passen die noodzakelijk worden geacht om het gebruik van eigendom te reguleren in overeenstemming met het algemeen belang.

Overwegende dat het gebied, bekend onder de naam "Kop van Schouwen", gelegen in de gemeente Westerschouwen, van algemeen belang is om zijn natuurschoon en zijn natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien een natuurmonument is in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

dat het natuurmonument een belangrijke schakel vormt in het Nederlandse duingebied, dat door bijzondere combinaties van milieufactoren van internationale betekenis is;

dat het natuurmonument bestaat uit een samenstel van stranden, kalkrijke jonge duinen, kalkarme oude duinen, klifduinen, stuifduinen, duingraslanden, houtwallen, natte en droge duinvalleien, bos, graslanden en vroongronden;

dat het natuurmonument wordt gekenmerkt door een grote geomorfologische, bodemkundige, hydrologische en klimatologische verscheidenheid;

dat zich in samenhang met en ten gevolge van deze verscheidenheid in milieuomstandigheden een groot aantal typen levensgemeenschappen heeft ontwikkeld;

dat in het natuurmonument minder algemene tot zeldzame plantengemeenschappen voorkomen, waarvan verscheidene in ons land min of meer zeldzame plantesoorten deel uitmaken;

dat het natuurmonument fungeert als broed- en pleisterplaats voor een groot aantal vogelsoorten, waaronder in ons land minder algemene en zeldzame soorten;

dat het bij deze beschikking als beschermd natuurmonument aan te wijzen gedeelte van de "Kop van Schouwen", gevormd door de hierna kadastraal omschreven percelen en aan te duiden als "Kop van Schouwen I", met het aan de Staat toebehorende gedeelte en het in een later stadium als beschermd natuurmonument aan te wijzen gedeelte van het natuurmonument, in ecologisch en landschappelijk opzicht één geheel vormt;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het onderhavige natuurmonument, dat hieronder niet alleen moeten worden begrepen de biologische waarden, maar ook de geomorfologische, bodemkundige en hydrologische gesteldheid, de cultuurhistorische hoedanigheid en de visueel esthetische waarden;

Overwegende ten slotte, dat de bescherming van dit natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is verzekerd;

Gelet op artikel 7 en artikel 9, zevende lid, van de Natuurbeschermingswet;

Gezien de beschikking van 8 december 1977, nr. NLB/N-28077, houdende het besluit, dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging is ten aanzien van de "Kop van Schouwen" in de gemeente Westerschouwen;

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Zeeland ingezonden en van hun beschouwingen vergezeldde schrifturen, alsmede de te zelfder zake door de Natuurbeschermingsraad en de Rijksplanologische Commissie uitgebrachte adviezen;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening;

B E S L U I T:

Aangewezen wordt als beschermd natuurmonument het gebied, aan te duiden als "Kop van Schouwen I", gevormd door de - al dan niet gedeeltelijke - percelen, kadastraal bekend gemeente Westerschouwen,

sectie A, nrs. 211, 216, 222, 489;

sectie C, nrs. 2, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 138, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 160, 161, 164, 166, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 183, 184, 185, 186, 188, 190, 191, 194, 195, 197, 198, 199, 201, 208, 227, 228, 229, 231, 237, 464, 466, 467, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 480, 483, 485, 486, 775, 783, 784, 873, 874, 875, 878, 879, 880, 889, 890, 891, 912, 915, 917, 923, 925, 947, 1000, 1001, 1015, 1016, 1035, 1037, 1038, 1039, 1046, 1047, 1071, 1073, 1075, 1076, 1077, 1079, 1086, 1087, 1088, 1089, 1091, 1092, 1093, 1094, 1124, 1126, 1127, 1139, 1140, 1141, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1157, 1158, 1159, 1166, 1167, 1174, 1175, 1194, 1201, 1207, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1216, 1268, 1269, 1334, 1335, 1336, 1345, 1346, 1349, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1467, 1468, 1509, 1510, 1511, 1512, 1516, 1517, 1526, 1534, 1608, 1609;

sectie E, nrs. 333, 924;

sectie F, nrs. 461, 462, 463, 464, 465, 490, 497, 498, 499, 508, 514, 519, 520, 523, 524, 526, 528, 530, 536, 542, 545, 547, 567, 572, 576, 577, 578, 579, 580, 583, 591, 592, 623, 624, 625, 654, 656, 657, 659, 736, 775, 814, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 1039, 1043, 1044, 1063, 1069, 1071;

sectie H, nrs. 1, 7, 11, 17, 18, 27, 29, 31, 38, 39, 40, 45, 61, 66, 70, 72, 73, 74, 77, 95, 96, 97, 98, 101, 109, 179, 182, 300, 303, 305, 306, 307, 370, 375, 376, 377, 439, 440, 466, 467, 468, 555, 556, 557, 558, 559, 601, 619, 635, 636, 663, 677, 678, 679, 685, 690,

een en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN33/SN40 en met uitzondering van de wegverhardingen.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Cultuur,
Recreatie en Maatschappelijk Werk
G.C. Wallis de Vries,
namens deze,
De Directeur-Generaal Natuurbehoud,
Recreatie en Media,

Dr. J. Verhoeve.

Toelichting

Inleiding

Met deze beschikking wordt het gedeelte van het natuurmonument de "Kop van Schouwen" - aangeduid als "Kop van Schouwen I"- dat geen eigendom van de Staat is, grotendeels als beschermd natuurmonument aangewezen. Tegelijkertijd wordt voor een aantal andere percelen de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging genomen. Dit gedeelte van het natuurmonument is aangeduid als "Kop van Schouwen II". Voor het gebied van de Kop van Schouwen dat het eigendom van de Staat is, is de aanwijzing als staatsnatuurmonument in voorbereiding. Deze aanwijzing zal, naar het zich laat aanzien, binnen afzienbare tijd een feit zijn.

Het natuurmonument de Kop van Schouwen is gelegen in de gemeente Westerschouwen. Het gebied neemt een belangrijke plaats in onder de natuurgebieden van het Nederlandse duingebied. Dit duingebied is door de aanwezigheid van bijzondere combinaties van milieufactoren en door zijn formaat van internationale betekenis. De voor de kustgebieden kenmerkende milieutypes zijn de laatste decennia zowel in oppervlakte als in kwaliteit, ten gevolge van een nog steeds voortdurende druk, sterk achteruit gegaan. Het natuurmonument is niet alleen waardevol als nog betrekkelijk gave representant van dit bedreigde milieutype, het heeft bovendien een specifieke waarde, die bepaald wordt door bijzondere combinaties van milieufactoren.

Het natuurmonument bestaat uit duinen en vroongronden. De verscheidenheid aan milieuomstandigheden in de duinen is ontstaan door de afwisseling van droge heuvels en vochtige valleien, het reliëf, de nabijheid van de zee, de op korte afstand optredende, verschillen in klimaat, de verschillen in expositie van duinhellingen, de variatie in kalkgehalte en de verschillen in gebruik.

Natuurwetenschappelijke betekenis

In het natuurmonument worden zowel kalkrijke jonge als kalkarme oude duinen aangetroffen. De hiervoor genoemde verscheidenheid van het duingebied wordt nog vergroot, doordat een deel van de jonge duinen, niet of nauwelijks door plantengroei vastgelegd, plaatselijk in beweging is. Vermeldenswaard is ook, dat langs de stormvloedlijn de laatste jaren een klifduinlandschap is ontstaan en dat, ondanks de optredende verdroging, in het gebied natte duinvalleien voorkomen. Van de plantengemeenschappen die in deze valleien voorkomen, is vooral het Knopbiesverbond van belang. Van de plantesoorten die hier worden aangetroffen kunnen worden genoemd *Sturmia*, *Parnassia*, *Galigaan* en *Moeraswespenorchis*. Op de duinhellingen en in de hoger gelegen dalen wordt het voor de duinen kenmerkende Duindoorn-Ligusterstruweel aangetroffen. Plaatselijk komen in de duinen goed ontwikkelde mosvegetaties voor. Uit het voorkomen van twee zeer zeldzame korstmossen (*Alectoria capillaris* en *Alectoria fuscens*) blijkt dat het duingebied ook als groeiplaats voor deze groep organismen van betekenis is.

Het duingebied is ornithologisch van groot belang. Van de broedvogels kunnen worden genoemd Roodborsttapuit, Paapje, Grauwe klauwier en Gele kwikstaart. Ook is het gebied als rust- en fourageergebied van betekenis voor doortrekkende

vogels, terwijl het bovendien voor overwinterende vogels van belang is.

De vroongronden zijn ontstaan door het "uitstuiven" van voormalige duinen. Hierdoor wordt dit deel van het natuurmonument door een zwak golvend terreinoppervlak gekenmerkt. De vegetatie op de hoger gelegen drogere delen wordt gerekend tot het Zilverhaververbond, die op de hellingen tot het Borstelgrasverbond, terwijl de vegetatie van de lagere gedeelten tot het Zilverschoonverbond en het Kleine Zeggenverbond behoort. De zeldzaamste soorten, zoals Harlekijn, Vlozegge en Zeerus worden op de hellingen aangetroffen. In de vegetatie van de hogere delen is Zandzegge dominant. Plaatselijk komt hier Struikheide, Brem en Ruwe berk voor. In de lagere vochtige delen worden onder meer Egelboterbloem, Aardbeiklaver en Rietorchis aangetroffen. In de poeltjes wordt een vegetatie aangetroffen die tot het Verbond der Kleine fonteinkruiden wordt gerekend. Hier komt het in Nederland zeldzame Ongedoornd hoornblad voor.

De vroongronden zijn wat de fauna betreft vooral als broed- en fourageergebied voor vogels van belang. Als broedvogel zijn onder meer waargenomen Tapuit, Paapje, Boompieper, Wulp, Grutto, Bergeend, Sprinkhaanrietzanger, Torenvalk, Ransuil en Steenuil. Als fourageergebied zijn de vroongronden in samenhang met het omringende gebied van betekenis voor een groot aantal roofvogels.

De randen van de vroongronden zijn plaatselijk rijk aan houtopstanden. De elzenwallen, hier "haaymeten" genoemd, die in het gebied voorkomen zijn karakteristiek. Samen met de andere in het gebied voorkomende houtopstanden zijn de haaymeten door hun rijkdom aan vogelsoorten van belang. In de door de ouderdom van sommige bomen ontstane holttes broeden vaak holenbroeders zoals Steenuil, Holenduif, Gekraagde roodstaart, Boomkruiper.

Natuurschoon

Uit overwegingen van natuurschoon is het natuurmonument vooral van betekenis, doordat het omvangrijk en nog relatief weinig versnipperd is. Bovendien kunnen de haaymeten en andere houtopstanden van de vroongronden tot de belangrijkste landschapselementen van Schouwen worden gerekend.

Begrenzing

De begrenzing is gebaseerd op de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied en de betekenis om zijn natuurschoon. Voor het verloop van de grens wordt verwezen naar de bij de beschikking behorende kaart BN 33/SN 40. De wegverhardingen in het beschermd natuurmonument vallen buiten de aanwijzing. Dit geldt, omdat zich daar vaak juist in natuurwetenschappelijk opzicht belangrijke verschijnselen kunnen voordoen, niet voor de wegbermen.

Recreatie

De Kop van Schouwen is - met inbegrip van het natuurmonument - van groot belang voor de recreatie. De samenhang tussen recreatie en natuur- en landschapsbehoud zal nader worden aangegeven in een voor de Kop van Schouwen op te stellen beheersvisie. Deze visie zal als uitgangspunt dienen bij het vaststellen van

beheersplannen volgens artikel 14 van de Natuurbeschermingswet.

Gebruik

Volgens artikel 12 van de Natuurbeschermingswet moet voor handelingen die de wezenlijke kenmerken van het beschermd natuurmonument aantasten, dan wel schadelijk voor de natuurwetenschappelijke betekenis of ontsierend zijn, vergunning worden gevraagd. Dit dient krachtens artikel 13, eerste lid, per aangetekende brief te gebeuren. Wellicht ten overvloede wordt erop gewezen, dat de in artikel 12 van de Natuurbeschermingswet bedoelde verbodsbepalingen voor een ieder van kracht zijn.

Het is niet mogelijk op voorhand aan te geven wat wel en wat niet is toegestaan. In de eerste plaats hangt dit samen met de gevarieerde opbouw van het natuurmonument, in de tweede plaats kunnen handelingen in aard en intensiteit verschillen. Gezien het grote aantal verschillende mogelijkheden dat zich kan voordoen, zal van geval tot geval moeten worden vastgesteld of een vergunning al of niet vereist is. Omdat het voor de betrokkenen vaak moeilijk is om een en ander zelf te beoordelen, kan hierbij de hulp worden ingeroepen van de natuurbeschermingsconsulent van het Staatsbosbeheer. Hij zal dan uitsluitel kunnen geven over de vraag of het noodzakelijk is vergunning aan te vragen.

Teneinde wat betreft het voorgaande de gedachten te bepalen, wordt hierna een aantal voorbeelden gegeven van handelingen, waarvoor een vergunning vereist kan zijn.

- bouwen in de zin van artikel 1 van de Woningwet;
- plaatsen of aanleggen van voor verblijf geschikte - al dan niet aan hun bestemming onttrokken - voer- en vaartuigen, caravans en tenten;
- aanbrengen of aanleggen van oeverbeschoeiingen;
- leggen of aanbrengen van ondergrondse of bovengrondse leidingen;
- aanleggen of verharderen van wegen, banen of parkeergelegenheden en het aanbrengen van andere oppervlakteverharding van enige omvang;
- aanbrengen of inrichten van recreatieve voorzieningen zoals kampeerterreinen, lig- of speelweiden, picknickplaatsen, aanlegplaatsen enz.;
- ontgronden, bodem verlagen, aanleggen van waterlossingen, plassen of vijvers, ophogen, egaliseren, ontginnen enz.;
- planten van bomen of struiken;
- vellen of rooien van houtgewassen;
- scheuren van grasland;
- opslaan, storten, bergen of deponeren van al dan niet afgedankte of aan hun oorspronkelijk gebruik onttrokken voorwerpen, stoffen of produkten;
- beoefenen van vormen van buitensport (motorsport, modelvliegtuigsport e.d.);
- verrichten van handelingen die wijziging of intensivering van het bestaande bodemgebruik beogen of ten gevolge kunnen hebben;
- verrichten van handelingen die wijziging van de waterhuishouding of waterstand beogen of ten gevolge kunnen hebben;
- aanwenden van bestrijdingsmiddelen, groei- en stoorstoffen, kunstmeststoffen en organische meststoffen, zowel op het land als in het water.

Beheersplan

De wet geeft in artikel 14 de mogelijkheid met de eigenaar en gebruiker een beheersplan op te stellen. Dit beheersplan komt tot stand op vrijwillige basis. Met het beheersplan wordt allereerst beoogd, dat het voor het natuurmonument gewenste beheer zal worden uitgevoerd. Daarnaast brengt het beheersplan met zich, dat de eigenaar en gebruiker meteen al duidelijkheid verkrijgen over de handelingen als bovenbedoeld en handelingen die zouden moeten worden nagelaten in verband met het behoud van de kwaliteiten van het natuurmonument.

Doordat het beheersplan in overleg en in overeenstemming met de eigenaar en gebruiker wordt opgesteld, is ingevolge het derde lid van artikel 12 van de wet voor in het beheersplan neergelegde handelingen géén vergunning vereist.

Op grond van de wet kunnen de betrokkenen een vergoeding krijgen voor de uit het beheersplan voortvloeiende kosten, die redelijkerwijs niet voor hun rekening behoren te komen.

De natuurbeschermingsconsulent van het Staatsbosbeheer is gaarne bereid inlichtingen te verschaffen over de mogelijkheden van een beheersplan. Het kantoor van de consulent in de provincie Zeeland is gevestigd: Westsingel 58, Goes, telefoon 01100-16440.

Kop van Schouwen II
Kenmerk
Hoofdafdeling Natuur-
en Landschapsbescherming
nr. 38607

RIJSWIJK (ZH)
6 december 1979

DE STAATSSECRETARIS VAN CULTUUR, RECREATIE EN MAATSCHAPPELIJK WERK

Overwegende dat het gebied, bekend onder de naam "Kop van Schouwen", gelegen in de gemeente Westerschouwen, van algemeen belang is om zijn natuurschoon en zijn natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien een natuurmonument is in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

dat het natuurmonument een belangrijke schakel vormt in het Nederlandse duingebied, dat door bijzondere combinaties van milieufactoren van internationale betekenis is;

dat het natuurmonument bestaat uit een samenstel van stranden, kalkrijke jonge duinen, kalkarme oude duinen, klifduinen, stuifduinen, duingraslanden, houtwallen, natte en droge duinvalleien, bos, graslanden en vroongronden;

dat het natuurmonument wordt gekenmerkt door een grote geomorfologische, bodemkundige, hydrologische en klimatologische verscheidenheid;

dat zich in samenhang met en ten gevolge van deze verscheidenheid in milieuomstandigheden een groot aantal typen levensgemeenschappen heeft ontwikkeld;

dat in het natuurmonument minder algemene tot zeldzame plantengemeenschappen voorkomen, waarvan verscheidene in ons land min of meer zeldzame plantesoorten deel uitmaken;

dat het natuurmonument fungeert als broed- en pleisterplaats voor een groot aantal vogelsoorten, waaronder in ons land minder algemene en zeldzame soorten;

dat het bij deze beschikking als beschermd natuurmonument aan te wijzen gedeelte van de "Kop van Schouwen", gevormd door de hierna kadastraal omschreven percelen en aan te duiden als "Kop van Schouwen II", met het reeds als beschermd natuurmonument aangewezen gedeelte en het aan de Staat toebehorende gedeelte van het natuurmonument in ecologisch en landschappelijk opzicht één geheel vormt;

Overwegende ten aanzien van de wezenlijke kenmerken van het onderhavige natuurmonument, dat hieronder niet alleen moeten worden begrepen de biologische waarden, maar ook de geomorfologische, bodemkundige en hydrologische gesteldheid, de cultuurhistorische hoedanigheid en de visueel-esthetische waarden;

Overwegende ten slotte, dat de bescherming van dit natuurmonument niet reeds op andere wijze door of krachtens de wet is verzekerd;

Gelet op artikel 7 en artikel 9, zevende lid, van de Natuurbeschermingswet;

Gezien de beschikking van 7 december 1978, nr. NLB/N-33279, houdende het besluit, dat de aanwijzing als beschermd natuurmonument in overweging is ten aanzien van de "Kop van Schouwen II";

Gezien de omtrent de in overweging zijnde aanwijzing door Gedeputeerde Staten van Zeeland ingezonden en van hun beschouwingen vergezeldde schrifturen, alsmede de te zelfder zake door de Natuurbeschermingsraad en de Rijksplanningologische Commissie uitgebrachte adviezen;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening;

B E S L U I T :

Aangewezen wordt als beschermd natuurmonument de "Kop van Schouwen II", voor zover gevormd door de al dan niet gedeeltelijke percelen, kadastraal bekend gemeente Westerschouwen, sectie A, nr. 565; sectie C, nrs. 6, 170, 1036, 1121, 1208, 1454 (voor zover dit betreft het vroegere perceel 1125); sectie E, nr. 439; sectie F, nr. 777; sectie H, nrs. 21, 294, 295, 381, een en ander zoals aangegeven op de bij deze beschikking behorende kaart BN 86 en met uitzondering van de wegverhardingen.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie
en Maatschappelijk Werk G.C. Wallis de Vries,
namens deze,
het Hoofd van de Directie Natuurbehoud
en Openluchtrecreatie,

Ir. F.C. Prillewitz.

TOELICHTING

Inleiding

Op 7 december 1978 heeft de Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk het natuurmonument de "Kop van Schouwen", in zoverre het niet de eigendommen van de Staat betreft, grotendeels als beschermd natuurmonument aangewezen. Een aantal percelen is, doordat het in de beschikking, waarmee de Staatssecretaris zijn voornemen om tot aanwijzing van de Kop van Schouwen als beschermd natuurmonument over te gaan, niet werd genoemd, of omdat het op de kaart ontbrak, buiten de aanwijzing gelaten. Omdat deze percelen onlosmakelijk deel uitmaken van het natuurmonument, lag het voor de hand, dat ook zij de beschermende werking van de Natuurbeschermingswet deelachtig zouden worden. Vandaar nu deze beschikking.

De aanwijzing van het gedeelte van de Kop van Schouwen, dat het eigendom van de Staat is, is in voorbereiding. Deze aanwijzing zal naar het zich laat aanzien binnen afzienbare tijd een feit zijn.

Zoals hiervoor reeds werd gesteld vormt het beschermd natuurmonument "Kop van Schouwen II" met de rest van het natuurmonument een onverbreekelijk geheel. Om deze reden komt de in de onderhavige beschikking gegeven beschrijving van het natuurmonument overeen met die in de beschikking van 7 december 1978 inzake de aanwijzing als beschermd natuurmonument van de Kop van Schouwen I.

Het natuurmonument de "Kop van Schouwen" is gelegen in de gemeente Westerschouwen. Het gebied neemt een belangrijke plaats in onder de natuurgebieden van het Nederlandse duingebied. Dit duingebied is door de aanwezigheid van bijzondere combinaties van milieufactoren en door zijn formaat van internationale betekenis. De voor de kustgebieden kenmerkende milieutypes zijn de laatste decennia zowel in oppervlakte als in kwaliteit ten gevolge van een nog steeds voortdurende druk sterk achteruit gegaan. Het natuurmonument is niet alleen waardevol als betrekkelijk gave representant van dit bedreigde milieutype, het heeft bovendien een specifieke waarde, die bepaald wordt door bijzondere combinaties van milieufactoren.

Het natuurmonument bestaat uit duinen en vroongronden. De verscheidenheid aan milieumomstandigheden in de duinen is ontstaan door de afwisseling van droge heuvels en vochtige valleien, het reliëf, de nabijheid van de zee, de op korte afstand optredende verschillen in klimaat, de verschillen in expositie van duinhellingen, de variatie in kalkgehalte en de verschillen in gebruik.

Natuurwetenschappelijke betekenis

In het natuurmonument worden zowel kalkrijke jonge als kalkarme oude duinen aangetroffen. De hiervoor genoemde verscheidenheid van het duingebied wordt nog vergroot doordat een deel van de jonge duinen, niet of nauwelijks door plantengroei vastgelegd, plaatselijk in beweging is. Vermeldenswaard is ook, dat langs de stormvloedlijn de laatste jaren een klifduinlandschap is ontstaan en dat, ondanks de optredende verdroging, in het gebied natte duinvalleien voorkomen. Van de plantengemeenschappen die in deze valleien voorkomen, is vooral het Knopiesverbond van belang. Van de plantesoorten die hier worden aangetroffen kunnen worden genoemd Sturmia, Parnassia, Galigaan en Moeraswespenorchis. Op de duinhellingen en in hogergelegen dalen wordt het voor de duinen kenmerkende Duindoorn-Ligusterstruweel aangetroffen. Plaatselijk komen in de duinen goed ontwikkelde mosvegetaties voor. Uit het voorkomen van twee zeer zeldzame korstmossen (*Alectoria capillaris* en *Alectoria fuscens*) blijkt dat het duingebied ook als groeiplaats voor deze groep organismen van betekenis is.

Het duingebied is ornithologisch van groot belang. Van de broedvogels kunnen worden genoemd Roodborsttapuit, Paapje, Grauwe klauwier en Gele kwikstaart. Ook is het gebied als rust- en fourageergebied van betekenis voor doortrekkende vogels, terwijl het bovendien voor overwinterende vogels van belang is.

De vroongronden zijn ontstaan door het "uitstuiven" van voormalige duinen. Dit deel van het natuurmonument wordt gekenmerkt door een zwak golvend terreinoppervlak. De vegetatie op de hoger gelegen drogere delen wordt gerekend tot het Zilverhaververbond, die op hellingen tot het Borstelgrasverbond, terwijl de vegetatie van de lagere gedeelten tot het Zilver schoonverbond en het Kleine Zeggenverbond behoort. De zeldzaamste soorten, zoals Harlekijn, Vlozegge en Zeerus worden op de hellingen aangetroffen. In de vegetatie van de hogere delen is Zandzegge dominant. Plaatselijk komt hier Struikheide, Brem en Ruwe berk voor. In de lagere vochtige delen worden onder meer Egelboterbloem, Aardbeiklaver en Rietorchis aangetroffen. In de poeltjes wordt een vegetatie aangetroffen die tot het Verbond der Kleine fonteinkruiden wordt gerekend. Hier komt het in Nederland zeldzame Ongedoornd hoornblad voor.

De vroongronden zijn wat de fauna betreft vooral als broed- en fourageergebied voor vogels van belang. Als broedvogel zijn onder meer waargenomen Tapuit, Paapje, Boompieper, Wulp, Grutto, Bergeend, Sprinkhaanrietzanger, Torenvalk, Ransuil en Steenuil. Als fourageergebied zijn de vroongronden in samenhang met het omringende gebied van betekenis voor een groot aantal roofvogels.

De randen van de vroongronden zijn plaatselijk rijk aan houtopstanden. De elzenwallen, hier "haaymeten" genoemd, die in het gebied voorkomen zijn karakteristiek. Samen met de andere in het gebied voorkomende houtopstanden zijn de haaymeten door hun rijkdom aan vogelsoorten van belang. In de door de ouderdom van sommige bomen ontstane holten broeden vaak hollenbroeders zoals Steenuil, Holenduif, Gekraagde roodstaart en Boomkruiper.

Natuurschoon

Uit overwegingen van natuurschoon is het natuurmonument vooral van betekenis doordat het omvangrijk en nog relatief weinig versnipperd is. Bovendien kunnen de haaymeten en andere houtopstanden van de vroongronden tot de belangrijkste landschapselementen van Schouwen worden gerekend.

Begrenzing

De begrenzing is gebaseerd op de natuurwetenschappelijke betekenis van het gebied en de betekenis om zijn natuurschoon. Voor het verloop van de grens wordt verwezen naar de bij de beschikking behorende kaart BN 86. De wegverhardingen in het beschermd natuurmonument vallen buiten de aanwijzing. Dit geldt, omdat zich daar vaak juist in natuurwetenschappelijk opzicht belangrijke verschijnselen kunnen voordoen, niet voor de wegbermen.

Recreatie

De Kop van Schouwen is - met inbegrip van het natuurmonument - van groot belang voor de recreatie. De samenhang tussen recreatie en natuur- en landschapsbehoud zal nader worden aangegeven in een voor de Kop van Schouwen op te stellen beheersvisie. Deze visie zal als uitgangspunt dienen bij het vaststellen van beheersplannen volgens artikel 14 van de Natuurbeschermingswet.

Gebruik

Volgens artikel 12 van de Natuurbeschermingswet moet voor handelingen die de wezenlijke kenmerken van het beschermd natuurmonument aantasten dan wel schadelijk voor de natuurwetenschappelijke betekenis of ontsierend zijn, vergunning worden gevraagd. Dit dient krachtens artikel 13, eerste lid, per aangetekende brief te gebeuren.

Wellicht ten overvloede wordt erop gewezen, dat de in artikel 12 van de Natuurbeschermingswet bedoelde verbodsbepalingen voor een ieder van kracht zijn.

Het is niet mogelijk op voorhand aan te geven wat wel en wat niet is toegestaan. In de eerste plaats hangt dit samen met de gevarieerde opbouw van het natuurmonument, in de tweede plaats kunnen handelingen in aard en intensiteit verschillen. Gezien het grote aantal verschillende mogelijkheden dat zich kan voordoen, zal van geval tot geval moeten worden vastgesteld of een vergunning al of niet vereist is. Omdat het voor de betrokkenen vaak moeilijk is om een en ander zelf te beoordelen, kan hierbij de hulp worden ingeroepen van de natuurbeschermingsconsulent van het Staatsbosbeheer. Hij zal dan uitsluitel kunnen geven over de vraag of het noodzakelijk is vergunning aan te vragen.

Teneinde wat betreft het voorgaande de gedachten te bepalen, wordt hieronder een aantal voorbeelden gegeven van handelingen waarvoor een vergunning vereist kan zijn.

- bouwen in de zin van artikel 1 van de Woningwet;
- plaatsen of aanleggen van voor verblijf geschikte - al dan niet aan hun bestemming onttrokken - voer- en vaartuigen, caravans en tenten;
- aanbrengen of aanleggen van oeverbeschoeiingen;
- leggen of aanbrengen van ondergrondse of bovengrondse leidingen;
- aanleggen of verharden van wegen, banen of parkeergelegenheden en het aanbrengen van andere oppervlakteverharding van enige omvang;
- aanbrengen of inrichten van recreatieve voorzieningen zoals kampeerterreinen lig- of speelweiden, picknickplaatsen, aanlegplaatsen enz.;
- ontgronden, bodem verlagen, aanleggen van waterlossingen, plassen of vijvers, ophogen, egaliseren, ontginnen enz.;
- planten van bomen of struiken;
- vellen of rooien van houtgewassen;
- scheuren van grasland;
- opslaan, storten, bergen of deponeren van al dan niet afgedankte of aan hun oorspronkelijk gebruik onttrokken voorwerpen, stoffen of produkten;
- beoefenen van vormen van buitensport (b.v. motorsport of modelvliegtuigsport
- verrichten van handelingen die wijziging of intensivering van het bestaande bodemgebruik beogen of ten gevolge kunnen hebben;
- verrichten van handelingen die wijziging van de waterhuishouding of waterstand beogen of ten gevolge kunnen hebben;
- aanwenden van bestrijdingsmiddelen, groei- en stoorstoffen, kunstmeststoffen en organische meststoffen, zowel op het land als in het water.

Beheersplan

De wet geeft in artikel 14 de mogelijkheid met de eigenaar en gebruiker een beheersplan op te stellen. Dit beheersplan komt tot stand op vrijwillige basis. Met het beheersplan wordt allereerst beoogd, dat het voor het natuurmonument gewenste beheer zal worden uitgevoerd. Daarnaast brengt het beheersplan met zich, dat de eigenaar en gebruiker meteen al duidelijkheid verkrijgen over de handelingen als bovenbedoeld en handelingen die zouden moeten worden nagelaten in verband met het behoud van de kwaliteiten van het natuurmonument.

Doordat het beheersplan in overleg en in overeenstemming met de eigenaar en gebruiker wordt opgesteld, is ingevolge het derde lid van artikel 12 van de wet voor in het beheersplan neergelegde handelingen géén vergunning vereist.

Op grond van de wet kunnen de betrokkenen een vergoeding krijgen voor de uit het beheersplan voortvloeiende kosten, die redelijkerwijs niet voor hun rekening behoren te komen.

De natuurbeschermingsconsulent van het Staatsbosbeheer is gaarne bereid inlichtingen te verschaffen over de mogelijkheden van een beheersplan. Het kantoor van de consulent in de provincie Zeeland is gevestigd : Westsingel 58, Goes, telefoon 01100-16440.

MINISTERIE VAN
LANDBOUW EN VISSERIJ

10 juni 1988

No. NMF/N88-5080

Dir.-Gen. Landelijke Gebieden
en Kwaliteitszorg
Directie Natuur, Milieu
en Faunabeheer

DE MINISTER VAN LANDBOUW EN VISSERIJ

Overwegende, dat het gebied "Kop van Schouwen", bestaat uit terreinen welke van algemeen belang zijn uit een oogpunt van natuurschoon en om hun natuurwetenschappelijke betekenis en mitsdien vallen onder de begripsomschrijving van natuurmonumenten in de zin van artikel 1, onder b, van de Natuurbeschermingswet (Stb. 1967, 572);

Gehoord de Natuurbeschermingsraad, Burgemeester en Wethouders van Westerschouwen en Gedeputeerde Staten van Zeeland;

Handelende in overeenstemming met de Minister van Verkeer en Waterstaat, de Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en de Staatssecretaris van Financiën;

Gelet op artikel 21, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet;

BESLUIT:

Het op bijbehorende kaart BN33/SN40 aangegeven gebied bekend onder de naam "Kop van Schouwen", dat eigendom is van de Staat, wordt aangewezen als staatsnatuurmonument.

Van deze beschikking zal mededeling worden gedaan in de Staatscourant.

's-Gravenhage, 10 juni 1988

DE MINISTER VAN LANDBOUW EN VISSERIJ,
Voor deze,
DE SECRETARIS-GENERAAL;

A large, stylized handwritten signature in black ink, written over the printed name of the General Secretary.

Toelichting.

1. Inleiding.

Het staatsnatuurmonument "Kop van Schouwen" (ca.1000 ha) is gelegen in de gemeente Westerschouwen en bestaat uit duinen, vroongraslanden en bossen. Het gebied maakt deel uit van een ingewikkeld stelsel van reliëfrijke oude en jonge duinen, langzaam overgaand in de lichtgolvende vroongraslanden en binnenduingraslanden van zandige bodems, en met op de vochtige plaatsen elzenhakhoutbossen, duinbebossingen, oude landgoedbossen en houtwallen. Het eeuwenlange beheer en de verschillen in milieuomstandigheden hebben geleid tot zeer veel verschillende milieuomstandigheden, elk met hun specifieke flora en fauna en een gedifferentieerd landschapsbeeld.

De particuliere eigendommen van de Kop van Schouwen zijn als Kop van Schouwen I en Kop van Schouwen II bij beschikkingen van respectievelijk 7 december 1978 en 6 december 1979, aangewezen als beschermd natuurmonument. De aanwijzing als staatsnatuurmonument werd in die beschikkingen aangekondigd. De aanwijzing van de particuliere eigendommen is onherroepelijk geworden bij Koninklijk Besluit van 17 december 1984, no. 37.

2. Huidige natuurwetenschappelijke betekenis.

2.1. Bodem en reliëf.

Het staatsnatuurmonument maakt deel uit van de duinengordel welke zich langs de Noordzeekust uitstrekt van Noord-Frankrijk tot Noord-Jutland. De ondergrond van het hoge duingebied bestaat uit oude duinen, deels gelegen op een strandwal en deels op Afzetting van Duinkerke en Hollandveen.

De westelijke kalkrijke duinen worden gekarakteriseerd door een lage aan erosie onderhevige zeereep, met direkt daarachter relatief lage duinen, uitblazingscomplexen en kopjes. Oostelijk hiervan ligt een hoge gesloten duinenreeks met steile uitblazingskommen en -geulen, die vermoedelijk is gevormd als loopduin tussen 1650 en 1850. Vanaf 1923 is een deel van het stuivende duingebied vastgelegd door aanplant van naaldbomen. In het niet beboste deel komen nu nog actieve verstuivingsprocessen voor. De Verklikkerduinen bestaan uit een hoge gesloten duinrug, vervormd door secundaire uitstuivingsprocessen tot een micro-paraboollandschap. Zeewaarts gaat dit duingebied in het noordwesten over in een primaire jonge afgesnoerde strandvlakte, een zeereep en een aangroeiende strandvlakte. In het westen vindt voornamelijk afslag plaats.

Vanaf de Verklikkerduinen oostwaarts ligt een zeereep met plaatselijk uitblazingsvormen als kopjes met micro-paraboolstructuren. De kustlijn is hier tamelijk stabiel.

De kalkarme vroongronden, waarschijnlijk in de vroege Middeleeuwen ontstaan, vormen het oude reliëfarme deel van het duingebied. Geomorfologisch is het gebied een duinvlakte met kopjes en plaatselijk paraboolduinvormen. Het eeuwenlange grondgebruik heeft tot bijzondere bodemeigenschappen geleid. De duinen en vroongronden zijn voor het grootste deel geomorfologisch en bodemkundig gezien ongeschonden. Met name de actieve processen spelen in delen van het gebied een belangrijke rol.

2.2. Flora en vegetatie.

De hiervoor beschetste geologische en geomorfologische verscheidenheid heeft, in samenhang met de diertengevolge aanwezige verschillen in (micro)klimaat, bodemsamenstelling en hydrologie, geleid tot een grote differentiatie in vegetatietypen. Er zijn meerdere (deels zeldzame) vegetatietypen te vinden die minder algemene tot zeldzame soorten bevatten.

De zeereep grenzend aan de Boswachterij Westerschouwen is begroeid met Duindoorn- Ligusterstruwelen met Duindoorn, Liguster en Gewone vlier, afgewisseld met open duingraslandvegetaties met Zandzegge, Buntgras, Gewone veldbies en Rood zwenkgras, soms rijk aan mossen en korstmossen en open pioniervegetaties van Helm, Duinsterretje, Schapezuring en Muurpeper.

De ondergroei van het met Corsicaanse en Oostenrijkse den aangeplante bos van de Boswachterij Westerschouwen is soortenarm. Naast de Breedbladige wespenorchis en de Brede stekelvaren komen plaatselijk echter waardevolle korstmossenvegetaties en paddestoelen voor. Aan de randen van het naaldbos komen singels voor van gemengd loofhout met Zomereik, Witte abeel en Gewone esdoorn. In enkele diepe uitblazingsvalleien worden soortenrijke Duindoorn- Ligusterstruwelen aangetroffen.

De valleien van het Groene Duin zijn begroeid met vegetaties waarin Duinriet domineert, terwijl op de ruggen open Zandzeggevegetaties voorkomen afgewisseld met korstmossen.

De Meeuwenduinen die aan de zeereep grenzen worden gekenmerkt door uitgestrekte Duindoorn- Ligusterstruwelen, die vooral in de vochtige valleien soortenrijk zijn, met o.a. Kruiwilg en Kamperfoelie. Langs de randen van de stuifkuilen komen plaatselijk pioniervegetaties van Helm voor.

De ruggen van de Verklikkerduinen zijn begroeid met Duindoorn, Vlierstruwelen en Duindoorn- Ligusterstruwelen met plaatselijk duingrasland. Langs de kust liggen jonge met Helm en Biestarwegras begroeide stuifduinen. In het oostelijk deel worden vochtige valleien aangetroffen waar in de struwelen Kruiwilg, Geoorde wilg en Grauwe wilg voorkomen.

Daar waar de valleivegetatie onder invloed staat van het grondwater ontwikkelt zich een waardevolle begroeiing met Dwergbies, Bleekgele droogbloem, Fraai duizendguldenkruid en Sierlijk vetmuur.

De zeereep van de noordoostelijke duinen is begroeid met een mozaiek van Duindoorn, Vlierstruweel, Duindoorn- Ligusterstruweel, duingrasland en pioniervegetaties met Buntgras. Nabij de Oude Hoeve liggen twee aangelegde zanddijken met daartussen laagten met een sterk wisselende waterstand, die begroeid zijn met Kruiwilg, Grote keverorchis en Addertong.

De begroeiing van de vroongronden bestaat uit droge graslandvegetaties met Zandzegge en Buntgras en op een enkele plaats heidevegetaties met Struikheide.

De ondergroei van de jonge eikenaanplant rond de hoeve Gadra bestaat uit Gladde witbol, Braam en Framboos.

2.3. Fauna.

De Kop van Schouwen heeft een grote vogelrijkdom welke samenhangt met de aanwezigheid van verschillende milieutypen, zoals duinen met pioniersvegetatie, struweelrijk duingebied, droge tot vochtige duingraslanden, dennenbossen en loofhoutbossen en -beplantingen. Naast deze verscheidenheid is de rust in grote delen van het gebied en de grootte van de gebieden van belang.

Voor de vogels vervult de Kop van Schouwen de functie van broed-, rust- en fourageergebied. Als broedgebied zijn de duinen van belang voor een groot aantal soorten, waaronder de Tapuit, Bergeend, Sprinkhaanrietzanger, Roodborsttapuit en Velduil, terwijl Grutto, Tureluur en Wulp op de duingraslanden en vroongronden worden aangetroffen. In de vochtige valleien vinden Wintertaling, Zomertaling, Slobeend en Waterral een broedplaats. Broedvogels van de duinstruwelen zijn de Grauwe klauwier, Nachtegaal, Kneu, Barmsijs en Paapje.

In de Meeuwenduinen bevindt zich een meeuwenkolonie, waar Zilvermeeuw en Kleine mantelmeeuw in grote aantallen broeden. Elders in de duinen komt ook de Stormmeeuw als broedvogel voor.

Karakteristieke broedvogels van het dennenbos zijn de Groene specht en Zwarte mees.

In de winterperiode fungeert de Kop van Schouwen als rust- en fourageergebied voor de Kramsvogel, die in grote getalen voorkomt, Sperwer en Houtsnip.

Naast het talrijk aanwezige Konijn treffen we Wezel, Egel, Hermelijn, Bunzing en Ree in de duinen, duingraslanden en bossen aan.

3. Natuurschoon.

Door zijn relatieve ongereptheid en zijn grote afwisseling in landschapstypen is het natuurmonument van grote betekenis uit een oogpunt van natuurschoon. De sterk geaccidenteerde duinen met hun natuurlijke begroeiing, verstuvingsprocessen en natte valleien, overgaand in de licht golvende begraasde binnenduinen met hun grote openheid, zijn hiervoor van wezenlijk belang. De bossen vormen in het duinlandschap elementen van formaat.

4. Begrenzing.

De binnen het staatsnatuurmonument gelegen gebouwen, behorend tot het pompstation van de Waterleiding Maatschappij Zuid-West-Nederland, inclusief de bijbehorende erven, de opslagplaats van Rijkswaterstaat nabij het Watergat alsmede een viertal woningen met bijbehorende erven in het duingebied van de Verklikker en de Oude Hoeve vallen als enclaves buiten het staatsnatuurmonument.

Aan de strandzijde wordt het staatsnatuurmonument begrensd door de duinvoet op de grens van duin en strand, of, waar ter bescherming van de buitenste duinenrij een afrastering op het strand is geplaatst, door deze afrastering. Bij duinafslag verplaatst de duinvoet en daarmee de grens van het staatsnatuurmonument zich landinwaarts, bij duinaangroei of verbreding van de duinen verplaatst deze grens zich zeewaarts. Ter hoogte van strandpaal 7.989 valt de primaire duinvorming die op het strand plaatsvindt met het tussenliggende strand binnen de aanwijzing.

De grens aan de landzijde is de kadastrale grens en valt voor het grootste deel samen met de grens van het beschermd natuurmonument.

5. Gebruik en beheer.

Voor het natuurmonument Kop van Schouwen is eind 1985 een beheersvisie vastgesteld. Deze beheersvisie, die zowel de gronden van het beschermd als die van het staatsnatuurmonument omvat, geeft naast een beschrijving van de kenmerken en waarden van natuur, milieu en landschap, de recreatieve functie van het gebied en het huidig gebruik, het beleids- en ontwikkelingsprogramma voor het beheer voor de eerstkomende tien jaren aan.

a. Terreinen in beheer bij het Staatsbosbeheer

Bij het opstellen van de beheersvisie is uitgegaan van het reeds bestaande Lange Termijn Plan voor de Staatsboswachterij Westerschouwen. Kort samengevat komt dit op het volgende neer.

Het beheer van de Boswachterij Westerschouwen is gericht op de ontwikkeling en het duurzame voortbestaan van de biologisch waardevolle ecosystemen. die in dit overwegend kalkrijke duingebied, onder invloed van het klimaat en door ingrijpen van de mens zijn en kunnen ontstaan, deels in een zodanige vorm dat deze aan een direct en optimaal menselijk gebruik zijn aangepast. Multifunctioneel gebruik van het gebied vormt derhalve uitgangspunt voor het beheer.

Afhankelijk van de terreingesteldheid en de te vervullen functie zal plaatselijk het accent bij het beheer liggen op de volgende enkelvoudige doelstellingen.

- het aanwezig blijven van het waardevolle element "opgaand bos" van een zodanig formaat en samenstelling dat het landschap voor de bezoekende mens een hoge belevingswaarde heeft.
- het zorgen voor het voortbestaan van alle in het terrein voorkomende en mogelijk nog te ontstane levensgemeenschappen en soorten, in het voor hen meest geschikte milieu.
- het aanwezig zijn van voorzieningen en toegangsmogelijkheden in een zodanige vorm, dat het bezoekende publiek in staat wordt gesteld de waarde van deze terreinen te beleven en voorlichting daarover te ontvangen, zonder dat de terreinen worden aangetast.

Op een lager abstractie-niveau resulteert dit in concreto in de volgende beheersaccenten binnen de doelstelling:

- in het zuidelijk deel van het Groene Duin wordt een bufferzone ingericht voor de opvang van de recreanten van de buiten de boswachterij aanliggende verblijfsrecreatieterreinen.
- het Groene Duin zal worden ingericht als een natuurlijke duin (weide) vegetatie.
- de zuid-westelijke overgangszône tussen Groene Duin en boscomplex wordt ingericht als halfnatuurlijke duinbosvegetatie met afwisseling in naaldbos, duinstruweel en duinweide.
- in het centrale boscomplex zal het reeds aanwezige bos duurzaam in stand gehouden worden en ontwikkeld worden, met accenten op naaldbos boven de 10 meter hoogtelijn en onder deze hoogtelijn waar mogelijk loofbos.
- de westelijke overgangszône tussen het centrale boscomplex en de duinen zal ontwikkeld worden tot een halfnatuurlijke begroeiing van duinstruweel en loofbos met behoud van de windkerende functie.
- in de in het noordelijk deel van de boswachterij gelegen Meeuwenduinen worden alle aanwezige landschapstypen met bijbehorende natuurlijke begroeiing behouden.

Het boscomplex is voor wandelaars, fietsers en ruiters ontsloten door zand- en verharde wegen.

De Meeuwenduinen ten noorden van het boscomplex zijn ontsloten door een gemarkeerd voetpad. Deze weg is voor publiek alleen opengesteld van 15 juli tot 15 maart. De rest van het jaar (15 maart-15 juli) is het gebied gesloten. Wel worden er excursies tijdens de broedperiode gehouden. In het noord-oostelijk deel van de Meeuwenduinen loopt een gemarkeerd ruiterspad naar het strand.

De Adriaan van der Weijdenweg, die de verbinding vormt tussen het in de boswachterij gelegen pompstation en het gemeentelijk wegennet is eigendom van de Waterleiding Maatschappij Zuid-West-Nederland (WWMZ). Deze weg waarvan het karakter gehandhaafd dient te blijven, is tot aan de parkeerplaats voor auto's toegankelijk (160 parkeerplaatsen).

De boswachterij is voorzien van een afrastering waardoor het gebied slechts op een beperkt aantal plaatsen kan worden betreden.

Het natuurwetenschappelijke beheer van de Verklikkerduinen, wat onder verantwoordelijkheid van het Staatsbosbeheer plaats vindt, is gericht op het behoud van de natuurwetenschappelijke waarden van het gebied. Met uitzondering van enkele vochtige duinvalleien, welke jaarlijks gemaaid worden, vindt er een spontane ontwikkeling plaats. Door het duingebied loopt een onverhard wandelpad, terwijl langs het Middenpad een ruiterspad naar het strand loopt.

Een deel van het duingebied van de Oosterdoodkist wordt beweid met paarden. Voor deze paarden is in het duin een schuilgelegenheid gebouwd.

Het beheer van de aan de vroongronden grenzende eikenbossen is gericht op de duurzame instandhouding van loofbos met een gedifferentieerde structuur en de ontwikkeling van een voor eikenbossen kenmerkende kruidlaag.

Het bosgebied rond de hoeve Gadra is ontsloten door een verharde weg en enkele wandel- en ruitersporen, welke vrij toegankelijk zijn. Aan het begin van de verharde weg ligt een parkeerterrein voor ± 20 auto's.

De openheid van de vroongronden wordt in stand gehouden door begrazing van pony's en geiten en het periodieke afzetten van berkenopslag. Voor het vee zijn een tweetal onderkomens gebouwd. De vroongronden zijn niet opengesteld voor het publiek.

b. Zeewering

In het deel van de duinen dat tot de zeewering gerekend wordt, is het beheer en onderhoud gericht op de instandhouding van de zeewering. Hiervoor is o.a. een opslagterrein nabij het Watergat ingericht. Beheerswerkzaamheden die hiertoe in de zeewering plaats vinden en behoren tot het normaal onderhoud, zijn:

- planten van helm en andere duinvegetatie en het plaatsen van rijsschuttingen en andere middelen om verstuiwing, respectievelijk aantasting van duinen tegen te gaan en om duinvorming te stimuleren,
- snoeien van duinbeplantingen teneinde het snoeimateriaal aan te wenden om verstuiwing tegen te gaan,
- opruimen en herplaatsen van afrasteringen aan de duinvoet op het strand,
- afvlakken van duintoppen om uitgestoven gaten in de zeereep op te vullen, waarna inplant plaats vindt,
- onderhoud aan bestaande wegen en paden en het zo nodig uitvoeren van een oppervlaktebehandeling,
- kleinschalige suppletie van zand in de buitenste duinenrij.

Voor dit onderhoud is geen toestemming in het kader van de Natuurbeschermingswet nodig.

Ten behoeve van de inspectie van de zeewering wordt het gebied betreden en bereden. Tevens vindt er onderhoud aan het raaienstelsel plaats en worden de paspuitschijven gecontroleerd, vernieuwd en/of aangepast.

Voor een aantal niet frequent voorkomende beheersingrepen, grootschaliger van omvang, is toestemming in het kader van de Natuurbeschermingswet vereist voorzover deze handelingen schadelijk zijn voor het natuurschoon of voor de natuurwetenschappelijke betekenis van het staatsnatuurmonument, of het staatsnatuurmonument ontsieren.

Dit betreft:

- aanleg van nieuwe, verharde, dan wel onverharde wegen en paden;
- leggen van ondergrondse of bovengrondse (pers)leidingen;
- slopen van bunkers en storten van puin;
- aanleg van duinvoetverdedigingen;
- aanbrengen van constructies en installaties, noodzakelijk voor waarneming van zeeverende duinen, strand en aangrenzend water;
- grootschalige suppletie van zand in de buitenste duinenrij;
- uitbreiding van het opslagterrein.

In het noordelijk duingebied zijn in de zeereep enkele wandelpaden en een ruiterspad gelegen.

Ter ontsluiting van het strand liggen er in het staatsnatuurmonument 17 verharde strandovergangen, welke voor het merendeel aan weerszijden zijn voorzien van een afrastering.

c. Faunabeheer

Het faunabeheer in het staatsnatuurmonument is er op gericht de in dit gebied van nature thuishorende diersoorten naar soortensamenstelling en in aantallen in overeenstemming met de draagkracht van het biotoop in stand te houden.

Voor de regulering van de jacht is een wildbeheersplan opgesteld, wat betrekking heeft op de staatsgronden en de particuliere gronden binnen het beschermd natuurmonument.

d. Waterwinning

Een deel van het staatsnatuurmonument wordt gebruikt t.b.v. de waterwinning. Door de Watermaatschappij Zuid-West Nederland wordt jaarlijks 1.1 miljoen m³ grondwater aan de duinen onttrokken, vermeerderd met een hoeveelheid geïnfiltrerd water vanuit het Haringvliet tot een totaal van maximaal 3.9 miljoen m³. In de Boswachterij Westerschouwen liggen 2 infiltratievijvers en 35 wateronttrekkingspunten (bronnen).

Het infiltratieproject wordt begeleid door onderzoek naar de invloed van de infiltratie op het ecologische systeem van het totale duingebied.

Het beheer van de sliblaag in de infiltratievijvers samenhangend met de waterwinning omvat werkzaamheden t.b.v. de inspectie van de bestaande voorzieningen, alsmede het onderhoud van de voor de winning noodzakelijke apparatuur.

Deze werkzaamheden, behorend tot het bestaande beheer en onderhoud, kunnen zonder meer voortgezet worden. Voor andere handelingen, die niet het bestaande gebruik en onderhoud betreffen, zijn de regels van de Natuurbeschermingswet onverkort van kracht. Zo zal bijvoorbeeld voor de eventuele aanleg van nieuwe distributieleidingen of het verwijderen ervan, toestemming dienen te worden verkregen.

Het is wenselijk om noodzakelijke onderhouds-, inspectie- en vervangingswerkzaamheden mede te regelen in het kader van de Natuurbeschermingswet.